

50 שנה
למלחמת
יום הכיפורים
גיליון א'

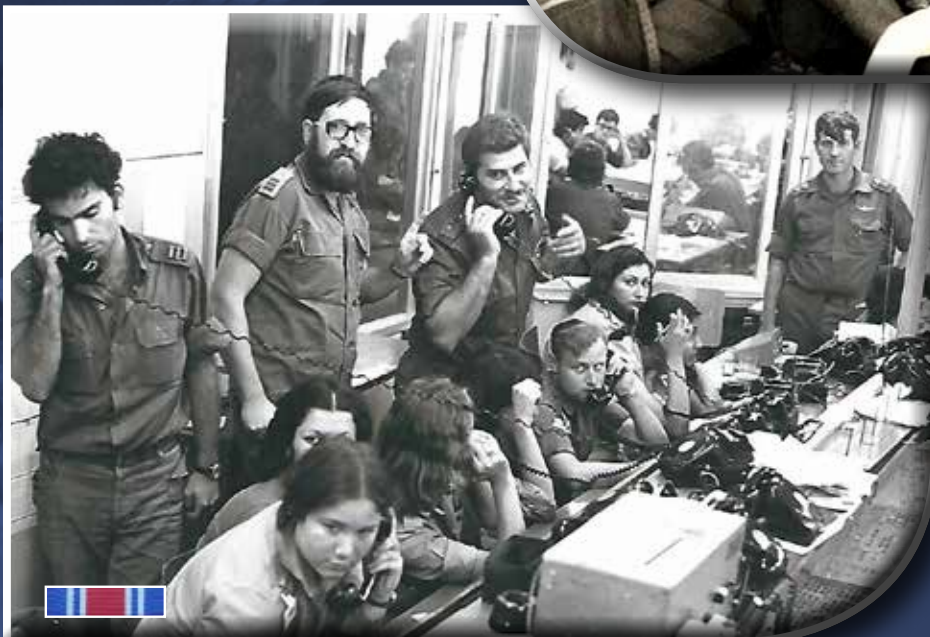
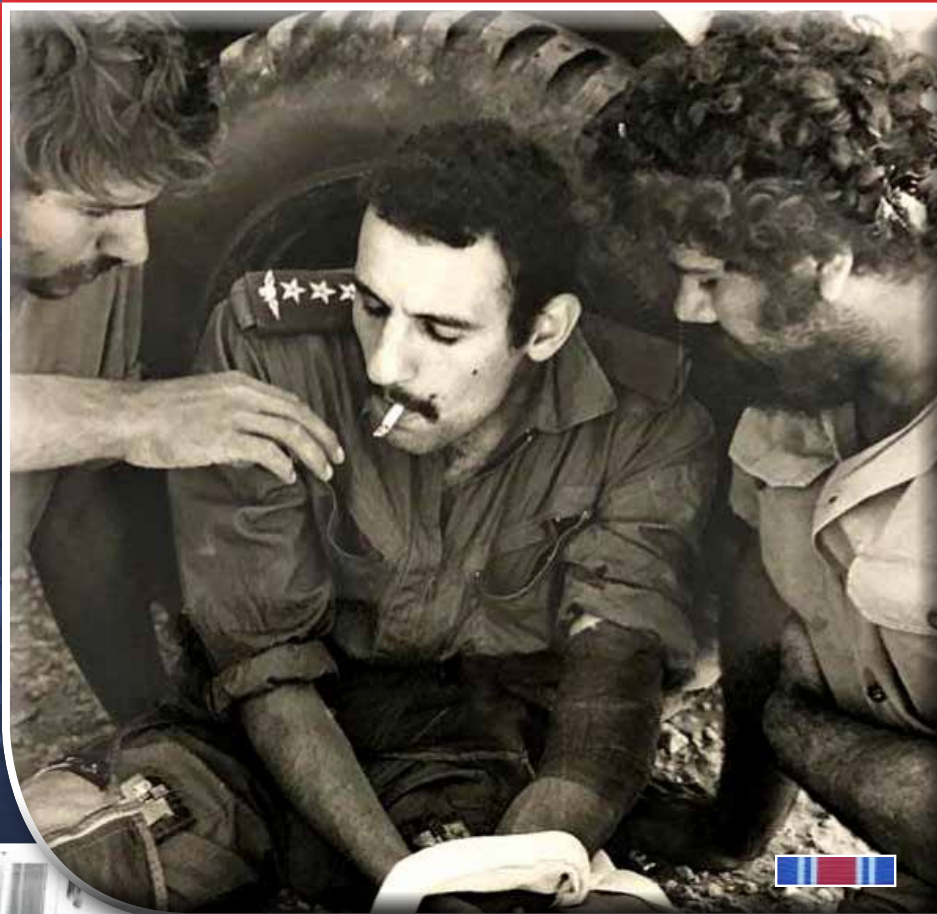
חברתנו ל"ח

כתב-עת לענייני מודיעין ובטחון מבית המרכז למורשת המודיעין | גיליון 94, סיון תשפ"ג, יוני 2023

חוקרי השבויים, סרן משה עדינו (מימין),
 וסרן ישראל מנדלסון (משמאל), חוקרים
 טייס מצרי שנפל בשבי. השניים נהרגו זמן
 קצר לאחר מכן, בלחימה שבעיר סואץ.
 (הצילום באדיבות עמותת מודיעין 10)

מרכז הדיווח, בקרה ושליטה (דב"ש)
 במפקדת יחידה 848, במהלך המלחמה.
 (באדיבות ארכיון המל"ם)

בשנת 2023 נציין 50 שנה למלחמת יום הכיפורים ו-75 שנה להקמת מדינת ישראל, צה"ל והמודיעין. לצד הפעילויות השוטפות והקבועות המתקיימות במל"ם במהלך השנה, הפעילות המרכזית שלנו תתמקד באירועים שיעסקו באותה מלחמה, בשילוב חמ"ן וגורמי הקהילה.

חלק מהאירועים יתקיימו במל"ם וחלקם במסגרת פנימית של גופי קהילת המודיעין.

לציון חמישים שנה למלחמה, החלטנו כי גם שני גיליונות של

כתב העת "מבט מל"מ" יוקדשו לנושא זה השנה. האחד יעסוק ביחידות האיטוף השונות ופעילותן בזירות הלחימה בצפון ובדרום; והגיליון השני יוקדש למודיעין השדה, המודיעין הקרבי, ובו יועלו סיפורי קציני מודיעין שלחמו במלחמת יום הכיפורים ושורת נושאים שונים ברמה האסטרטגית. בגיליונות אלה נביא את הסיפורים האישיים של אנשי קהילת המודיעין במערכים ובזירות השונות, שחלקם לא סופרו עד היום וחלקם ניתנים לחשיפה לאחר חמישים שנה.

נזכור את חללי קהילת המודיעין, את השבויים, את הנעדרים ואת הפצועים, ונמשיך לחזק את בני המשפחות השכולות.

מלחמת יום הכיפורים הייתה אירוע קשה, כואב ומכונן בתולדות מדינת ישראל, כנקודת ציון משמעותית, היסטורית, ערכית ומבצעית, למערכת הביטחון בפרט ולחברה הישראלית בכלל. הניצחון הסוחף של מלחמת ששת הימים יצר את התחושה כי ישראל היא מעצמה צבאית בלתי מנוצחת, המסוגלת לעמוד איתן מול אויבינו, בכל תנאי.

בעקבות המלחמה, נבחנה מחדש תפיסת הפעלה של צה"ל, שהעצים את כוחו במהלך השנים שלאחר המלחמה. המלחמה הובילה גם לשינוי בהתייחסות לצבאות הסובבים אותנו – מצרים וסוריה, ולאיומים הנוספים מאז אותה מלחמה, לאיום האיראני ובמקביל לארגוני הטרור – החיזבאללה בלבנון והחמאס ברצועת עזה.

ההפתעה ביום הכיפורים והמחדל המודיעיני בתחום ההערכה, צרובה היטב בתודעת אנשי המודיעין שלחמו באותה מלחמה ובקרב ממשיכי דרכם שהצטרפו לקהילה בשנים שלאחריה, והביאה לשינוי משמעותי בגישה ובתפיסת עבודת המודיעין.

חובתנו להמשיך וללמוד את לקחי אותה מלחמה קשה ולשנבם, על מנת לצמצם ככל הניתן מלחזור על הטעויות שנעשו. עלינו לדעת להטיל ספק, לשאול את השאלות הנכונות, ובזמן!

בעיקר למדנו את חשיבותה של ההתרעה המודיעינית ומיקומה החיוני לקראת החלטות הדרגים הבכירים.

מאז ועד היום, קהילת המודיעין מעדכנת ומשפרת את תפיסת עבודתה עם כוח-אדם איכותי ומקצועי ובשילוב טכנולוגיה מתקדמת, על מנת למנוע מחדל כפי שחווינו במלחמת יום הכיפורים.

עלינו להעמיק את השיתופיות שבין המערכת האיסופית למערכת המחקרית, תוך ביצוע בקרה ובדיקה עצמית שוטפות, עם חיבור טוב יותר לפיקודים, לזרועות ולדרגי השדה, ומעל הכול – לשפר בהתמדה את העבודה הבין-זרועית בקהילת המודיעין.

מאחל לכם קריאה מהנה ומועילה,

תת-אלוף (מיל') יובל חלמיש
מנכ"ל המל"ם

כתב העת "מבט מל"מ" יוצא לאור ביוזמת הוועד המנהל של העמותה – המרכז למורשת המודיעין ואתר ההנצחה הממלכתית לחללי קהילת המודיעין
כתובת: ת.ד. 3555, רמת השרון, 4713402, טל' 03-5497019, פקס' 03-5497731
דוא"ל – www.intelligence.org.il | המל"מ, האתר – mlm@intelligence.org.il

מערכת והפקה

ראש המערכת: תת-אלוף (בדימ') ד"ר יוסי בן ארי
עורך: אופיר שהם
עורכי משנה: יוני ארליך, אבנר אברהם, ד"ר שולי בינה, אלי זיו, חן קרניאלי; אמ"ן – ד"ר בני מיכלסון, מוסד – נעם שפירא, שב"כ – אבי מושבי וחיים מנור.
עורכת גרפית ומעצבת: אורלי נקר
הגהה: צפית מלצר-טסלר
תיאום: צילה ענבר
דפוס: דפוס פלמינגו, ראשון-לציון
פיקוח דפוס: צאלה מלצר

חברי המערכת: צלילה אבנר-הלמן, אבנר אברהם, יוסף ארגמן, יוכי ארליך, ד"ר שולי בינה, אמנון בירן, איתן גלזר, מיכל דגן-בינט, יואב (פישי) דיגי, דב הופמן, אלי זיו, טומי לירז, זאב לביש, אבי מושבי, ד"ר בני מיכלסון, חגי מן, חיים מנור, רוני מרום, לב ניב, קובי סגל, יואב פלג, דודו צור, חן קרניאלי, שלמה קשי, נאוה רייך, אהוד רמות, אריה שור, נעם שפירא.

- כל המאמרים והכתבות המופיעים בכתב-עת זה הם על-דעת כותביהם בלבד.
- שימוש בחומר המתפרסם בכתב עת זה, מכל סוג שהוא, אסור בהחלט, אלא אם ניתן אישור בכתב מראש המערכת.
- זכויות יוצרים – אנו עושים מאמץ לאתר את מקור הצילומים והוידאוים המופיעים בכתב-עת זה, חלקם ישנים מאוד. נשמח לציון את הקרדיט לכל יוצר או מקור שזיזדהו ולפרסם את שמו כראוי.

עמותת המל"ם

אלוף מאיר עמית ז"ל – מקים העמותה והמרכז, הנשיא והיו"ר הראשון; אפרים הלוי, יו"ר 2005 – 2012; ד"ר צבי שטאובר, יו"ר 2013 – 2021; ישעיהו שייקה דליות-בלומברג – המנכ"ל הראשון, 1983 – 2005
תת-אלוף דודו צור – המנכ"ל השני, 2005-2022.

הנהלת העמותה:

יו"ר – אלוף (במיל') אהרן זאבי פרקש
מנכ"ל – תא"ל (במיל') יובל חלמיש
סמנכ"ל ומנהל אתר ההנצחה – חנן מזור
מזכירת העמותה – רקפת פאר

חברי הוועד המנהל של העמותה:

חיים אהרוני, יוכי ארליך, ד"ר דני אשר, אמנון בירן, יחזקאל בכר, ד"ר יוסי בן ארי, איציק ברזילי, יגאל ברנע, איתן גלזר, ד"ר יורם דובובסקי, גדי זהר, אלי כהן, עפר לוינברג, אריה ליבנה (לייבו), ברוך מזור, דורון עמיר, מאיר שגב, יצחק (יאצקו) שדר, חובב שפירא, עודד תבור;

נציגי המשפחות השכולות בוועד המנהל:

דן בן-צבי, עדה גיל-שחם, חגי מן, מיכאל רויס, סטלה שדות.

ראשי ועדות ומכונים בעמותה:

ועדת הנצחה – אריה (לייבו) ליבנה; ועדת מורשת ותכנים – ד"ר דני אשר; ר' ועדת מורלית – ד"ר איציק פומרנץ; ועדת סרטים – עודד חביב; ועדת כספים – ר"ח אמנון ארגמן; ועדת השקעות – ד"ר עמרם אהרוני; ועדת גיוס ופעילות חברים – יוכי ארליך; ועדת קרונות – ברוך מזור; ועדת ביקורת – אשר קרן; ראש מרכז המידע על שם מאיר עמית למודיעין ולטרור – שלמה מופז; ראש המכון לחקר המתודולוגיה של המודיעין – יוסי קופורסר; ראש המכון לחקר המורשת –; עורכת אגרת המידע באינטרנט "הואים מל"מ" – יוכי ארליך.

המרכז למורשת המודיעין ואתר ההנצחה הממלכתית לחללי קהילת:

מאז ראשית ימי התגבשות היישוב החדש בארץ-ישראל, ובכל מערכות ישראל, מאז ערב הקמת המדינה ועד ימינו, עמדו אנשי ונשות המודיעין בחמ"ן, המוסד, "נתיב", השב"כ וחיל האיסוף הקרבי, בחזית העשייה הביטחונית וחרפו נפשם. לוחמים ולוחמות עלומי-שם, בניהם כאלה שקיפוחו את חייהם בארצות עוינות, מהם שטרם הובאו למנוחת-עד בישראל. בשנת 1983 חברו יחדיו וותיקי קהילת המודיעין, המשפחות השכולות וזרועות קהילת המודיעין, להקים מרכז הנצחה לחללי קהילת המודיעין ולהנחלת מורשת המודיעין – המל"ם.

מאז נחנך המרכז למורשת המודיעין, ב-1985, מהווה האתר מוקד פעיל לנוער, חיילים, מבוגרים ותיירים – להנצחה, להנחלת המורשת, וזירת תיעוד חינוכי-הסברתי ולצידה מחקר רב-תחומי, כדי להטביע את חותמם של חברי העמותה והקהילה בארץ ובחו"ל.

מלבד אתר זיכרון ייחודי לנופלים ומרכז נתונים ממוחשב לשירות המשפחות השכולות, מתקיימים באתר אירועים מיוחדים להמחשת מבצעי המודיעין, הארת אנשי קהילת ההשפעתם על לב העשייה הביטחונית, המורשת וההנצחה. הפעילות המגוונת כוללת הפקת סרטי תעודה ומורשת, ניהול מרכז המידע למודיעין וטרור, הוצאה לאור, אתר אינטרנט בינלאומי, מפגשי דעת, מורשת ימי עיון בנושאי המזרח-התיכון, המודיעין וממשקיו. במרכז פועלים ספרייה עשירה וארכיון ולצידם תצוגות ותערוכות מגוונות, מקצועיות ותרבותיות.

המל"ם פועל כעמותה רשומה. פעילים בה רבים מוותיקי קהילת המודיעין ובכיריה, כמתנדבים – בניהולה ובוועדותיה, בהדרכת המבקרים מהארץ ומחו"ל, ובכל זירת פעילות בתחומי ההנצחה, החינוך, הנחלת המורשת, הסברה רב-לשונית, מחקר וכך גם בביטאונים – "מבט מל"מ" ו"הואים מל"מ".

כשהצטרפתי לראשונה, לפני כשנה, לקבוצת האיכות המיוחדת של מערכת "מבט מל"מ", ביקשתי מחבריה לדלג, בשנת 2022, על ציון 49 שנים למלחמת יום הכיפורים, ולרכז מאמץ ביצירת גיליון מיוחד השנה, 2023, במלאת חמישים שנה לאותה מלחמה.

לשמחתי, רעיון זה התקבל. פנינו אליכם מספר פעמים, חברות וחברים יקרים, בבקשה לקבל מזיכרונותיכם מאותה תקופה קשה. קצת חששנו

מהיבול הצפוי, אך המוטיבציה שממילא הייתה שרויה וקיימת, בצירוף "דברונים אישיים" של מי שנראו כבעלי פוטנציאל רב לתרום - הניבו מלוא הטנא כתיבה אישית מהעולם המקצועי של כולנו, מסכת שהיא גם מיוחדת, מעניינת, מגוונת, מחדשת, ובלא מעט מקרים - גם מאוד מרגשת!

43 כתובות וכותבים טרחו להקיש על מקשי מקלדותיהם ויצרו מקבץ של סיפורים המציירים את מה שארשה לעצמי לכנות, גם אם בהגזמת מה, כ"מלחמת העצמאות השנייה" שלנו. זאת, בהינף ידיים של כל סוגי המברשות: מאלה הדקות מאוד, הטוות בעדינות, במספר מועט או רב של מילים, חוויה שאינה מרפה; וכלה באלה המציירות במברשת רחבה את התמונה כולה, באופן ישיר ואמיץ, וגם אם פה ושם מבקר, עדיין בהחלט מכבד.

התכוונו ליצור גיליון מיוחד, ולשמחנתו, "נדרשנו" לשניים! היקף הכתיבה חייב זאת. באופן חריג החלטנו להכין ולהפיץ את שני הגיליונות יחד, באופן שכלל הכתיבה תתפרסם בו-זמנית, כך שאצל הכותבים והקוראים תיפרס באחת מלוא היריעה. עם הכניסה לפרויקט, החלטנו גם להפיץ את שני הגיליונות קודם ליום השנה למלחמה, כדי להימנע מ"תחרות" על קשב הציבור הרחב שוודאי יוצף אז בים של מלל וצילומים בנושא. אנו מקווים כי החלטה זו תתקבל בברכה גם על ידכם.

מזיכרונותיה הטראומטיים של **שימי תלמי**, מש"קית הת"ש של 848 במלחמה, הפותחים את הגיליון הראשון; ועד ה"בלדה לסיני" של **יהודה שפר** המסיימת את הגיליון השני, נמצא עולם ומלואו. על כך ברצוני להודות, בראש ובראשונה, לכותבים, וכן - לחברי מערכת כתב העת, וכמובן - לצוות שהוביל את יצירת הגיליונות: **בני מיכלסון**, **אופיר שהם** ו**צילה ענבר**. הם ראויים להערכה רבה!

ולסיום, משהו אישי: מלחמת יום הכיפורים הייתה מבחינתי "דלת מסתובבת", שלגמרי שינתה את חיי: מהמדרגות הניידות למטוס, שעליו הייתי אמור לטפס בשבעה באוקטובר 1973, בדרך לשליחות כקב"ט (קצין ביטחון) שגרירות בחוץ לארץ, מצאתי עצמי במחלקת המודיעין של אוגדה 36 שנלחמה ברמת הגולן. ששת חודשי המילואים הפכו לשירות קבע ארוך, שנמשך אחר כך ב"מוסד" בתצורות שונות, ובסך הכול, חמישים שנות שירות במערכת הביטחון. מקווה ששנת החמישים לאותה מלחמה סוגרת עבורי לגמרי את אותו מעגל. את האנרגיות שעוד נותרו - חייבים לשמר להתמודדות קשה לא פחות, בעיצומה אנו נמצאים זה מזמן... שתהיה לכם קריאה מהנה!

תת-אלוף (בדימ')
ד"ר יוסי בן ארי

50 שנה למלחמת 'יום הכיפורים' - גיליון א'

- עמוד 6** - שימי, מש"קית תנאי שירות 848, מתארת את הזווית המכאיבה...
עמוד 8 - אמנון רימון היה עם יואל בן-פורת
עמוד 12 - פסח מלובני, כמפקד "שופר" של 848
עמוד 17 - אמיר פורת נציג חיל-האוויר ברמת הגולן
עמוד 19 - דודו כנען עם עדות אישית מיוחדת מהחזית הדרומית.
עמוד 23 - יורם בורלא חושף את החיים המקצועיים ב"בל"

- עמוד 27** - עוד עדות מ"בל", של צבי זוהר
עמוד 31 - אביעזר גרואר מאפיין את המעבר החד משיגרה למלחמה
עמוד 34 - המדור "לזכרם"
עמוד 36 - הסיפור המופלא של אלכס מנדלסון ז"ל והנרי קסינג'ר 'יבדל"א
עמוד 39 - ינאי זקס מזכיר את שינוי משימותיה של יחידה 154 תוך כדי תנועה
עמוד 43 - אלי זיו מסכם את הידיעות ההתרעטיות שאספה יחידה 154

- עמוד 47** - חוקר השבויים יוסי גרשון על הקרב להחזרת שליטת ישראל במוצב החרמון
עמוד 49 - אלי זיו על חוליה מיוחדת שיצאה לזהות מיראז' ישראלי שהופל
עמוד 50 - עדותו של אלי זיו, שחקר קצין שיריון סורי...
עמוד 51 - ...וסיפורו המרתק על כיבוש המובלעת ברמת הגולן
עמוד 56 - צדוק אהרון מספר על מכלאת השבויים הפיקודית בביריה
עמוד 58 - דב וינברג על המלחמה בקומנדו המצרי במערב סיני
עמוד 59 - ינאי זקס ודני דנון מציגים הונאה שבמרכזה חייל קומנדו מצרי
עמוד 61 - סמי מוצפי ברק מספר על הצוות של חקש"בים שפעל בעיר סואץ
עמוד 62 - אפרים לפיד על המודיעין הגלוי של "חצב"
עמוד 62 - ... ויגאל סימון על התוכנית האסטרטגית של מצרים.
עמוד 63 - מדור סיקורת על שלושה ספרים שונים מאוד זה מזה
עמוד 66 - הפנטום הופל והטייס נטש - צילומיו של עוזי קרן
עמוד 67 - המדורים 'מי היה האיש שהיה' של יואב דיגי ו'איפכא מסתברא' של שלמה קשי

האתגרים המורכבים העומדים בפני מדינת ישראל בשנת 2023, חמישים שנה אחרי מלחמת יום הכיפורים, נוגעים בכל תחומי החיים והם קריטיים לעתידנו ולהמשך קיומנו כמדינה יהודית ודמוקרטית. לעת הזו, חיוני במיוחד להדגיש את חשיבות רוחו ושוורשיו של העם.

המרכז למורשת המודיעין הוא עוגן מרכזי שבו מונצחים יקירי הקהילה, שהקריבו את חייהם, עם אלפי עמיתיהם מזרועות הביטחון והצבא, אחרי קום המדינה ובמהלך כמאה שנים לפני כן. למען נוכל להבטיח את קיומנו כעם ואת ביתנו הלאומי כאן במדינת ישראל.

בחודשים האחרונים עסקנו בחזון המל"ם ובמטרותיו, והדגשנו את אבני היסוד לפעילותנו; חיזוק הבית למשפחות השכולות; הבטחת ההנצחה של הנופלים; קידום ושימור המורשת, תוך עיסוק במורשת המתהווה; לימוד והפקת לקחים מהעבר ויישומם למען נשתפר בעתיד, במאמץ להעבירם כלפיד בווער לדורות הבאים.

אנחנו מייחסים חשיבות רבה בהעמקה ובפיתוח מכוני המחקר שלנו כחלק אינטגרלי בקידום האקדמיזציה של המודיעין. כל זאת, תוך העמקת חקר המתודולוגיה של המודיעין הממלכתי והלאומי.

המל"ם פועל ומאשש את קיומו גם בזכות הפעילויות הרבות המתקיימות בו, כמו; "זומל"מ", "בימת המודיעין", "מועדון חבצלת" ואירוח חם ומעשיר של אלפים רבים – נוער, חיילים, בגירים ואורחים

מחוץ לארץ. כל אלה עם מאות המתנדבים, בוגרי קהילת המודיעין, המלווים ומדריכים את המבקרים בנפש חפצה.

בתוך כל העשייה, ריכזנו מאמץ מיוחד להפקת שני גיליונות אלה, להגל חמישים שנה למלחמת יום הכיפורים, שלקחיה המודיעיניים, המבצעיים והלאומיים – חייבים להיטמע בעשייתנו וללוותנו ולהנחותנו גם הלאה, למען נהיה ערוכים טוב יותר לאתגרים שעוד נכוננו לנו.

בתרבות הארגונית של מדינת ישראל, המשפיעה על התרבות הארגונית של שירותי המודיעין, מחויבים אנחנו כמל"ם להוביל את חקר העבר, על הצלחותיו וכישלונותיו, למען שיפור היכולות

המצרפיות לאיסוף מודיעין, להעריכו ולהציגו בפני מקבלי החלטות, כשהוא נהיר, רלוונטי ומאפשר לקבל החלטות בזמן אמת.

הקדמנו לפרסם גיליונות אלה, לפני אירועי שנת החמישים למלחמת יום הכיפורים, על מנת להקדים ולתרום לשיח הנרחב שיתקיים בגינה של מלחמה זו, להעשירו ולהעמיקו בעדויות ומאמרי איכות. לא פחות מכך, ראינו חובה לתת בידכם – חברי העמותה – יריעה רחבה, מעניינת ומגוונת,

הדור החדש, אנשי המודיעין של המחר. פרסום מיוחד זה של שני כתבי העת "מבט מל"מ", בשילוב עם העשייה של ועדת המורשת של המל"ם – הם נדבך חשוב ללימוד המלחמה ולקחיה.

השילוביות באיסוף ובמחקר המודיעיני ועיבודו, תוך הבנה והכרה עמוקה של כוחותינו ויכולותיהם המקצועיות, על לקחיהם – הם ציווי המחייב את כולנו להמשיך ולהשתפר.

האינטגרציה בין שירותי המודיעין והדו-שיח ביניהם ישפירו את הבנת המציאות ובכך את תוצרי קהילת המודיעין כולה. זאת ועוד, בעידן הזה, אנחנו מספרי האמת על כל רכיביה – מוטלת עלינו החובה לתאר את המציאות בצורה מיטבית, ואנו נחושים להציגה בפני מקבלי ההחלטות, בזמן הנכון, כמידע אפקטיבי ובר-השפעה.

רב-שיח שכזה, המבוצע בשקיפות ובצניעות אינטלקטואלית, יבטיח את איכותן של הערכות המצב, תוך שיפור תהליך קבלת החלטות בכל הרמות – הטקטית, האופרטיבית והאסטרטגית.

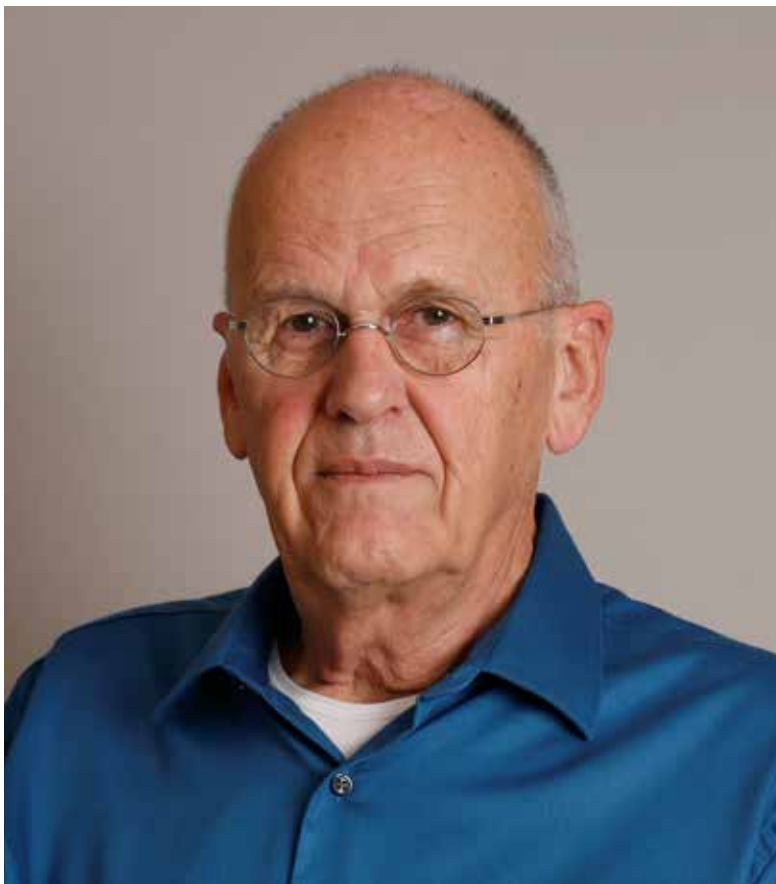
בהבטיח לאחור, על מלחמת יום הכיפורים, כמכרה משמעותי להפקת לקחים עבור כל איש מודיעין באשר הוא, אני תקווה שתהיה בליבנו בינה – **בינת הלב** – לראות ולשמוע, להבין ולהשכיל, ללמוד, להטמיע ולעשות!

תודה מעומק הלב לכל העושים במלאכה ובמיוחד לראש מערכת "מבט מל"מ", תת-אלוף (בדימו') ד"ר יוסי בן

ארי, לעורך התוכן של הגיליון המיוחד, אלוף-משנה (מיל') ד"ר בני מיכלוסון, ולעמיתיהם למערכת כתב העת.

ולסיום, בתחילת השנה התחלף המנכ"ל במל"ם. זו ההזדמנות עבורי להודות לתת-אלוף (מיל') דודו צור על עשייתו רבת השנים ולאחל לו בשם כולנו הצלחה בכל אשר יפנה. נברך את המנכ"ל שכבר לקח את ההגה לידי, תת-אלוף (מיל') יובל חלמיש, ונאחל לו ולנו הצלחה בדרך המאתגרת שלפנינו.

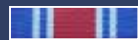
בברכה,
אלוף (מיל') אהרן זאבי פרקש
יו"ר המל"ם

אלוף (מיל') אהרן זאבי פרקש, יו"ר המל"ם

כדי שאתם – כקוראי "מבט מל"מ" – תרעננו את זיכרונכם, את הקשב והתבוננות כבר עכשיו. תרומתנו לשיח היא בסיפורים האישיים של האנשים – לא בהכרח "גיבורים" – שלחמו ועשו את שליחותם במלחמה ולפניה. הגיליונות מציגים אוסף דעות ומאמרים מכלל יחידות המודיעין, ממקור ראשון, ודברי אנשי מודיעין בשם אומריהם, אלה שהיו שם בצפון ובדרום, בים, באוויר וביבשה.

אנחנו מאמינים כי הסיפורים שאותם אנחנו מביאים בגיליונות מיוחדים אלה – יעשירו את אנשי המודיעין, הנושאים בנטל העשייה המודיעינית היום-יומית, וישמשו גם בהדרכת

חמישים שנים למלחמת יום הכיפורים חלקו של המודיעין

אל"ם (מיל') ד"ר בני מיכלסון
ריכוז ובדיקת החומרים של גיליונות 94 ו-95

מיכלסון עדיין קצין בשיריון (ארכיון המל"ם)

מערכת "מבט מל"מ" היא גוף ותיק, מנוסה ומיומן בהפקת גיליונות נושאים. במהלך השנים, עסקה המערכת במלחמת יום הכיפורים ברבדים שונים מהיבטים רבים. פורסמו בכתב עת זה, של עמותת המרכז למורשת המודיעין, מאמרים מגוונים פרי כתיבתם של קציני מודיעין שהשתתפו במלחמה ואף של חוקרים אשר הציגו מקצת מממצאי מחקריהם.

בתוך כך, לוחמי מודיעין שפעלו במעוזי התעלה ומתקני רמת הגולן; כאלו שהצטרפו ליחידות הלוחמות ותרמו לקרבות עצמם; מערכים חיוניים כמו הפיענוח במלחמה, במחלקות המודיעין של חילות האוויר והים ובאירועים חריגים ומיוחדים שרואים כאן אור לראשונה.

תמונה זו, שעד עתה לא הצטיירה, מאפשרת ללמוד מתחומים רבים, ונראה שיש בהם גם תרומה להפקת הלקחים מהמלחמה וגם לערכי המורשת. **יישר כוח לכותבים, כנציגי הגופים השונים שסייעו לנו רבות באיסוף החומר, עריכתו וגיבושו לכדי מאמרים ערוכים ובהירים.**

העונים באופן מיטבי לקריטריונים. כך ערכנו את החומר על פי שערם שונים: מודיעין כללי ומודיעין שדה, בחילות ובזרועות, 848 - סיגינט ו-154 - יומינט.

בחומר שהצטבר נחשפה עשייה רבה ומגוונת (ומרגשת) של גורמי המודיעין במהלך מלחמת יום הכיפורים, וכן השפעתם על המבצעים ותהליכי קבלת ההחלטות. כך ניתן להציג בצמד גיליונות אלה - תמונה עשירה ומגוונת של הפעילות המודיעינית כמרכיב בלתי נפרד מהתפתחות המלחמה ברמות האסטרטגית, המערכתית והטקטית, על השלילה והחיוב.

כאשר התבקשתי לרכז חומר לגיליונות שיעסקו ביובל למלחמה - קבעתי לעצמי שני קריטריונים: 1. למעט לעסוק בהתרעה - נושא ש"נלעס כבר עד דק".

2. למצוא היבטים ונושאים חדשים שלא פורסמו עד כה, במגמה לחדש. על מנת לענות על קריטריונים אלה, פנינו באופן יזום לגורמי האיסוף והמחקר השונים, וכן לחוקרים ואישים שעסקו במלחמה זו ושפרסום תוצריהם יש מן החידוש. שיתוף הפעולה היה מצוין וקיבלנו "יובל" רב של כתבות ומאמרים, אשר אפשרו לנו לבחור את אלו

על תותח 122 מ"מ - שלל (ארכיון המל"ם)

עם צוות הטנק שלו על רכב מסוג "יונימוג" (ארכיון המל"ם)

צערות קווה

זיכרונות מאותה מלחמה

שימי תלמי*

אוקטובר 73, יום הכיפורים, שבת בבוקר - קוראים לי לחזור ליחידה. אני חיילת בשרות סדיר ביחידה 848. מבעד לערפל הקרב, מבעד לערפל, הופכת השמועה לאמת אכזרית - מוצב החרמון נפל.

אישה אחת, אמא של אלפרד, הציצה מהחלון, ראתה אותי ומיהרה לנעול את הדלת. בפעם הבאה באתי לבושה אזרחית, הדלת נפתחה, פגשתי את אמיליה. היא הביטה בי בעיניים גדולות ושאלה רק שאלה אחת: "למה שלחתם אותנו לשם?" אני מביטה בה חזרה בעיניים רטובות, לוקחת את ידה ושוקת.

אנחנו יודעים להלל את הגיבורים,
אנו יודעים לכאוב עם הנופלים,
אך אנו מסרבים להיות עם אלה
שכשלו.

יום אחד מפרסם ה'טיימס' את תמונותיהם של השבויים בסוריה, אנחנו מתגודדים ומנסים לזהות את הפנים. אני ממהרת למשפחות, מחבקת את הצילומים כמו היו תיבה של אוצרות אבודים ועוברת מבית לבית לזהות את התקווה שהילד עוד חי. "שימי זהו יזהר, שימי זהו אבי, זהו אפרים." אני מאושרת איתם ורק בסוסיתא מתחילה לשים לב שכמה משפחות זיהו את בנם, באותה הדמות המצולמת שגם משפחות אחרות זיהו כבנם... האם להעמיד אותן על טעותם? האם לנטוע בהם את הספק? אני שוקת, מחליטה לא לקחת מהם את הדבר האחרון שעוד נותר להם - התקווה. מאוחר יותר הנרי קיסינג'ר בא עם רשימת שמותיהם של השבויים. כולם היו שם ברשימה, כל אנשי היחידה ממוצב החרמון. כולם, רק פרדי של יוליוס ואמיליה לא היה ברשימות.

קצת לפני השחרור שלי מהצבא, מפקד היחידה מתקשר, "את מכירה את כל המשפחות, את נוסעת איתי לשדה התעופה - הבנים חוזרים." איזו שמחה זאת הייתה. כל דפיקות הלב של החודשים האלה הקישו חזרה בחדרי הלב, כל הדמעות זלגו לחיוכים, כל החרדות לשמחה וכל הלילות הרדופים

במחברת שאני שומרת מאז, אני מוצאת: **רב"ט אשר**, שיכון ג', 407, טבריה. מצב הרוח בבית ירוד, מלאי התמרמרות. לחייל אין אבא, אמא שבורה, האחות מחזיקה את הבית. **זינגר אפריים**, מספר אישי 2174824, התחיה 20, כפר סבא, הורים מבוגרים, אבא חולה ומרותק למיטה, אמא מחזיקה יפה מאד, שמחה לביקור. **רב"ט גדעון נחום**, שכון ג' 25, טבריה. מצב הרוח בבית ירוד מאד, מסרבים להאמין. מקווים שיהיה טוב, היה ביקור קשה.

סמל יוסף דני, הגולן 22 עפולה עילית. משפחה מרובת ילדים, עוד בן משרת בסדיר, בשריון.

סמל משה מנחם, קיבוץ מענית. חיפה, מעוז ציון, ירושלים, נס ציונה, תל אביב, חולון. משפחות גדולות, משפחות קטנות. אנשים שלא נפגשו מעולם, ופתאום יש משהו שמאחד אותם, משהו שמייחד אותם, והוא חזק מכל.

יוצאת לדרך - ממבשרת ציון
לראש פינה, מנתיבות לצפת,
מכאב לחרדה, ומייאוש לתקווה

האנשים שונים ורק החלומות בלילה כל כך דומים, וסערות הנפש ביום. הכתובות הסתמיות מן המחברת - הופכות לי לבית. המשפחות הזרות - לקרובי משפחה.

בעיניים רטובות... ושוקת

בתוך הרשימה של אנשי היחידה ששירתו במוצב החרמון, **אלפרד אקסלרד**, בן יחיד, להוריו **יוליוס ואמיליה**, הורים מבוגרים, ניצולי שואה, בודדים בארץ זרה, שהיא עכשיו ביתם. מפקדים שניסו לבקר שם, מסרו שהם אינם פותחים את הדלת. באתי לשם, התקרבותי לבית,

המשפחות מתחילות להתקשר למשרד ואנחנו חסרות אונים, לא יודעות מה להשיב. טלפון ממפקד היחידה - אני נקראת ללשכתו. "זאת רשימת חיילי המוצב וכתובותיהם", הוא אומר. "אני נותן לך נהג ומכונית סוסיתא, סעי לבקר את המשפחות."

"מה להגיד להם?"; שואלת. הוא שוקת, ואז אומר, "תעודדי אותם".

...משהו להיאחז בו...

למדתי כבר לטפל בטפסי 55, אני יודעת לשלוח ממתקים לחיילים בודדים. אני לא יודעת מה להגיד למשפחות החרדות, ליקר להן מכל. הלב דופק ואני מוצאת עצמי רועדת למרות שהחמום בסוסיתא עובד. אבל, יודעת שזהו צו השעה. אלוהי המלחמות פתח לנו חזית חדשה ודווקא אני נשלחת להתייצב שם. יוצאת לדרך - ממבשרת ציון לראש פינה, מנתיבות לצפת, מכאב לחרדה, ומייאוש לתקווה. אני עוד זוכרת את הדלת הראשונה. עמדתי מולה שעה ארוכה, הלב בפנים דופק בפראות והיד דופקת בשקט על הדלת. אני נכנסת. מטר של שאלות נופל עלי - כאילו שיש לי תשובות.

כל הדמעות זלגו לחיוכים, כל
החרדות לשמחה וכל הלילות
הרדופים למציאות של חלום

המשפחות מחפשות כל בדל של מידע - כאילו היה זה צוהר ראשון אל האור. המשפחות מבקשות דבר מה להיאחז בו - כאילו איזה מצוף שניתן לקשור אליו את סירות התקווה. ולי הייתה רק רשימה של שמות וכתובות של חיילי המוצב, וסוסיתא לבכות בה בדרך חזרה לבסיס.

שם בביתם במושב קדימה וכואבים יחד את אובדן בנם. עם השנים, אבא יליוס הלך לעולמו. בערב ראש השנה 2002 הלכנו לפקוד את אמיליה של אלפרד, שספרה את רגעיה האחרונים. היינו שם משפחה גדולה: קצינות הנפגעים ששרתו מאז המלחמה היא, סמלות הת"ש לדורותיהן, מפקדים וחברים אחרים שפגשו את האישה הגדולה הזאת, נקשרו לנפשה והלכו איתה יד ביד לאורך השנים.

שם על ערש מותה, חזרו אלי תמונות המפגש הראשון בינינו.

היא, בת דמותו של הצער היהודי המחפש נחמה; ואני, נציגה קטנה של התקווה הגדולה, שלא ידעה לשמור לה על היקר לה מכל.

והרחק משם בקצה השני של הרגשות ניצב עמוס לוינברג. זה שנפשו קרסה אל מול האויב, זה אשר מסר את סודות הצבא ועורר עליו את זעמם של מפקדיו וחבריו לשבי. זעם שהולך אתנו עד עצם היום הזה, ואינו חדל...

אנחנו יודעים להלל את הגיבורים, אנו יודעים לכאוב עם הנופלים, אך אנו מסרבים להיות עם אלה שכשלו. במהלך השנים שמרתי על קשר עם עמוס. בשנה האחרונה דמותו טרדה את מנוחתי: האם ימצא לנו הכוח לחמול ולהשיב חזרה לתוכנו את הבן האובד? עד מתי נפקיד אצלו את הכישלון שהוא במידה רבה של כולנו, ונרחיק אותו מעצמנו? יום הכפורים 2022, טלפון מעמוס. כך נהגנו כל השנים ביום הכפורים וביום הזיכרון: "שימי יש לי משהו טוב לספר לך: היום נפגשתי עם קצינים ב-8200, על פי הזמנתו של מפקד היחידה. מאד התרגשתי, וגם הם..."

"אלוהים מרחם על ילדי הגן פחות מזה על ילדי בית הספר. ועל הגדולים לא ירחם עוד ישאירם לבדם ולפעמים יצטרכו לחול על ארבע בחול הלוהט כדי להגיע אל תחנת האיסוף והם שותתי דם" (י. עמיחי)

מעגלי עולם נפתחים ונחתמים, ואני יודעת עמוק, עמוק בפנים, שבמקום שבו מתעמעמים מעגלי האשמה והכאב - נפתחים מעגלי התקווה והחיים.

ינואר 2023 - אשרי המאמין.

* הכותבת הייתה מש"קית ת"ש (תנאי שירות) של יחידה 848 בתקופת המלחמה

שימי תלמי בשירותה הצבאי (ארכיון המל"ם)

למציאות של חלום.

הבן שלא חזר

בנם יחידם אשר אהבו כל כך. הורים שלא לקחו את בנם - והוא הלך. הורים שלא העלו את יחידם אל ההר - והוא עלה. הורים שלא עקדו את שאהבה נפשם - אך אש המזבח אחזה גם בסכך.

מאז, כמו רבים אחרים ביחידה ובצבא, שמרתי על קשר עם המשפחה ובימי זיכרון היינו נפגשים

למחרת, כולם נסעו לשמוח עם המשפחות והחוזרים. אני נסעתי ליוליוס ואמיליה ובכינו את שמחתם של אלה ששבו. בכינו על בנם שלא חזר,

בשנת 1968 אישר לי (אז אל"ם) אלי זעירא, רמ"ח (ראש מחלקה) איסוף, לצאת ללימודי מזרח תיכון באוניברסיטה, ובסיומם, להתייצב כקב"ר ב-848. באפריל 1970, עם סיום לימודי הגעתי ליחידה והוצבתי כקב"ר (קצין בינה רשתית) מרחבי, בסיני, בבסיס "בבל".

לצידו של מפקד 848, לפני, בזמן ואחרי המלחמה: המפגשים שלי עם יואל בן-פורת

סא"ל (בדימ') אמנון רימון (זונדהיימר)

למלחמה וכי לא הייתה זו רק חכמה שלאחר מעשה. לסקוב ראה בשטח את החיילים כשנשקם וחגורם לידם בעמדות ההפעלה, וגם את הפקודה המורה על כך הראה לו יואל, בעודו מסביר את הרקע.

מרכז העצבים והשליטה של 848 באותה תקופה כלל שלושה גופים ששוכנו במבנה טרומי והם: "שופר" שהיה מרכז הדיווח של ה-קומינט (מודיעין קשר); ה-במ"א (בינת מערכות אלקטרוניות), שהיה מרכז הדיווח של האלינט (מודיעין אותות אלקטרוניים); ומדור הפעלה, שהיה אחראי על הפעלת כלל המערכות המבצעיות של היחידה והממשק שלהן עם המערכים ההנדסיים, הלוגיסטיים ושל משאבי אנוש.

תפסיק לבלבל את המוח...

באותה תקופה של סוף ספטמבר-תחילת אוקטובר הייתה היחידה עסוקה בהכנת תכנית העבודה לשנת 1974. את העבודה בנושא ריכז סגן המפקד, סא"ל אריה בנטוב. עיקר מעייניו

התקופה הקשה של יואל כבר הייתה בעיצומה. אנשים התרחקו ממנו כי לא יכלו לשאת את הצורה האובססיבית שבה חזר על טיעוניו

של יואל היו נתונים למודיעין שהלך והצטבר, שרק חיזקו את דעתו שאנו עומדים בפני מלחמה. הוא היה זה שעמד מול צמרת אמ"ן וניסה לשכנע את הקברניטים בדעתו לאן מועדות פנינו, ואילו צעדים נוספים יש לנקוט על מנת לשפר את רמת המידע

אינני שייך לקבוצה שגדלה יחד עם יואל ביחידה, בשנים שבה עוצבה דמותה כ"יחידת ההתרעה המרכזית של אמ"ן" או "המצפה" כפי שקרא לה בספרו. המותג 8200 עדיין לא נולד... הכרתי את יואל בתקופה ששירת כעוזר רמ"ח איסוף והיכרותנו העמיקה כשהגיע ליחידה ב-1972. שרתתי ביחידה 848 בין השנים 1970-1976, שנים מעצבות מבחינתי, שאת חלקן הגדול ביליתי בסביבתו הקרובה.

נמשכת כבר למעלה משבוע וב-03:00 לפנות בוקר הודיע דגלי (אל"ם מנחם דגלי, רמ"ח איסוף) ליואל, על תחילתו של תרגיל מצרי רחב היקף באותו בוקר.

עלינו להר במסוק "יסעור" מטיסת 118, כשהקברניט שהטיס אותו היה חברי הטוב אלי קסן. הייתה זו טיסה מסמרת שיער

יואל כינס לשעה 04:30 בבוקר את כל המטה, במטרה לעדכן עם המידע שהגיע במהלך הלילה ולתת הנחיות, שכן, בשעה 07:00 הוא היה אמור להמריא לסיני ללוות ביקור של רא"ל (במיל") חיים לסקוב, שהיה אז נציב קבילות החיילים. את הנחיותיו ביקש יואל לסכם בפקודה שאותה אני הוצאתי לכל מערכי היחידה, ב-05:30 לפנות אותו בוקר. מטרתה הייתה להכניס את 848 להיערכות ולכוננות מוגברת למלחמה. זאת, כאשר מיטב המערכים במחקר דיברו עדיין על תרגיל; ו"סוכן הצמרת" טרם "הקפיץ" את ראש המוסד ללונדון.

באותו יום טס כאמור יואל לסיני ללוות את רב-אלוף לסקוב בביקורו בבסיסי היחידה בסיני. לעתיד יכול היה להראות שביחידה התכוננו בפועל

במקביל למינויו כמפקד היחידה מונית אני לרמ"ד (ראש מדור) הפעלה ביחידה. תפקיד זה התגבש ע"י קודמי בתפקיד, רני יגנס, ואף שלא נמנה על השורה הראשונה של המדרג הפיקודי/ניהולי, הוא היה כרוך בהתחככות אינטנסיבית עם המפקד. הייתי לצידו של יואל גם בימים שקדמו למלחמת יום הכיפורים, במהלכה ואחריה. כדי לרענן את זכרוני, עברתי שוב על הספר "נעילה" שהוא כתב בעקבות המלחמה.

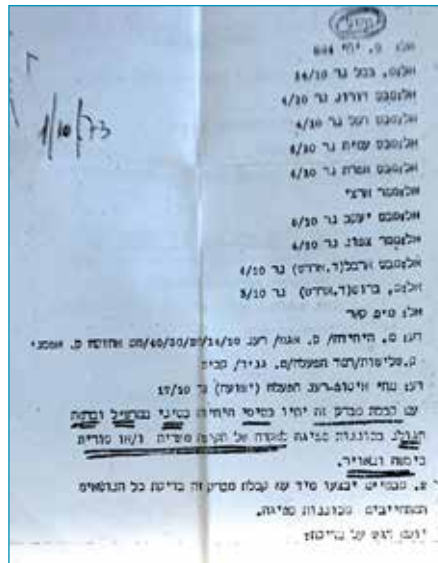
ברצוני לספר כאן כמה דברים מהמפגשים שהיו לי איתו במרוצת השנים, כאלה שבעיני משקפים את תמצית אישיותו של יואל ז"ל.

אותו ארגון, שתי רוחות...

את סיפורו של יואל על המלחמה הוא פותח באחד באוקטובר, לא לפני שהוא מתאר את פגישותיו ב-1968 בגרמניה עם שרותי המודיעין שם, מהם למד על הלקח שהפיקו מהפלישה הסובייטית לצ'כוסלובקיה, שהושוותה כתרגיל. מבחינת רבים מאיתנו ביחידה, סיפורה של המלחמה מתחיל כבר ב-22 בספטמבר עם איתור תנועת הכוחות המצריים לעבר התעלה. אבל האחד באוקטובר 1973, היה תאריך מכונן מבחינתו. תנועת הכוחות המצריים לתעלה

אחד ה"נרות" אותו שלח אמנון, הכותב, באחד באוקטובר... כל מילה נוספת מיותרת (ארכיון המל"ם)

עוד "נר" המעיד באופן מובהק מה הבינו בסיני בניגוד מוחלט לבור בתל-אביב (ארכיון המל"ם)

ההתרעתי שבידינו. יואל גם מינה את סא"ל יוסי זעירא, ראש הבר"ר (בינת הרשת) להיות נציגו בכל דיוני המחקר שעסקו בהצטרות המידע ההתרעתי.

מהאחד ועד השישה באוקטובר, המשיכו להגיע ידיעות המחזקות את החששות שאכן פנינו למלחמה. במקביל נמשכה ביחידה פעילות בלתי פוסקת לשיפור המוכנות, החל בהכנסת מערכות אל תוך הבונקרים, שיפור היתירות של המערכות הייעודיות, וכלה בהכנות לפינוי חיילות מאותם בסיסים שהיו חשופים לפגיעות מצד המצרים והסורים. על כל אלה ניצח יואל, שגם אם מתרכז בחוזה הטבעית שלו, המודיעיני, גם משאר נושאי ההיערכות והמוכנות לא משך את ידו.

אי שם בסוף הקיץ של אותה שנה צלצל אלי ה"למד-וויניק" יוסי לנגוצקי ונזף בי: "איפה אתם, כל חברי וחניכיו של יואל? מה, שכחתם אותו?"

כבר סופר על אותה ידיעת "חמור", ידיעת הזהב שנקלטה ביום חמישי, החמישה באוקטובר, אחר הצהריים. קדמו לה ידיעות ממקורות היחידה על פינוי המומחים הסובייטיים ומשפחותיהם, הן מסוריה והן ממצרים. הידיעה מ"חמור" לא הותירה מקום לספק: סיבת הפנוי של משפחות המומחים הינה שבכוונת מצרים וסוריה לצאת למלחמה נגד ישראל. הדבר נאמר בפירוש. הייתי בלשכתו של יואל כשסא"ל ראובן ירדור התפרץ לחדר והידיעה בידו. יואל צילצל מיד ב"סילון" אל ראש אמ"ן, דיווח לו את תוכנה והיה המום מהתגובה שקיבל: "תפסיק לבלבל את המוח..." את בקשתו של יואל לגייס עוד מאה איש לתגבור הכיסוי המודיעיני דחה זעירא על פניה. לדעתי בנקודה זו, נטמן הזרע של הטראומה שלוותה את יואל במהלך המלחמה והחמירה אחריה: הוא לא הצליח לשכנע בהערכותיו ובתחושותיו, אף שהדבר לא היה

כך בג'בל אום-חשיבה לאחר מלחמת ששת הימים, כך בשיא החרמון ובג'בל עתקה עוד לפני הפסקת האש במלחמת יום הכפורים, ובאתרים רבים נוספים. עם כיבוש ג'בל עתקה, כחלק ממהלך הכיתור של ארמיה 3, מספר ימים לפני הפסקת האש ב-24 באוקטובר, הוחל בהקמה של בסיס חדש על ההר. יואל ביקש לבקר בהר כשהאנטנות עוד היו בשלב הקמה, ועלייה ברכב לא התאפשרה. עלינו להר במסוק "יסעור" מטייסת 118, כשהקברניט שהטיס אותו היה חברי הטוב אלי קסן. הייתה זו טיסה מסמרת שיער, שכן עדיין היה סיכון של נ"מ, ואלי, במיזמנותו הרבה, הוביל את המסוק במעלה הוואדי כשלהבי הרוטור כמעט מגרדים את המצוקים שלצדדו.

יואל צילצל מיד ב"סילון" אל ראש אמ"ן, דיווח לו את תוכנה והיה המום מהתגובה שקיבל: "תפסיק לבלבל את המוח..."

ב-24 באוקטובר 1973, הוכרז על הפסקת האש וב-21 בנובמבר הוקמה ועדת אגרנט. במהלך עבודתה, התחילה הטראומה של יואל להתעצם. הוא חיפש בצורה אובססיבית אחר מסמכים אשר מתעדים את העובדה, שלא זו בלבד שלא היה "חכם לאחר מעשה", אלא שתורת האיסוף להתרעה של היחידה, כמו גם הכלים שבנו ליישומה, הינם פרי מחשבה,

אסנת בלקין מספרת על אביה יואל בן-פורת (מתוך סרטון ביוטיוב)

יואל בן-פורת - ייסר עצמו עד כלות... (ארכיון המל"ם)

עצמית שלו על כך. לקיחת אחריות לא הייתה גם אז באופנה... ארבע שעות ישבתי איתו והאזנתי לו אז. ארבע שעות לא קלות, אך גם מרתקות לנוכח חוכמתו ואנושיותו של האיש.

קורבן נוסף של המלחמה...

יואל לא הרפה והתיישב לכתוב את ספרו "נעילה", לספר את סיפורו. רק חמש שנים לאחר שסיים לכתוב, אישרו לו לפרסמו. באחד באוקטובר 1991, בדיוק 18 שנים לאחר אותו תאריך מוכון באוקטובר 73, הוא העניק לי את הספר ובו הקדשה חמה במיוחד, המכירה לי תודה על הפקודה שהוצאתי לבסיסי היחידה באחד באוקטובר 1973. מצבו הנפשי והבריאותי של יואל הדרדר, הוא היה צמוד לכיסא גלגלים ומרותק לביתו. פגישתי האחרונה עמו הייתה באוקטובר 2006. אי שם בסוף הקיץ של אותה שנה צלצל אלי ה"למד-וויניק" יוסי לנגוצקי וזנף בי: "איפה אתם, כל

עבודה, והכנות שנמשכו שנים רבות. ההכנות נשאו אמנם פרי, אך הפרי שהבשיל - לא נקטף. מפגש נוסף היה לי עם יואל בסוף שנות

מטרתה הייתה להכניס את 848 להיערכות ולכוננות מוגברת למלחמה. זאת, כאשר מיטב המעריכים במחקר דיברו עדיין על תרגיל; ו"סוכן הצמרת" טרם "הקפיץ" את ראש המוסד ללונדון.

השבעים. הוא שירת אז כסגן הנספח הצבאי בוויינגטון, ובמהלך ביקור בארץ הוא בא לבקרני במחלקת איסוף בה שירתתי אותה תקופה כעוזר רמ"ח. התקופה הקשה של יואל כבר הייתה בעיצומה. אנשים התרחקו ממנו כי לא יכלו לשאת את הצורה האובססיבית שבה חזר על טיעוניו בעניין מלחמת יום הכפורים. אך נדמה לי שבעיקר התקשו לעמוד בפני מה שנראה כלקיחת אחריות טוטאלית על שלא עשה די להתריע, וכהלקאה

חבריו וחניכיו של יואל? מה, שכחתם אותו? לך לבקר אותו. זה יעשה לו טוב..." קשה היה לסרב לפניה שכזו ובכל זאת, הצלחתי ל"מזמז" את הפגישה עוד זמן מה עד שהגיע אוקטובר, החודש שבו מזכירים בכל פעם מחדש את המלחמה ההיא. והפעם באה התזכורת בדמות מאמרו של יוסי לנגוצקי על הפעלת המקורות המיוחדים ערב המלחמה. עכשיו לא דחיתיה עוד וקבעתי פגישה עם יואל בביתו. ידעתי כבר שמצב בריאותו לא טוב וצמצמתי את ציפיותי מהמפגש בהתאם.

צביה אשתו, הגישה כיבוד והשאירה אותנו לבד. המפגש היה קצר יחסית אך מפתיע. על אף מחלתו הפיזית היה יואל במיטבו מבחינה אינטלקטואלית. הוא היה חד ובהיר מתמיד, ומסתבר שגם הפך מפויס יותר. שוחחנו כמובן על מאמרו הטרי של יוסי ויואל הפטיר "די, מספיק כבר להתעסק עם הדברים הללו...". מאדם שלמעלה מ-30 שנה חי וסבל תחת צילה של הטראומה ההיא, היה זה מפתיע לשמוע... בעצם, אפילו די משמח ומרגיע.

יואל הלך לעולמו ב-28 במרץ 2007 ומאז אנחנו מציינים מידי שנה את פועלו.

יהי זכרו של יואל ברוך. אדם שהגדיר עצמו כ"בוגר השואה" והיה ממייסדיו ובוניו של הארגון, "מותג" שנקרא היום "יחידה 8200". ללא ספק - מאושיות הבטחון הלאומי של ישראל.

בתשעה באוקטובר, הרמטכ"ל דוד אלעזר, סא"ל אבנר שלו ויצחק רבין, מגיעים להר כנען. (באדיבות ארכיון צה"ל ומערכת הביטחון. צילום: דובר צה"ל)

זרקור לארכיון

ארכיון המרכז למורשת המודיעין (מל"ם), ארכיון מודיעין ישראלי בלתי מסווג, מציג חומר מודיעיני של קהילת המודיעין הישראלית - המוסד, השב"כ ואגף המודיעין (אמ"ן).

היעד הוא הנגשת חומר ארכיוני למטרות מורשת, הנצחה, חינוך ומחקר.
• ארכיון מסמכים • קטעי עיתונות • פרסומים שונים בשפות עברית, ערבית ואנגלית • תיקי ארכיון העוסקים בפרשות מודיעיניות

ארכיון חזותי

סרטים, תצלומים, מצגות וקטעי שמע תיעודיים של ותיקי קהילת המודיעין

ארכיון שלל

מאגר חומרי שלל ממלחמות וממבצעים של ישראל

הארכיון מאוחסן ומקוטלג במערכת ממוחשבת ברשת פנימית ואימץ את כללי האיגוד הישראלי לארכיונאות ומידע.

הארכיון מצוי בתהליכי סריקה ודיגיטציה המאפשרים פענוח של זיהוי תווים אופטי (OCR).

הארכיון אינו פתוח למשתמשי הרשת ולכן מתחייבת פנייה ותיאום מוקדם.

הארכיון | ארכיון מל"ם - המרכז למורשת המודיעין

הארכיון

לתיאום: 03-5482254, 03-5497019 (שלוחה 4)

www.intelligence.org.il

www.facebook.com/malamiicc library@intelligence.org.il

מתקן הדב"ש (דיווח, בקרה, שליטה) במטה היחידה.

הדב"ש כלל, בנוסף ל"שופר", את מדור ההפעלה של אג"ם (אגף מבצעים) היחידה, את מדור הבמ"א (בינת מערכות אלקטרוניות - מדור הדיווח של ענף 9, ענף האלינט) ואת מדור הדיווח של ענף ה"מסרגה", שעסק בפעילות הסובייטית באזור - היועצים והמומחים הסובייטיים; השייטת הסובייטית; והפעילות האווירית הסובייטית. ה"שופר" היה גם אחראי לדווח ידיעות חשובות ובעלות משמעות התרעיתית למפקד היחידה [בתקופת, אלוף (אז אלוף-משנה) שלמה ענבר ותת-אלוף (אז אלוף-משנה) יואל בן-פורת ז"ל], ולראש ענף הב"ר, סגן-אלוף יוסי זעירא.

הם הציגו תמונת והערכת מודיעין הפוכה מהמציאות, וגרמו לכישלון המודיעיני הגדול, להפתעת ההנהגה המדינית והצבאית שלנו

ה"שופר" עבד בתורנויות הלילה עם צוות קבוע של קב"רים, מספר חיילות שסייעו בידיהם ומתרגמים מענף 30. מדי פעם השתתפתי בעצמי בתורנויות, בעיקר בשבתות ובחגים.

עוד לפני המלחמה קיבלתי אחריות גם על מדור נוסף בענף, שעסק במקורות המדיניים (מדור 101), שפעל עם צוות אחר של קב"רים. ה"שופר" טיפל בשעות התורנות גם בחומר שהיה באחריותו.

ערב המלחמה הפך ה"שופר" לחמ"ל של ענף 10, ואויש על ידי נציגי המדורים הזירתיים, שקיימו את הקשר עם הבסיסים הרלוונטיים, מה"שופר". בנוסף, הגיע ל"שופר" צוות בן שלושה קצינים מאמ"ן מחקר (צמ"ח - צוות מחקר), שפעל לאורך כל המלחמה ודיווח טלפונית לגורמי המחקר השונים את הידיעות שהתקבלו ב"שופר", לפי שיקוליו. צוותים דומים פעלו גם בבסיס "בל" בסיני ו"אררט" בצפון.

מי הבין מה ערב המלחמה...

אחד המיזמים הראשונים שבהם עסקתי היה הכנת חוברת "הסימנים המעידים" למלחמה ולפעילות עוינת נגד מדינת ישראל. ראש הענף הטיל על כל המדורים בענף להכין את חלקם בנושא, ועליי הוטל לרכז אותם למסמך אחוד, שהופץ גם לבסיס היחידה. הרשימה התבססה על הניסיון שהצטבר מאז מלחמת ששת הימים, בכל אחת מהזירות, על אירועים ופעילויות חריגות אצל האויב.

יחידה 848 (8200) לפני ובמהלך המלחמה - בעיני ראש מדור "שופר"

אל"ם (בדימ') פסח מלובני

הגעתי ליחידה כחצי שנה לפני מלחמת ששת הימים, כשנקראה עדיין 515 והוחלפה לאחר המלחמה ל-848. בשנים 1968-1971 שימשתי קצין בינה רשתית (קב"ר) במרחב צפון של היחידה - במלחמת ההתשה מול צבאות סוריה, לבנון, ירדן ועיראק והכוחות הפלשתינאים, שפעלו בעיקר מירדן.

המדור גם ריכז את תמונת המודיעין במדינות ובצבאות האזור בזירות היבשה, האוויר והים, בהסתמך על המידע שהופק בבסיסים, וגם קיבל את כל המידע של גורמי איסוף אחרים, באמ"ן, ב"מוסד" ובשב"כ.

פעלנו ברציפות 24/7, ולאורך כל השנה, כולל בשבתות וחגים. בשעות העבודה הרגילות פעלנו במקביל למדורים הזירתיים בענף (מצרים, סוריה, ירדן וכדומה), ולאחר שעות העבודה טיפלנו בכל החומר שהיה באחריותם - ניהלנו את הדיווחים מהבסיסים ואליהם, את הדיווחים למד"ת ולגורמי

ביולי 1971 קודמתי לתפקיד ראש מדור "שופר" בענף 10, שהיה ענף הבינה הרשתית במפקדת היחידה, האחראי על עיבוד הידיעות שנקלטו ממקורות התקשורת (קומינט).

המדור היה מרכז הדיווח וההתרעה של הענף (ובמידה רבה של היחידה), והיה אחראי על הדיווחים המודיעיניים הטלפוניים בין הבסיסים למפקדת היחידה, ובינה לבין מרכז הדיווח התפוצתי של אמ"ן בקריה (מד"ת). יצוין כי מדובר היה בדיווח ידיעות דחופות ובהולות, שנועדו להקדים את הפצתן במכשירי הטלפרינטר (טרם עידן המחשבים).

איגרא רמא של אום חשיבה בסיני (ארכיון המל"ם)

מצביע רק על מגמה אחת – מלחמה! אך הוא לא הצליח לשכנעם – הם דחו אותו בטענה שזה תפקידם ולא תפקידו, וכי הם מבינים טוב יותר את מה שקורה, וכי הסיכוי למלחמה הוא בסבירות הנמוכה ביותר... כך הם גם דיווחו לרמטכ"ל, לשר הביטחון ולראש הממשלה...

אף פעם לא הבנתי איך הם הבינו את הידיעות שדיווחנו – הפוך לגמרי ממה שאני וחבריי ביחידה הבנו. אבל הם היו אלה שקבעו, ואם מישהו חשב אחרת, הרי שידעו להעמידו במקום...

המלחמה ותסכוליה...

וכך הגענו לשישה באוקטובר 1973. כולנו ציפינו במתח ובדריכות לפתיחת המלחמה בשעות הערב, על פי מקור "המוסד", שלימים נחשף שמו, אשר מרואן, חתנו של נאצר.

אחד הנושאים שהיחידה ניסתה להתמודד מולם ללא הצלחה – היה תנועת כוחות המשלוח מעיראק לסוריה במהלך המלחמה

כשדיווחו לי בסיסי היחידה בסיני ובצפון, בשעה 14:00 באותו יום, כי המצרים והסורים פתחו בהתקפה במקביל, חשתי כאילו ספגתי מהלומה חזקה מאוד ממישהו נעלם. דיווחתי על כך מייד למפקד היחידה באינטרקום, בשעה שקיים דיון להכנות אחרונות לקראת פרוץ המלחמה, שכאמור, ציפינו לה בערב.

הרגשתי תסכול קשה ביותר מכך שכל המידע נמצא בידינו, וכי היחידה, שתפקידה העיקרי היה להתריע מפני מהלך כזה נגדנו, עשתה כמיטב יכולתה, כדי לנסות ולחשוף את כוונת מנהיגי מצרים וסוריה והכנות צבאותיהם, אך לא האמינו לאנשיה. במהלך המלחמה עמדו הבסיסים בסיני ובגולן תחת התקפות קשות מהאוויר ומהארטילריה. החרמון נכבש על ידי הקומנדו הסורי, וגם כיבוש תל אביטל היה בתוכניתם. נפילת בסיס החרמון, כבר בתחילת המלחמה, היוותה מכה מורלית קשה ליחידה. המצרים תכננו לכבוש את ג'בל אום חשיבה על מתקניו, ובכללם הבסיס המרכזי שלנו בסיני. כל זאת, במטרה לשתק את מתקני המודיעין והלוחמה האלקטרונית (קרי, בסיסי היחידה) של ישראל בסיני ובגולן כבר בהתחלה, במטרה למנוע מצה"ל לקבל מודיעין שוטף על האויב, בהתאם לדוקטרינה הסובייטית.

מפקד היחידה היה מודאג מאוד מהאפשרות

האדום – למשימה במיצר באב אל-מנדב, תחת הכיסוי שהכוח יוצא לביקור בפקיסטן. ראינו את תרגיל "תחריר 41", שהחל לכאורה בצבא מצרים בתחילת אוקטובר, והבנו שאין הוא דומה כלל לתרגילים דומים שנערכו בשנים קודמות

מוקד הפעילות המרכזי של היחידה, הענף וה"שופר" – היה צבאות מצרים וסוריה. עד ספטמבר 1973 התנהלו הדברים בשגרה מסוימת, שלא הצביעה על העומד לקרות. התקבלו ידיעות על פעילויות שונות בצבאות – תרגילים, תנועת יחידות,

אני רוצה לציין את נחישותם ועמידתם יוצאת הדופן של אנשי הבסיס בתל אביטל, ובראשם את מפקדם, צור שפי והקצין הטכני אמיר בן-אשר, אשר עשו כל מאמץ שהבסיס ימשיך לפעול ולספק את המידע המשובח שהפיק לצה"ל, תוך סיכון עצמם תחת ההפגזות וההפצצות הסוריות עליהם.

– מהלך שחיקה את שביצעו הכוחות הסובייטיים לקראת פלישתם לצ'כוסלובקיה (הדבר אושר בדיעבד על ידי ראש המודיעין הצבאי המצרי). ראש אמ"ן, האלוף אלי זעירא, בעת ששימש ראש מחלקת איסוף, התרה בנו, הקב"רים, בהיותנו בקורס, להיזהר מתרגילים מרמת הדיוויזיה ומעלה, בשל אותה פלישה באוגוסט 1968, שהחלה בתרגיל והסתיימה בבירה פראג... אנחנו נזהרנו, ואילו הוא שכח זאת וממש לא נזהר... כל המהלכים הללו נעשו בהתאם לתורת המלחמה, שהמצרים והסורים למדו מיועציהם הסובייטיים.

וכמובן, היינו עדים לפינוי הבהול של משפחות היועצים הסובייטיים ממצרים ומסוריה בארבעה-חמישה באוקטובר, וההסבר החד-משמעי לכך, שקיבלנו מאחד המקורות ממוסוקווה בחמישה

בתוכי נקרעתי. זוהי מלחמה וזה מחירה. חשבתי לעצמי מה היה קורה לו לא הייתי נענה לבקשותיו לרדת לסיני. מי ידע דרכי הגורל...

באוקטובר (ידיעת "יחמור"), היה כי בכוונת מצרים וסוריה לצאת למלחמה. מידעים אלה דווחו על ידי "שופר" למד"ת והדליקו נורה אדומה ביחידה, אך לא בקריה... כך התמלאה רשימת "הסימנים המעידים" לקראת המלחמה, בזה אחר זה. אצלנו לא היה כלל ספק לקראת מה אנחנו הולכים... זכרנוי שמפקד היחידה דאז, יואל בן-פורת ז"ל, ניסה לשכנע את ראש אמ"ן ועוזרו למחקר, גם ביום שישי, חמישה באוקטובר, כי כל המידע המצטבר,

גיוסי מילואים וכדומה, שלא חייבו עדיין לצלצל בפעמוני התרעה לקראת מלחמה.

בחודש שלפני פרוץ המלחמה, ובעיקר בשבועיים האחרונים שלפני כן, השתנתה התמונה וראינו את המצרים והסורים משלימים את הכנותיהם למלחמה. מצאנו את עצמנו בתוך קלחת אדירה

לתמונה המתגבשת על ההכנות והצעדים שננקטו בשני הצבאות הערביים לקראת המלחמה.

של פעילות בשני הצבאות, שלא הכרנו בעבר. חשנו איך קצב האירועים ודחיפותם – הולך ומתגבר לקראת מועד הולך וקרוב:

ראינו את הגברת הכוונות בשני הצבאות; את קידום הכוחות והאמצעים, כאמצעי הגישור, הן במצרים והן בסוריה; את קידום מפציצי ה"סוחוי" מבסיס T-4, שבמדבר הסורי, לבסיסים קדמיים באזור דמשק – מהלך שתורגל על ידם עוד קודם לכן, והפך לסימן מעיד קרדינלי; את קידום אגדי הארטילריה המטכ"ליים לחזית ואת תגבור יחידות הארטילריה לאורכה; את הורדת חטיבת שריון 47 ממרכז סוריה לדרום חזית גולן; את קידום מערך טילי הקרקע-אוויר (טק"א) למרחב החזית, כך שיוכל לתת מטריית הגנה טובה לכוחות התוקפים; את השיירות הגדולות והרבות בשני הצבאות, שהעבירו כמויות תחמושת אדירות מהעורף לחזית; ועוד פעילויות חריגות אחרות, שלא היו בעבר.

ראינו את הפעילויות החריגות בחיל הים המצרי, ובכלל זה את יציאת כוח המשימה הימי המצרי בים

הדב"ש של 8200 במלחמת יום הכיפורים (ארכיון המל"ם)

אלינטי וקומינטי, שסייע לבנות תמונה מודיעינית טובה בזירה האווירית בשתי החזיתות, בעיקר עבור התמודדותו מול מערכי הטק"א.

ה"שופר" עבד בתורנויות הלילה עם צוות קבוע של קב"רים, מספר חיילות שסייעו בידיהם ומתרגמים מענף 30

המקורות המדיניים תרמו תרומה חשובה להבנת המהלכים המדיניים והאסטרטגיים של מדינות ערב ושל מעצמות העל, וסייעו להנהגה המדינית בקבלת ההחלטות, תוך שיתוף פעולה הדוק עם ארצות הברית. היחידה גם עקבה אחר הכוחות הסובייטיים שפעלו באזור: השייטת הסובייטית בים התיכון, שתוגברה משמעותית מאז פרוץ המלחמה, מול ציי ארצות הברית ובריטניה; גורמי הלוחמה האלקטרונית העצמאיים שפעלו בסוריה בסיוע לחיל האוויר הסורי; ה"רכבת" האווירית והימית הסובייטית

תמונה נכונה וברורה של מצב הכוחות הסוריים וכישלונם לממש את משימתם - כיבוש הגולן. גם בזירה המצרית הציגו מקורות היחידה מידע נכון, שכלל את כישלון התקפת הנגד של צה"ל בשמונה באוקטובר, מידע שעמד בניגוד לדיווחי כוחותינו על הצלחתה... מהר מאוד התברר שדיווחי המצרים בנושא זה צדקו הפעם, ולא דיווחי כוחותינו.

היחידה תרמה מידע חשוב גם על האירועים הבאים: ההתקפה המצרית ב-14 באוקטובר לעבר מעברי המיתלה והגידי; כך גם ב-17 באוקטובר: סופק מידע שסייע להשמדת כוחותיהן של חטיבת שריון 25 ודיוויזיה משורינית 21, שהתכוונו לתקוף את ראש הגשר של צה"ל בדורסואר, לאחר צליחת כוחותינו לגדה המערבית של התעלה; וכך גם לגבי פעילויות המצרים עד להפסקת האש ב-25 באוקטובר. צוותים של הגדוד הנייד ביחידה (גנ"ד) סופחו לאוגדות הלוחמות ותרמו לא אחת מידע התרעתי על כוונות לבצע תקיפות על כוחותינו, בעיקר בארטיילריה, ובכך הצילו חיי אדם רבים. היחידה גם תרמה תרומה חשובה לחיל האוויר במידע

שהסורים יכבשו גם את הבסיס בתל אביטל. הוא שלח אותי בליל שמונה-תשעה באוקטובר לצפון, כדי לחדד נקודה זו בפני הקב"רים והאלחוטנים שבמרחב, כדי שמהלך שכזה יימנע. ואכן, התרשמתי כי האנשים במרחב מודעים לכך ומשקיעים כל מאמץ כדי למנוע אפשרות שכזאת. בהקשר זה אני רוצה לציין את נחישותם ועמידתם יוצאת הדופן של אנשי הבסיס בתל אביטל, ובראשם את מפקדם, **צור שפי** והקצין הטכני **אמיר בן-אשר**, אשר עשו כל מאמץ שהבסיס ימשיך לפעול ולספק את המידע המשובה שהפיק לצה"ל, תוך סיכון עצמם תחת ההפגזות וההפצצות הסוריות עליהם.

אף פעם לא הבנתי איך הם הבינו את הידיעות שדיווחנו - הפוך לגמרי ממה שאני וחבריי ביחידה הבנו. אבל הם היו אלה שקבעו

במהלך המלחמה, תרמה היחידה תרומה חשובה לכוחות צה"ל בשתי החזיתות, והציגה

השבויים הישראליים של מוצב החרמון (ארכיון המל"ם)

אחד הקב"רים המצוינים של היחידה, התייצב ב"שופר" מייד עם תחילת המלחמה, יחד עם חברתו עכסה. שניהם שירתו תחת פיקודי לפני המלחמה, ובמהלך התורנויות שעשו יחד פרוחה גם האהבה והם תכננו להינשא. המלחמה גרמה לדחיית האירוע. כבר מההתחלה לחץ עליי אבישי שאאפשר לו לרדת לבסיס "בבל", שם שירת בשירותו הסדיר, כדי שיוכל לתרום מניסיונו המקצועי. לאחר התלבטות - הסכמתי, והוא עזב את ה"שופר" וירד לסיני.

קידום מפציצי ה"סוחוי" מבסיס T-4, שבמדבר הסורי, לבסיסי קדמיים באזור דמשק

בהמשך נודע לי כי הוא נמצא בצוות הגנ"ד שחבר לאוגדה 162, ועשה שם עבודה מצוינת מול מודיעין האוגדה, שבו שירת גם קצין המערך סרן **יעקב עמידור**, לימים אלוף בצה"ל. חברתו ביקשה שאדאג להחזרתו לארץ כדי

ממלחמת ששת הימים, ועשו שימוש מצומצם באמצעי הקשר במהלך מסעם, כדי לא להיחשף לתקיפות צה"ל.

מידעים אלה דווחו על ידי "שופר" למד"ת והדליקו נורה אדומה ביחידה, אך לא בקריה...

בצד כל אלה, חוויתי גם אירועים אנושיים במהלך המלחמה. הראשון, שבוינו בבסיס החרמון, שאת חלק מהם הכרתי מתקופת שירותי במרחב צפון, ובמיוחד את הקב"ר **עמוס לוינברג**, שהיה פקוד שלי אז. במשך ימי הלחימה קיבלנו מידע מהמקורות הסוריים שמהם הבנו שהוא בחיים. עם שובם של השבויים מסוריה, נסעתי לנמל התעופה "בן גוריון" יחד עם שלמה קטן, שהיה קב"ר בצפון, לקבל את פניהם, והפגישה איתם הייתה מרגשת ביותר. האירוע השני היה נפילתו של **אבישי בן צבי** ז"ל, בגדה המערבית של התעלה. אבישי, שהיה איש מילואים וסטודנט באוניברסיטת תל אביב,

למצרים ולסוריה, שהביאה אמצעי לחימה חדשים ומילאה את אובדניהם הלוגיסטיים; טיסות גף מטוסי מיג-25 שהגיעו למצרים ופעל מעל סיני; ועוד.

לדעת אין לדעת... להסביר

היחידה עקבה גם אחר המתרחש בצבא ירדן ואחר האפשרות שהמלך חוסיין יפתח חזית נוספת בגזרתו. אך זה העדיף הפעם לשלוח את השריון שלו להילחם נגד צה"ל בחזית הסורית. אחד הנושאים שהיחידה ניסתה להתמודד מולם ללא הצלחה - היה תנועת כוחות המשלוח מעיראק לסוריה במהלך המלחמה. למרות שהתקבל מידע טוב על התיאומים שנעשו בין שתי המדינות בנושא, ולמרות המאמצים שנעשו בפועל - לא אותרה כל תקשורת של הכוחות העיראקיים, שתאפשר לקבל תמונת מודיעין בזמן אמת על תנועתם, כדי לפעול נגדם מבצעית. נראה שהם למדו היטב את לקחיהם בנושא זה

להטעותנו באשר לכוננותיהם. בכך פגעו ראשי אגף המודיעין במאמצי היחידה ויחידות איסוף אחרות באמ"ן. הם הציגו תמונת והערכת מודיעין הפוכה מהמציאות, וגרמו לכישלון המודיעיני הגדול, להפתעת ההנהגה המדינית והצבאית שלנו, ולטראומה הלאומית, המלווה אותנו מאז.

המדור גם ריכז את תמונת המודיעין במדינות ובצבאות האזור בזירות היבשה, האוויר והים

לראשי אגף המודיעין הייתה אפשרות לנהוג אחרת. שכן, המידע שהיה בידינו הצביע על מה שעומד לקרות, אך מאחר שהוא לא תאם ל"קונספציה" שלהם, הוא נדחה.

(ראו את מחקרו של תת-אלוף עמוס גלבע ז"ל על "ידיעת הזהב" והטיפול בה, באתר: [https://library.osu.edu/projects/hebrew-\(lexicon/hbe/01085002.pdf](https://library.osu.edu/projects/hebrew-(lexicon/hbe/01085002.pdf))

ראשי המערכת כשלו ואת המחיר שילמו טובי בחורינו. היחידה עשתה את המוטל עליה מעל ומעבר. אף אחד בה לא חשב שכל זה יהיה לריק וכי הצרכנים שאליהם דיווחה היחידה את המידע שלה ערב המלחמה – לא יתייחסו אליו כפי שציפינו שיקרה וכפי שאנחנו הבנו אותה, וחבל.

היחידה שילמה גם היא בהרוגים, בסיני ובחרמון, ובשבויים מבסיס החרמון. עם זאת, ולמרות כל הקשיים והנזקים שספגה במהלך המלחמה – הצליחה היחידה להתגבר עליהם ולבצע את משימותיה בהצלחה רבה, ותרמה לצה"ל, למפקדיו ולדרג המדינית מודיעין מעולה, שסייע להם בניהול המלחמה עד לסיומה. 🇮🇱

מי ידע דרכי הגורל...

שוב... הכשל של הגורם האנושי...

ההתרעה למלחמה הייתה המבחן העילאי של היחידה כולה, על בסיסה וגורמי המפקדה שלה, וכולם נדרכו למשימה זו כנדרש. הידיעות זרמו, ובעקבותיהם גאה המתח ביחידה. כל יום

שיממשו את נישואיהם, ואני דיברתי על כך עם ראש הענף, יוסי זעירא, שנמצא אז ב"בבל". באותו לילה, או למוחרת, הוא הודיע לי טלפונית – אבישי נהרג! חשתי באותו רגע שמישהו הלם בראשי בפטיש של עשר טונות. נותרתי חסר דיבור ונזקקתי לדקות ארוכות כדי להתאושש מבשורת האיוב הנוראה הזאת. כמובן שהיה צריך לטפל בעכסה ולמסור לה את הידיעה הנוראה מכול. פניתי לקצין השלישות של היחידה כדי שיטפלו בכך, אך

באותו לילה, או למוחרת, הוא הודיע לי טלפונית – אבישי נהרג! חשתי באותו רגע שמישהו הלם בראשי בפטיש של עשר טונות. נותרתי חסר דיבור ונזקקתי לדקות ארוכות כדי להתאושש מבשורת האיוב הנוראה הזאת

הדבר נתקל בקשיים. הידיעה פשטה ביחידה כאש בשדה קוצים, ולא רציתי שהיא תגיע אליה באופן אקראי, ולכן שחררתי אותה משירות המילואים שאליו התנדבה, והודיתי לה, תוך

מצאנו את עצמנו בתוך קלחת אדירה של פעילות בשני הצבאות, שלא הכרנו בעבר

הבטחה שבקשתה תטופל, אך בתוכי נקרעתי. זוהי מלחמה וזה מחירה. חשבתי לעצמי מה היה קורה לו לא הייתי נענה לבקשותיו לרדת לסיני.

רס"ן (אז סגן) צור שפי מפקד הבסיס בתל אביטל

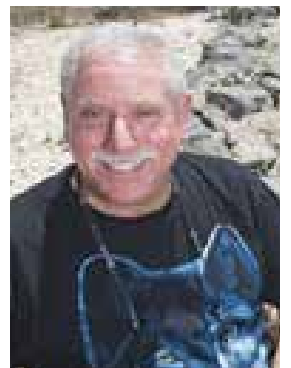
רס"ן (אז סגן) צור שפי בימינו

סרן (אז סגן) אבישי בן צבי ז"ל

תא"ל (אז אל"מ) יואל בן פורת מפקד היחידה

רס"ן (אז סגן) אמיר בן אשר הקצין הטכני בבסיס

בבוקר השישה באוקטובר, 1973, הודיע לי מוטי כרמל, הנח"א (נציג חיל-האוויר) בבסיסי יחידה 848, והבכיר בבסיס 8200, הבסיס המרכזי של היחידה בצפון, כי עלי לעלות לבסיס "ארבל" בתל-אביטל (תל אבו-נידה) עוד באותו יום, לקראת האפשרות שעלולה להיפתח מלחמה...

מלחמת יום הכיפורים שלי

אמיר פורת

...זו לא הייתה עלייתי הראשונה לבסיס. הייתי שם קודם לכן מספר פעמים, בימי קרב או כליווי לפעילות מבצעית צה"לית.

מיראז' מתולדק וחמוש יוצא אל היעד. (באדיבות ארכיון צה"ל ומערכת הביטחון. צלם: מיקי אסטל)

ליד הבונקר שבו היינו התמקמה סוללת נ"מ שלנו. יצרתי עם מפקד הסוללה "מעגל קטן" של דיווח. בכל פעם שהייתי מקבל ידיעה על כוונת תקיפה סורית על הבסיס - הייתי רץ אל מחוץ לבונקר ומוסר לקצין הנ"מ את כל הפרטים שהיו ידועים לי על המטוסים העתידים לתקוף: סוג המטוסים, כמותם וכיוון ומועד הגעתם. בדרך כלל הידיעות היו מגיעות אליי כמה דקות עד דקה בודדת לפני הגעת המטוסים בפועל, כך שהייתי חייב ממש להזדרז. קצין הנ"מ היה מסלק מייד את חייליו לבונקר והיה מתיישב לבדו על התותח ויורה במטוסים שהגיעו תמיד, "כמובטח". הוא הפיל כך שני מיגים לפחות, ונדמה לי כי קיבל ציון לשבח לאחר המלחמה.

תפקוד למרות הלחץ הנפשי...

באחד הימים לא היה לי זמן לרוץ בעצמי אל קצין הנ"מ מחמת עומס הדיווחים. במקום, שלחתי אליו נהג, איש קבע, שהתחנן שאתן לו משהו לעשות. הפקדתי בידיו תדריכים מדויקים לגבי מה לומר. סידור זה עבד ללא דופי. אלא שפעם אחת הודיעו לי מתא התרעה על רביעייה של חיל האוויר העתידה להגיע לתל שלנו כדי לתקוף שריון סורי. חזרתי על הדיווח ואמרתי בקול: "רביעייה". השליח הנאמן שעמד דורך לצידי אך רץ החוצה לעדכן את קצין הנ"מ... למזלי הייתי צעיר, ה"אסימון" ירד לי מהר ומייד דהרתי אחריו. הצלחתי להדביק אותו ממש בשנייה האחרונה לפני שהודיע לקצין הנ"מ כי עליו לירות שוב (הפעם על כוחותינו...).

פעם אחרת ביקשו ממני מתא התרעה לצאת אל מחוץ לבונקר כדי לאתר מטוס מיג-17 שהתרסק בסביבת הבסיס ולבדוק מה קורה עם הטייס. יצאתי ועליתי על פסגת התל כדי להטיט ולראות. ואכן, ראיתי את זנבו המפורסם והגדול של המיג-17 לא הרחק

קדחתניות, כשאני מדווח, יחד עם ערן, על תמונת המצב של חיל האוויר הסורי, כפי שבאה לידי ביטוי במקורות הבסיס. דיווחתי לתא התרעה ישירות ובמקביל לנח"א בבסיס 8200 בצפון. לא זכורה לי חלוקת העדפות והאם כל הדיווחים הועברו במקביל, אך זכור לי היטב כי ערן ואני עבדנו כמטורפים בלחץ עצום של דיווחים.

מאז המלחמה לא נשאלתי מעולם במסגרת הצבא על הקורות אותי במלחמה הקשה הזו

תוך כמה שניות, החל הבונקר לרעוד מחמת הפצצות שהומטרו עליו. מטוסים, ארטילריה וכל מי שהיה לו משהו להטיל עלינו. תהיתי באם הבונקר יחזיק מעמד ולא יקרוס, ולשמחתי נוכחתי שהוא "עומד במשימה בגבורה". רצף ההפצצות וההפגזות האדירות על הבונקר נמשך ימים לא מעטים. ההפצצות על הבונקר נמשכו ללא הרף, רבות מהאנטנות נפגעו שוב ושוב. היינו נותרים "חירשים", אלמלא הקצין הטכני **אמיר בן-אשר**, שיצא בגבורה אל מחוץ לבונקר פעמים רבות ותיקן את האנטנות הפגועות.

לאחר יומיים-שלושה חשתי שאנחנו מוקפים על ידי הצבא הסורי ולמעשה אין דרך חילוץ. תהיתי אם הסורים ינסו לעלות על התל שעליו היה הבסיס ממוקם, כדי לכבוש, ואם אנחנו עתידים ליפול בשבי. במקביל שמענו על גורלו של בסיס החרמון, דבר שלא תרם למצב רוחנו.

בשלב מסוים קיבלתי דיווח על מספר גדול מאוד של כעשרים מסוקי מי-8 סוריים הטסים לעברנו. הודעתי מייד לתא התרעה, ואכן המסוקים הותקפו והופלו. נאמר לי, רק לאחרונה, כי היו מקרים שבהם ביקשתי תקיפה של חיל האוויר על כלי רכב קרביים משוריינים סוריים שאיימו לעלות לתל. הדבר אינו זכור לי ספציפית, אך נשמע הגיוני.

צוות הנח"א בבסיס 8200 בצפון כלל אז את אחיה לרום ז"ל, **דוד שיטריט ז"ל**, **ישראל זיגרסון**, **נמרוד אפשטיין**, **אבי הילבון**, **מאיר ולר**, **שאול סימון** וערן **פישר**. יצאנו מהבסיס: אני - נח"א בדרגת סגן, ועימי ערן. נסענו במשאית עם קצינים וחילים נוספים מ"מישר", אנשי 848, ואספנו אנשים מבתיהם בצפת. זכורים לי מבטי ההשתוממות של העוברים והשבים בעיר נוכח נסיעתנו זו בבוקר יום הכיפורים.

בשישה באוקטובר, בשעות הבוקר המאוחרות, הגענו לבסיס "ארבל" והתחלנו בהתארגנות. בשונה מהעבר, הפעם לא התמקמנו בבניין הבסיס עצמו, אלא בבונקר שבנייתו הסתיימה זה מקרוב, שנקרא בשם "בונקר אמיר" (לא על שמי כמוכאב...), שנמצא מעט צפונה לבניין המקורי של הבסיס. בבסיס נותרו חיילים בלבד, לאחר שכל החיילות פונו ממנו ל"מישר" ולבסיסים עורפיים אחרים.

קיבלנו את קווי הטלפון שלנו ומקום ישיבה, ופרסנו על השולחן את החומר שעימו נעבוד. לא זכור לי אם היה לנו קו "שפיפון" (טלפון מאובטח), אבל היו לנו בוודאות קווי טלפון נל"ן (נקודה לנקודה) "שחור" (לא מסווג) - לתא התרעה במודיעין חיל האוויר ב"בור" בקריה ולנח"א בבסיס 8200 בצפון. זכורה לי טבלת קוד מקרטון שלקחתי עימי לשם עבודה בקו ה"שחור", הלא מוצפן. ידענו כי משהו לא שגרתי עתיד להתרחש, אבל לא היה לנו שום מושג מה בדיוק יקרה ומתי. הייתי ער לסימנים המעידים בחיל האוויר הסורי בימים שקדמו ליום הזה. חשבתי כי אירוע קטן - זה בטח לא יהיה...

המלחמה מקיפה אותנו...

בשעה 14:00 הופיעו על גבי ה"טוטו ירוק" (מערכת לאיתור נתיבי טיסה) שברשותי אין-ספור נתיבים שהתקדמו במהירות, בו-זמנית, לעבר מדינת ישראל. שקעתי ברצף של פעילויות

נולדתי בשבעה באוקטובר, וביום השני למלחמה, בעוד הסורים מקיפים אותנו, תהיתי אם יום זה יהיה גם מועד הסיום של חיי...

זכורים לי מבטי ההשתוממות של העוברים והשבים בעיר נוכח נסיעתנו זו בבוקר יום הכיפורים

לאחר שבוע בערך, ולאחר שהאיום הסורי הוסר, הוחלט על תחלופה של הכוחות בבסיס "ארבל". אחיהו לרום ז"ל הגיע להחליף אותי, ואני ירדתי בבסיס 8200 בצפון עם ערן פישר וחילים נוספים. רצתי להתחבק ולהתנשק עם טובה, ואחר כך רצתי למטבח לאכול משהו, לאחר שבוע שבו כמעט לא אכלתי דבר. רס"ר המטבח זרק אותי החוצה בלי בעיות, וכך ידעתי כי שבתי לעולם הנורמלי...

אני רואה לעצמי חובה לציין כי מאז המלחמה לא נשאלתי מעולם במסגרת הצבא על הקורות אותי במלחמה הקשה הזו. לא נשאלתי מעולם, ומעולם גם לא סיפרתי. המשכתי בחיי ללא טראומות, ואפילו עשיתי כמה דברים מעניינים...

אף אחד לא אמר לי מעולם באם פעילותי בבסיס בתל אבו-נידה (אביטל) תרמה, ובמה תרמה.

הייתה רק שתיקה גדולה.

ולא היה שום מקרה של התמוטטות. באחד הימים הקשים האלו, המידע כי הסורים מתכוונים לכבוש את הבונקר – הפך ודאי. הורו לנו לשרוף את כל החומר המודיעיני שהיה בבונקר. גם אני תרמתי ל"מדורה" את כל החומר שבידי, כולל, ובעדיפות, את טבלת הקודים. המשכתי אומנם לדווח באופן סדיר, אך כיום אינני זוכר איך הדבר נעשה. מחמת ההפצצות התכופות על הבונקר, החיילים שעסקו בשריפה לא יכלו להתרחק למרחק רב, ולכן הדליקו את האש ממש ליד הפתח. כתוצאה מכך, כל העשן חדר לבונקר. כולנו הפכנו מפויחים, דומעים ומשתעלים ללא הרף. היה קצת קשה לדווח, אבל הסתדרנו.

הפוגות ברוכות של חומניטיקה...

והיו גם דברים חיוביים. כל אימת שהתאפשר לי הייתי מדבר בטלפון עם טובה, חברתי. היא הייתה אלחוטנית חדר 9, ושמעה כל העת את הטייסים הסוריים מטווחים את בסיס אבו-נידה. כשלא הייתה במשמרת היא הייתה יושבת מתחת לשולחן בחדר העבודה, תוך שהמפקחים הפגימו הומניות גדולה והתעלמו מכך שהיא מקיימת עם חבר שלה שיחות פרטיות בטלפון באמצע המלחמה. אלו היו הפוגות ברוכות וחשובות במיוחד, במציאות קשה וכואבת.

ממני, אבל עד כמה שהתאמצתי – את הטייס לא הצלחתי לראות.

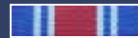
החשש מכיבוש סורי של הבסיס הלך והתחזק באותו שבוע ראשון של המלחמה. צור שפי, מפקד הבסיס שעשה עבודה נפלאה כמפקד, החליט להעמיד חיילים חמושים בפירי האוורור של הבונקר מחשש כי הסורים ינסו להיכנס דרכם או לזרוק רימונים לחלל הבונקר. אני זוכר את פניהם

הייתי רץ אל מחוץ לבונקר ומוסר לקצין הנ"מ את כל הפרטים שהיו ידועים לי על המטוסים העתידים לתקוף

החיורים של החיילים שעמדו בתחתית הפירים, וגם, ששאלתי את עצמי אם זה באמת הסוף של כלנו. אל הבסיס הגיע יום אחד כוח של גודד 12 של "גולני". ישבנו עם מפקד הגדוד, שנהרג זמן קצר לאחר מכן בניסיון הכיבוש הראשון של החרמון. חיילי הגדוד אבטחו אותנו למשך זמן-מה. לעיתים נשמעו צרורות ירי נק"ל ליד הבונקר, מה שהעלה מייד חשש כי מתנהל קרב עם חיילים סוריים ו"חם" שם בחוץ. האווירה הייתה קשה, של לחץ נפשי חזק. למיטב ידיעתי, כל חיילי הבונקר תפקדו ללא דופי

סוכה מאולתרת ברמת הגולן (באדיבות מערכת הביטחון וארכיון צה"ל. צלם: בני הדר)

דודו כנען בימינו (באדיבות המראיין)

על שפת תעלת סואץ יומן מלחמה

רב-סמל מתקדם (בדימ') דודו כנען
ריאיין: מנחם בידרמן; ערך: נעם שפירא

ההכנה המודיעינית והירידה למעוז

לקראת סוף ספטמבר 1973 הגעתי כמש"ק בינה רשתית, מ"דורון", הבסיס שלי בבלוזה שבצפון סיני, למדור 106 (מצרים) במפקדת 8200, לתקופת החגים. לאחר מספר ימים, ראש המדור, רב-סרן נעם שפירא, תדרך אותנו, אנשי המדור, לגבי הפעילות הצבאית המצרית החריגה באזור התעלה, כביכול במסגרת "משרוע (תרגיל) תחריר 41", תוך שימת דגש על הסימנים המעידים, שאותו עד אז ואשר בדיעבד הסתבר שהיו למעשה הסימנים להכנות המצרים למלחמה. כבר מספר ימים לפני המלחמה היה די ברור לנו ביחידה שלא מדובר בתרגיל שגרתני, אלא ככל הנראה בהכנות למלחמה והיו לכך סימנים מעידים למכביר.

וללא עזרים כלשהם, הסיכום היה שאם נאתר משהו חריג, נתקשר ליחידה באמצעות הטלפון הרגיל של המעוז. סוכם שאם הטלפון לא יעבוד, התקשורת תהיה באמצעות מכשיר הקשר של המעוז - אנסה לרמז, תוך שימוש במלקוד (שיטת דיווח מסורבלת בקוד, שהייתה אז בשימוש צה"ל).

החיילים ב"פורקן" היו ברובם חיילי מילואים מגדוד 68 מהחטיבה הירושלמית, ובנוסף להם היו מעט מאוד חיילים סדירים בתפקידים שונים. השתלבותי במשמרות האזנה כאלחוטן. הפעילות התקשורתית המצרית שאותרה הייתה שגרתית. לא קלטנו את מכשירי ה-R-113 ומה שקלטנו היה בדיקות קשר שגרתיות ברשתות מוכרות.

איסמעיליה כדי לנסות ולקלוט משם, במקום הקרוב ביותר לכוחות המצריים.

יום שישי, 5.10 חמישה באוקטובר 1973 (יום ה-"ע" מינוס 1)

יצאנו ל"פורקן". בדרך אמר לי הקמב"ץ המרחבי של היחידה כי בלילה עברה בחלק מרשתות התקשורת המצריות מילת קוד של מעבר למבצעי אמת. ככל הנראה הוא התכוון למילת הקוד "שעבאן", שהייתה מוכרת לנו כמילת הקוד למעבר למבצעי אמת, במסגרת ההכנות התקשורתיות שקלטנו לקראת "תחריר 41".

יום שבת, 6.10 שישה באוקטובר 1973 (יום ה-"ע")

השתלשלות לוח הזמנים

בשעות הבוקר: המשך עבודה ופעילות שגרתית של בדיקות קשר ברשתות הקשר המצריות. 11:00 עליתי למגדל התצפית של המעוז וראיתי מולי מספר חיילים מצריים מסתובבים על שפת המים עם קסדות וחגורים. התצפית (מאנשי המעוז) אמר לי שהקסדות והחגורים זה משהו חריג.

3*4.10 ימים רביעי-חמישי, שלושה-ארבעה באוקטובר 1973 (ימי ה-"ע" מינוס 2-3)

ביום ד' לפני פרוץ המלחמה, קיבלתי הוראה מסגן-אלוף יוסי זעירא, רע"ן הב"ר (ראש ענף בינה רשתית) במפקדת היחידה, לצאת לבסיס "דקל" במחנה טסה שבסיני, כ-30 קילומטר מתעלת סואץ, על מנת לנסות לקלוט רשתות תקשורת, שאולי מפאת טווח השידור שלהן אינן נקלטות בבסיסי הקבע. בכלל זה, מכשירי קשר רוסיים מדגם R-113 שהיו מותקנים בטנקים מצריים.

הטיל פגע בטנק כאשר הוא גלש מ"חמוטל" לכיוון שלנו. מדהים - רכבנו על טנק שתקוע בו טיל שלא התפוצץ...

יצאתי בטיסה משדה דב בבלוזה, ומשם ברכב לבסיס בטסה. ב"דקל" הצטרפו אליי שני אלחוטנים: רוני לוי ואברהם טויג, וכן הטכנאי ברוך זילברשץ - שלושתם מ"בבל" - הבסיס הראשי של היחידה בסיני. כך היינו חוליית האזנה המורכבת מארבעה אנשים. ביום ה' (ארבעה באוקטובר 1973) בערב נמסר לנו כי למחרת (יום ו', חמישה באוקטובר 1973) נצא השכם בבוקר למעוז "פורקן" מול

אז גם ראיתי מהעמדה הצפונית של המעוז, במרחק של כ-500 מטרים, מעין גשר שנראה לי כסירות שהוצמדו אחת לשנייה ועליהן הונח משטח כלשהו. ממול, במרחק של כ-600 מטרים בצד שלנו, ראיתי חיילים וג'יפים מצריים, שעליהם ירו מהמעוז באמצעות המא"ג. במוצאי שבת שמעתי בקשר שטנקים ישראליים מנסים להגיע אלינו, אך אי-אפשר היה להתקרב יותר ממספר קילומטרים מהמעוז, משום שהוא כותר.

המפקד הורה להיכנס לבונקר החמ"ל, שהיה אמור להיות עמיד יותר להפגזות, אך גם הוא החל להתפרק

שמעתי שיירות של רכב כבד מצרי חוצות את התעלה, כאשר חיילים מכוונים את הרכבים בצעקות. כאיש מודיעין-האזנה, זו הייתה תחושה מוזרה לשמוע את המצרים על "חי", ללא אמצעי קליטה. דיווחתי בקשר הפנימי לחמ"ל המעוז את מה ששמעתי.

יום ראשון, 7.10 שבעה באוקטובר 1973

05:00 הבוקר עולה ועימו הפגזה עזה. כולנו בעמדות. לפתע ראינו ממזרח, בשטח סיני, במרחק של כשניים-שלושה קילומטרים, עשרות טנקים מצריים. מפקד המעוז דיווח מייד בקשר לחמ"ל בטסה. בהמשך ניסתה פלוגת חי"ר מצרית עם מספר נגמ"שים לעלות על המעוז. פתחנו עליהם באש מכל הכלים והמצרים נסוגו. במקביל נמשכו כל הזמן ההפגזות העזות.

אחר הצהריים החלה הפגזה מטורפת ממרגמות רבות-עוצמה. רק לאחר המלחמה נודע שלמצרים היו מרגמות 240 מילימטרים וכנראה אלו היו שפגעו בנו. ההפגזה הייתה כה עזה שהמעוז החל ממש להתפרק. המפקד הורה להיכנס לבונקר החמ"ל, שהיה אמור להיות עמיד יותר להפגזות, אך גם הוא החל להתפרק ונאלצנו להפעיל משאבות ידניות על מנת להכניס אוויר. בהפגזה הזו נפצעו שני חיילים, אחד מהם הטכנאי שלנו, **בורח זילברשיץ**. הגיע הלילה וההפגזות נמשכו כשאנחנו בעמדות. בין יתר המחשבות שהתרצצו במוחי, שבהן שיתפתי את שאר חברי הצוות, הייתה האפשרות של נפילה בשבי: איך נשרוד, איך נישאר בחיים וכיצד נשמור על האנונימיות שלנו וסודותינו.

יום שני, 8.10 שמונה באוקטובר 1973

בינתיים גברו מאוד ההתקפות על מעוז "חזיון", כשבעה קילומטרים מצפוננו. הצעקות שנשמעו

לפתע נכנס לבונקר אחד מאנשי המעוז בצעקות "עולים עלינו" ויצא מהפתח השני.

14:05 מאחר שידעתי היכן בונקר החמ"ל, עקב תיאומים שונים עם מפקד המעוז קודם לכן, בעוד שאר חברי הצוות לא ידעו היכן הוא, ביקשתי מהחברה שירוצו אחריי יחדיו בטור. הגענו לשם בעיצומה של ההפגזה. הודעתי למפקד המעוז שמרגע זה אנו הופכים לחלק אינטגרלי מאנשי המעוז ושיטיל עלינו כל משימה שצריך.

14:10 הצטרפנו לחיילי מעוז אחרים שישבו ליד מכשיר הקשר ושמענו את הדיווחים ברשת הצה"לית. היה ברור לנו שמדובר במלחמה כוללת ושהמצרים צלחו את התעלה במקומות רבים... 14:15 הייתי מודע לכך שצריך להשמיד את הציוד הייעודי, שהועמס כבר על הנ"ג. הרכב היה בחצר המעוז תחת מטר הפגזים והתחיל להתכסות בעפר ואבנים שעפו מ"גביונים" (רשתות ברזל שמולאו באבנים - ה"שכפ"צים" וחלק מביצורי המעוז), שבהם פגעו פגזים. בעיצומה של ההפגזה רצתי לנ"ג והצלחתי לשלוף את הסלילים ואת הלוגים המלאים שאותם שמנו בחלק העליון, והייתה לי

המשכנו ללכת וראינו סביבנו טנקים בוערים. הבנו שנקלענו לקרב שריון, כשאנחנו בתווך, בין המצרים לכוחותינו

גישה אליהם. שרפתי אותם בפתח של בונקר חמ"ל. לשאר פריטי הציוד אי-אפשר היה להגיע, משום שהתכסו בעפר ואבנים.

14:40 החשש מאב"ך עבר, אך התחלף בחשש שאולי פגזי העשן הם לקראת הסתערות מצרית על המעוז. מאחר שלא הייתה לנו שום הכנה למצב שאליו נקלענו, וכאנשי מודיעין אנו במצב מאוד מסוכן אם המצרים נכנסים - אלתרתי במהירות סיפור כיסוי וסיכמתי עם אנשי הצוות שאם המצרים נכנסים למוצב, אנחנו אומרים שאנו עובדי רס"ר מצריפין, שנשלחנו לעבודות ביצורים במעוז.

חיילי האזנה הופכים לחיילי חי"ר

רצתי בתעלות הקשר של המעוז מעמדה לעמדה ושאלתי את האנשים אם הם זקוקים למשהו. בעמדה אחת ביקשו ג'ריקן מים, בעמדה שנייה מקלע מא"ג, וכדומה. רצתי חזרה למפקד המעוז בבונקר חמ"ל ומילאתי את הבקשות. באחת העמדות אמרו לי שחיילים מצריים רצו לכיוונם, אך נסוגו כשירו עליהם.

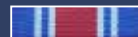
דודו כנען ב-1973 (באדיבות המראיון)

13:15 בני, סמב"ס (סגן מפקד בסיס) "דקל", טלפן אליי ואמר לי לפרק את הציוד ולהתכונן לעזוב את המעוז באמצעות רכב שהוא שולח. שאלתי אותו אם אנו עוברים למעוז אחר והוא ענה שאינו יודע. התחלנו לפרק את הציוד.

כולנו עלינו על הטנק, כשאנו נאחזים בכל זיז אפשרי, כשאחד תופס את השני. היינו כאשכול ענבים אנושי שנאחז בטנק

13:40 הגיע נ"ב (קומנדקר) מ"דקל" עם שני חיילים מהבסיס: **אדוארד דגן ושמעון**. מייד כשהגיע הרכב, מפקד המעוז, רב-סרן **מאיר (מאירקה) ויזל**, הודיע במערכת הכריזה הפנימית על כוננות ספיגה, שפירושה הפגזה העלולה לנחות על המעוז בכל רגע. מישהו שאל בצעקה אם זה תרגיל, ומפקד המעוז ענה: "לא, זה אמת". חיכינו שלוש-ארבע דקות בבונקר וכשראינו שלא קורה כלום התחלנו בהעמסת הציוד על הנ"ג, כולל הקסדות והחגורים שלנו.

13:50 בדיוק כאשר סיימנו להעמיס את הציוד החלה הפגזה מטורפת, וגשם של פגזים ירד על המעוז. הורדנו מייד מהנ"ג את הקסדות והחגורים (הנשק האישי היה עלינו) ונכנסנו חזרה לבונקר.

פינוי החיילות מסיני (באדיבות מערכת הביטחון וארכיון צה"ל. צלם: בני הדר)

הבעיה העיקרית הייתה כיצד לא להתגלות. מפקד המעוז החליט על דממת אלחוט כדי שהמצרים לא יאכזבו אותנו, תוך הקפדה על שקט מוחלט בעת הצעידה. מפקד המעוז קיבל את המלצתי שאחד האלחוטנים שדיבר ערבית-מצרית טובה ילך לידו, ואם חייל מצרי יבחין בנו וישאל משהו

כאישי מודיעין-האזנה, זו הייתה תחושה מוזרה לשמוע את המצרים על "חיי", ללא אמצעי קליטה

– הוא יענה שאנחנו קומנדו שהולך "לדפוק" את היהודים, בתקווה שבחשכה הכבדה המצרים אולי יסתפקו בזה.

כעבור מספר קילומטרים שמענו צעקות בערבית, ממש מטרים מסביבנו. נגמ"ש מצרי החל לנסוע על הכביש שלצידו הלכנו והאיר לכיוונו עם זרקור. קפאנו במקום ולמזלנו המצרים לא ראו אותנו, אבל כנראה ששמעו משהו. לאחר כמה דקות הנגמ"ש הסתלק והצעקות שכחו. מאוחר יותר אמר מפקד המעוז שנכנסנו לתוך חניון לילה של כוח מצרי.

לאחר שהמצרים נרגעו, רצנו לתוך החולות על מנת להתרחק מהכביש והמשכנו לצעוד במהירות מזרחה. גם בהמשך הדרך עברנו סמוך לכוחות מצריים, אך נזהרנו ועקפנו אותם. בסביבות השעה 05:30 השחר החל להאיר. לפי חשבוננו כבר

והחלטנו שצריך לצאת ולא לחכות שהמצרים יתקפו, מאחר שאין לנו סיכוי. מפקד המעוז התייעץ עם סגנו והחליט להתקשר לאריק שרון (מפקד אוגדה 143) ולהודיע לו שאנחנו רוצים לצאת. שרון מייד אישר את יציאתנו לכיוון מזרח. בהמשך, תיאם מפקד המעוז עם מפקד חטיבה 14 היכן לחבור לכוחותינו, שהיו כ-15 קילומטר מזרחה לנו.

יום שלישי,

9.10

תשעה באוקטובר 1973

מפקד המעוז החליט לצאת בסביבות 02:30 (כאשר הירח שוקע). ב-01:30 התארגנו לכך בשני טורים, שעל אחד פיקד מפקד המעוז ועל השני סגנו. בטרם היציאה, נשא מפקד המעוז דברים לפני האנשים, תדרך אותם מבצעית ודיבר איתם במגמה לחזק את רוחם. יצאנו. צעדנו במהירות גבוהה מזרחה, כמאה מטרים מהכביש לטסה, כשאנו נושאים את הנשקים האישיים וכלי נשק נוספים שהיו במעוז, כמו מא"גים ובזוקה. מפקד

לפתע נכנס לבונקר אחד מאנשי המעוז בצעקות "עולים עלינו" ויצא מהפתח השני.

המעוז רצה לקחת את ברוך הפצוע על אלונקה, אך הוא התעקש ללכת בעצמו ואף לקח מכשיר קשר על הגב.

ההליכה הייתה דרך מערכים מצריים צפופים

ממנו בקשר היו איומות. בשעות אחר הצהריים המאוחרות הזעקות פסקו והבנו ש"חיזיון" נפל. בערב החלה פעם נוספת ההפגזה המטורפת עלינו מהמרגמות הכבדות, יחד עם שאר הכלים. מפקד המעוז נתן פעם נוספת הוראה להיכנס לבונקר החמ"ל. בעת הריצה לבונקר בתעלת הקשר – נפל פגז כשלושה-ארבעה מטרים לפניי, מאחורי עיקול וסתם את תעלת הקשר.

שנשמעו ממנו בקשר היו איומות. בשעות אחר הצהריים המאוחרות הזעקות פסקו והבנו ש"חיזיון" נפל

בינתיים הגיע למעוז טנקיסט שכל צוות הטנק שלו נהרג והוא הסתובב יממה בשטח עד שחבר אלינו. יחד איתו היינו עתה 33 חיילים. בחמ"ל החלה שיחה גלוית לב, בסגנון "אסיפת קיבוץ", בין כולם, כולל מפקד המעוז, כדי לראות מה עושים, לאחר שהבנו שבלתי-אפשרי להגיע לעזור לנו. מאחר שידעתי מהו הסד"כ (סדר הכוחות) המצרי, אמרתי כי אנחנו למעשה מובלעת קטנטנה של 33 חיילים בתוככי כוחות מצריים אדירים. במקביל החלו דיווחים ממעוז "מצמד" שמדרומו, שכוח מצרי מתחיל להיערך לעלות עליהם. הבנו שעכשיו גיע התור שלנו.

המשכנו, בשיחה החופשית יחד עם המפקד,

להיקלע לסיטואציות לחימה, אפילו קשות. ועל כן, במקביל להכשרתנו כאלחוטנים, מב"רים, קב"רים, או כל תפקיד אחר, **אנו צריכים גם הכשרת חי"ר. לפיכך, כל אחד מחיילי וקציני היחידה חייב לעבור אימון חי"ר כלשהו.**

חיילים מצריים מסתובבים על שפת המים עם קסדות וחגורים. התצפיתן (מאנשי המעוז) אמר לי שהקסדות והחגורים זה משהו חריג

- ב. נוכחות היחידה על קו התעלה, מטרים ספורים מהאויב, היא חשובה, **מהווה ערך כשלעצמה ומקור לגאווה.**
- ג. יש להכין **סיפור כיסוי טוב ומבוסס** לכל חייל וקצין היוצא למשימה שבה הוא עלול להיקלע לקו החזית.
- ד. רצוי מאוד לצייד צוות היוצא למשימה בשטח, ובוודאי לאזור העלול להיות מסוכן, **באמצעי קשר מוצפנים**, כדי שיוכל לדווח ליחידה ולקבל הוראות בזמן אמת.
- ה. בפרוץ הלחימה שרפתי מייד סלילים ולוגים מלאים, שלמזלי הייתה לי עדיין גישה אליהם. הנהלים הקיימים חייבים לכלול גם **התייחסויות לציוד וחומרי מודיעין (השמדה, שריפה וכדומה).**

משהו מדהים: לאחר שהם הורידו אותנו וטיפלו בטנק, הם מצאו טיל "סאגר" "שתול" באלכסון בכנף ימין קדמית. הטיל לא התפוצץ ונשאר עטוף בסלילי הנחושת שלו. התותחן אמר לי כי לפי הזווית והמיקום – הטיל פגע בטנק כאשר הוא גלש מ"חמוטל" לכיוון שלנו. מדהים – רכבנו על טנק שתקוע בו טיל שלא התפוצץ... העובדה שכולנו, אנשי המעוז, יצאנו חיים היא נס גדול שאירע לנו. מי שחילץ את אנשי המעוז היה **מאיר (מאירקה) ויזל ז"ל** מקיבוץ נתיב הל"ה, שנפטר בינואר 2023 בגיל 90.

יום רביעי, עשרה באוקטובר 1973

בשעות הבוקר הגיע ל"דקל" אלון-משנה **יואל בן-פורת**, מפקד היחידה, ושוחח עימנו על שעבר עלינו. הוא שאל מה אנחנו רוצים לעשות. ביקשנו לחזור לפעילות בתפקידינו. המפקד שלח אותנו ל"בבל", הבסיס המרכזי של היחידה בסיני. הגענו והשתלבנו במשמרות העבודה. בכך הסתיים עבורנו השלב שבו היינו למעשה חיילי חי"ר והמשכנו במתכונת המוכרת לנו יותר כחיילים ביחידה 848.

מעבר לחווייתי האישית, אני רואה חובה להעלות את הלקחים המקצועיים מן האירוע הטראומטי שחווינו: **א. במלחמה כל אחד מחיילי היחידה עלול**

עברנו יותר מ-15 קילומטר. ראיתי על החול סימני צמיגים ואמרת לי למפקד המעוז שזה ככל הנראה של נגמ"שי BTR מצריים ושנחנו עדיין בשטח אויב. המשכנו ללכת וראינו סביבנו טנקים בוערים. הבנו שנקלענו לקרב שריון, כשאנחנו בתור, בין המצרים לכוחותינו.

התכנסנו לקפל קרקע, כשסביב מתנהל הקרב. מפקד המעוז יצר קשר עם הטור השני שהיה מאוד קרוב אלינו והתאחדנו במהירות. לפתע שמענו טנקים מתקרבים וירי מסיבי מנשק קל. אלה היו שלושה טנקים ישראליים שחשבו שאנחנו מצרים וירדו עלינו עם המקלע של הטנק המוביל. גם הפעם היה לנו מזל ואף אחד לא נפגע.

מפקד המעוז דיווח בקשר על מיקומנו. כעבור זמן-מה נמסר לנו שאנו צריכים להגיע למרגלות רכס "חמוטל". הלכנו, וכשהגענו לשם נפתחה עלינו מהרכס אש תופת מצרית, כשהכדורים ממש שרקו ליד האוזניים ופגעו בחול סביבנו. גם הפעם איש לא נפגע. באותו רגע ראינו על הרכס ארבעה נגמ"שים ישראליים שועטים לעבר הכוח המצרי ומנהלים איתו קרב, והאש לכיווננו פסקה. מייד לאחר הנגמ"שים הפועים שני טנקים ומפקד המעוז התבקש לירות זיקוק ירוק כדי שיוכלו לזהות אותנו.

נצא השכם בבוקר למעוז "פורקן" מול איסמעיליה כדי לנסות ולקלוט משם, במקום הקרוב ביותר לכוחות המצריים

הטנקים זיהו אותנו ושניהם ירדו בדהרה לכיווננו. אחד מהם עצר לידנו, יצא ממנו קצין בדרגת סגן וצעק לעברנו שנעלה על הטנק. לא הבנו איך 33 איש יכולים לעלות על טנק אחד, אבל הוא המשיך לצעוק זאת וסימן בידיו. כולנו עלינו על הטנק, כשאנו נאחזים בכל זיז אפשרי, כשאחד תופס את השני. היינו כאשכול ענבים אנושי שנאחז בטנק, שהתחיל לנסוע במהירות כדי להתרחק מהמקום. הטנק השני נסע מאחור וחיפה עלינו. הטנק שעליו עלינו היה של סגן-אלוף **שאלו שלו ז"ל**, מפקד גדוד 184, שנהרג מאוחר יותר באותו יום. הוא נסע בזיגזגים כדי להתחמק מטילי ה"סאגר" שרדפו אחריו. הטנק הביא אותנו לשיירת זחל"מים שחיכתה מספר קילומטרים משם ולקחה אותנו לטסה.

לימים נודע לי כי בארבעת הנגמ"שים שהסתערו על הכוח המצרי ב"חמוטל" נהרגו חמישה חיילים מפלוגה ו' בגדוד 184.

כעבור שנים רבות, ב-2020, שוחחתי עם התותחן של הטנק שעליו טיפסנו. הוא סיפר לי

מפקד פיקוד הדרום שמואל גורודיש, עם קמ"ן הפיקוד, סא"ל דוד גדליה בתחילת המלחמה

דבורה מתוצרת ברה"מ מאלו ששימשו לצליחה המצרית ממערב למזרח (באדיבות ארכיון צהל ומערכת הביטחון. צילום: דובר צה"ל)

סיימתי שירות מילואים ראשון ב"בבל". כשעזבתי, הכול היה רגוע. ההערכות המודיעיניות לא השתנו: "לצבא המצרי אין יכולת לצלוח את התעלה". "לא צפויה כל מתקפה מצידו בעתיד הנראה לעין". אז מה קרה? משהו השתבש? יוסי מזעיק אנשים באופן אישי?

אני מצליח לאתר את הוריי בטלפון ונפרד מהם לשלום. ורד אינה ניתנת להשגה. היא מתגוררת במעונות הסטודנטים. ספי מגיע ב"כרמל" הלבנה שלו. דודו (דודו בן-זאב) כבר יושב במכונית. בשכונת רחביה בירושלים עדיין שורר השקט השלו של יום הכיפורים, אבל פה ושם אני מבחין בגברים, חלקם עדיין עטופים בטליתות, כשהם נחפזים במורד הרחוב. לפתע חולפת במהירות מכונית כשאורותיה דולקים, ואחריה עוד אחת ועוד אחת... מה קורה? נוסעים. ספי מדליק אורות. הוא חושש מיידיו אבנים. מי נוסע בירושלים ביום הכיפורים? ספי מנסה את הרדיו, שאינו מפסיק לשרד סיסמאות. ככל שאנו מתקדמים, כך מתרבות המכוניות הנעות על הכבישים, כולן עם אורות דולקים. משהו אכן קורה.

ערב יום הכיפורים 1973. למי שאינו צם ואינו מבלה את עיתותיו בבית הכנסת - אין הרבה מה לעשות. שוטטנו בעצלתיים ברחבת הכותל המערבי. ערן אמר ש"המצב מתוח והולכת להיות מלחמה". גיחכתי, אבל אחר כך, כשנכנסתי למיטה, נזכרתי בדבריו של גדי שחזר משירות מילואים ב"בבל" (הבסיס המרכזי של יחידה 848 בסיני - ג'בל אום-חשיבה), שבוע לפני כן: "תרגיל גדול בצבא המצרי. משהו לא ברור. תראה, עוד תהיה מלחמה..."

זיכרונות מ"בבל"

באוקטובר 1973

רס"ן (מיל') יורם בורלא קב"ר (קצין בינה רשתית)

בזירה הדרומית של יחידה 848

ערך: אל"ם (בדימ') נעם שפירא

...הדברים אינם מעסיקים אותי יתר על המידה. בסיס "בבל", אשר היה לי כמו בית שני לפרק זמן מסוים, הולך ונמוג בנבכי הזיכרון. המפגש המחודש עם חיי האזרחות תופס את מקומו.

848) על הקו: "תגיע למפקדה, ספי (ספי בן יוסף) יאסוף אותך". "זה רציני?", אני שואל. "כן", הוא עונה, ומנתק את השיחה. מתיישב על המיטה הסתורה, ותוהה. לא מזמן

בוקר יום הכיפורים. אני מתעורר בחדרי לצלצול הטלפון. מי מתקשר בבוקר יום הכיפורים? בתוך שבריר של שנייה אני מזהה את הקול. יוסי (יוסי זעירא - ראש ענף ה-ב"ר [בינת הרשת] ביחידה

משגרה למלחמת פתע

ספי מאט לפתע את המכונית ועוצר ליד גשרון קטן. אנחנו מצויים לצאת מהמכונית ולרדת בשיפולי הגבעה אל תחתית הגשרון. הרצאה בת מספר דקות על כתובת ביזנטית מטושטשת אשר חקוקה שם. דודו ואני המומים. מחליפים מבטים. אבל ספי

למדים שהבאתי מן הבית - אין לי כל ציוד צבאי, שלא לדבר על נשק. צלילית של מסוק מסתמנת מולנו. אנו נדחסים לתוכו. הדלת נסגרת והמנוע נעור לחיים. אור המכשירים החיזור עולה מתא הטייס. נורה אדומה מאירה את בטן המסוק באור מסתורי. כאב עמום מתפשט בחלל הבטן. הכול מכונסים בתוך עצמם. איש אינו מוציא מילה. תחושה של פחד ושל חוסר אונים מפני הלא נודע.

אני מעלה חיוך מאונס על שפתיי ושולח מבט זועם לראש אמ"ן. הוא שותק. האם הרגיש במבטי? העיניים הכחולות והקרות אינן אומרות דבר

המסוק נוחת בשלום במנחת של אום חשיבה. איזו הקלה. שוב עלטה גמורה, וגם דממה. היכן המלחמה? נעים לחוש שוב את הקרקע מתחת לרגליים. אנו נתפסים לדממה ומדברים בלחש. דמות מגיחה מתוך האפלה ומפירה את השקט: "הרכבים בקצה המנחת". בקצה המנחת עומדים קומנדקור ומוביל זחל"ם. אנו מתיישבים על המרכב. עשן עולה מהארובה של המוביל. הרוח הקלה מפנה אותו ישר לפרצופינו והעיניים מתחילות לדמוע. יורדים בכביש

הכול כבר מבינים כי פרצה מלחמה, ואנו בדרכנו אליה. אבל היא כל כך רחוקה, כאילו בארץ אחרת. שדה התעופה הומה אנשים. אלפים מצטופפים בטרמינל. אני תוהה כיצד נצליח בכלל לעלות על

באוזנינו עדיין הדהדו הפקודות המצמררות שעברו ברשתות המצריות, "אל תיקחו שבויים. תהרגו את כולם"

מטוס. לקראת החשכה, עודד (עודד סלע) מצליח להעלות אותנו על מטוס של "ארקיע" לרפידים (שדה התעופה הצבאי בביר-גפגפה בסיני). ושוב אותה דממה מעיקה. אין דיילות, אין סוכריות, אין שתייה קרה. רק זמזום חדגוני של המנועים ואור קלוש אשר מאיר את פנים המטוס.

רפידים. אני נעצר לרגע בפתח המטוס. הרוח המדברית היבשה והמוכרת טופחת שוב על פניי. שדה התעופה שרוי בעלטה גמורה. ריח כבד של שמן שרוף עומד באוויר. מטוסי קרב נוחתים וממריאים, ברעש מחריש אוזניים. בין לבין נשמעים מרחוק הדי התפוצצויות. הגענו!

עודד מוביל אותנו בפאתי שדה התעופה. חושך מצרים מסביב. אני נצמד לגבו של ההולך לפניי ומגשש את דרכי, אז גם מכה בי המחשבה כי פרט

זה ספי. הוא מסיים את ההסבר ומתרצה. חוזרים למכונית. כביש גהה כבר סואן.

מפקדה, "שופר" (מרכז הדיווח של יחידה 848). החדר הומה אנשים. יוסי יושב בראש השולחן, אוזנו צמודה לטלפון. הוא מברך אותנו לשלום במנוד ראש. הינה אבישי (אבישי בן-צבי), המנטור שלי כשהייתי מב"ר (מש"ק בינה רשתית) צעיר וטרי שהגיע ל"בבל". מתגלגלת שיחה. אבישי עומד להתחתן. בין לבין התמונה מתחילה להתחווה. הסורים תוקפים בצפון. המצרים צולחים את התעלה. מלחמה!!! "אתם יורדים לבבל", יוסי אומר לספי ולי. "תהיה הסעה לשדה התעופה". דודו ואבישי נשארים

ואז, כאיש אחד, התייצבנו בשורה, והטלנו את מימינו, כאילו על העולם כולו, מקפידים לעשות זאת עם כיוון הרוח...

בינתיים במפקדה. אכזבה ניכרת על פניהם. שעות ההמתנה עוברות בעצלתיים. תוך כדי המתנה אנחנו מנסים לקלוט ולחבר פיסות מידע מכל עבר. רובן שמועות. "בבל" הופצצה. חייל נהרג. שורפים שם מסמכים. פינוי?

באוטובוס לשדה התעופה שוררת דממה מעיקה.

בסיס בבל: עמדות עבודה בבונקר "נעמן" - לא ניתן להסתיר את המילואימניקים ארוכי השיער (ארכיון המל"ם)

קב"ריית "בבל" עם מנחם שריר, נעם שפירא ויוסי שרש (ארכיוון המל"ם)

המתפתל במדרון, לכיוון הבסיס. הריח המוכר של הבסיס עולה באפי. ש"ג פותח את המחסום. קשה לראות משהו. מנסים לזהות היכן פגעו הפצצות. האזור המנהלתי של הבסיס נראה חרב לחלוטין. עוצרים ליד בונקר "נעמן". אני בכניסה לבונקר, יורד בגרם המדרגות הצר. ושוב פוגש את הרחש המוכר של המקלטים, הטרטור של הטלפרינטרים והאור הקר שאינו כבה לעולם. פנים מוכרות ניבטות מכל עבר. אין "אהלן" ואין טפחות של שמחה על השכם. פני האנשים רציניות ומתוחות. אלחוטנים גוחנים על המכשירים. קב"רים ומב"רים מתרוצצים בין הקב"ריה לבין עמדות האזנה. בחדר הכ"ס (כתב סתר) עדיין מסתובבות צפ"טיות (צופן פענוח טלגרף - אחראיות על העברת החומר לצרכנים).

"לעזאזל, איפה הייתם כל השנים? כמה חומר סיפקנו לכם על ההצטיידות של המצרים בטיילי סאגר!"

אני שמח להיווכח שנעם (נעם שפירא, הקב"ר הבכיר בסיני) נמצא כאן ומנהל את העניינים. יש לי הרבה אמון בו. נעם נותן תדרוך קצר. אני מנסה להבין, להתעדכן, לתפוס את מקומי. הכול לחוץ, מתוח, נראה כמו חלום בלהות. נעם מחליט להשאיר אותי ליד השולחן המרכזי לשארית הלילה. השאר זוחלים מתחת לשולחנות ומנסים לתפוס תנומה.

מל-ח-מה!!!

אני מתיישב ליד השולחן המרכזי, מביט באינטרקום ובסוללת הטלפונים, שומע מאחורי את הטלפרינטרים (מכשירי ההדפסה לשידור חומרים לצרכנים) ומצדדי את רחש המקלטים. דיווחים נערמים על השולחן. אני מנסה למיין אותם וכבר מזעיקים אותי לעמדות האזנה. מה חשוב ומה לא חשוב. מה להוציא ומה לא להוציא. על מה לשבת ועל מה לוותר. אני מנסה לנצל את ניסיוני ולקבוע סדרי עדיפויות. אחר כך חוזר להמשיך למיין את הדיווחים ולהפיצם, אבל עם כל הניסיון, אני מתקשה למצוא את ידי ואת רגלי בהם.

הטלפון מצלצל מחמ"ן אוויר (היום: למד"ן) - להק מודיעין אווירי, "מה קורה בג'בל עתקה?", "ג'בל עתקה?", כן, אני נזכר, "יש מוצב מכ"ם", "חכה רגע", אני אומר, "ראיתי לפני כמה דקות ידיעה על כוונה לפנות את ההר". הקול בצד השני שואג: "אז למה זה עדיין לא דווח? כל חיל האוויר עומד על הרגליים בגלל ההר הזה". "מאיפה לעזאזל אני

בי את אותותיהם. שמורות עיניי כבדות. אני מעשן סיגריה אחר סיגריה. העשן צורב את עיניי ומדמיען. נע מעמדה לעמדה ומטלפון לטלפון. אינני זוכר מתי ומה אכלתי היום, והרעב גם הוא מציק לי. "רוצים אותך ממחמ"ן אוויר", אני ניגש לטלפון. עוד לא הספקתי להצמיד את האפרכסת לאוזן ושני טלפונים נוספים כבר מצלצלים. אני מפנה עיניים למב"ר, אבל הוא, העומד לידי, נאבק נואשות באינטרקום שאינו חדל לצפצף ונותן בי מבט אובד עצות. עכשיו גם הצפ"טית קוראת לי מבעד לחלון של חדר הכ"ס, וזה בדיוק גם מה שחסר לי באותו הרגע. די, נשברתי, לא יכול יותר. אני רוכן אל נעם מתחת לשולחן, "נעם קום, אני לא מצליח להשתלט על העסק הזה לבד". נעם נאנק, קם ומעיר את האחרים. ראשים המומים צצים מתחת לשולחנות. הצלחתי להחזיק מעמד לבד שעתיים תמימות. לא רע.

"בורלא, העיניים שלך אדומות"

כשהשחר מאיר אנו כבר מאורגנים לעבודה מסודרת, וכך חולפים ימי הלחימה הארוכים. אנו משתדלים לעשות כמיטב יכולתנו. מלוכלכים, עייפים, בלתי-מגולחים, עיניים טרוטות, איש אינו מרשה לעצמו לנוח. יודעים פחות או יותר מה קורה בצבא המצרי, אך אין לנו מושג מה צה"ל עושה

צריך לדעת?", אני חושב לעצמי, אחרי שאני מצליח לפייס אותו. הרי רק לפני כמה שעות הייתי הרחק מכאן, ספון בחדרי בירושלים, תוהה לאן תתגלגל מערכת יחסי עם ורד...

הנל"ן (נקודה לנקודה - קו טלפון ישיר) ל"דרון" (בסיס היחידה בבלוזה) מתעורר לחיים. בצד השני עולה קולו של א', "יש לי תרגיל שריון, אתם יכולים לקבל אותו?", "איזה תרגיל?", אני צורח עליו בעצבים, "אתה לא יודע שיש מלחמה?", שתיקה, ואחר כך: "סליחה, התבלבלתי..."

איבד עשתונות, הזיעה ניגרת על פניו. אני מנסה להרגיע אותו, אך לשווא. על השולחן ממשיכים להצטבר דיווחים נוספים. אין לי זמן להתעסק עם א'

"יש בעיה עם א'", אומר לי המב"ר. א' הוא משקלט בכיר. בחור נהדר שהכרתי לקראת סוף השירות שלי ב"בבל". אני ניגש אליו. הוא בהיסטריה. הכול נראה לו חשוב. הוא אינו מסוגל לסנן ואינו מסוגל לתמצת. איבד עשתונות, הזיעה ניגרת על פניו. אני מנסה להרגיע אותו, אך לשווא. על השולחן ממשיכים להצטבר דיווחים נוספים. אין לי זמן להתעסק עם א'. העייפות, המתח וההתרגשות מתחילים לתת

אנטנת P12 מושבתת על ג'בל עתקה. בצילום סגן אלכס ויוסי גיל (באדיבות יוסי גיל)

בחזית. המתח הזה הורג אותנו. מגיעים אנשי צוות שהצליחו להיחלץ מאחד המעוזים. רובם בהלם ובפיהם סיפורים קשים. חלקם כבר אינם מסוגלים לתפקד. מה קורה עם אוגדות המילואים? הגיעו, לא הגיעו? איש אינו יודע. אנו משוועים לסיגירות. לבונקר מגיעות אומנם חבילות, אך מישהו, שם למעלה, כבר הקדים ופתח אותן, ואנו נאלצים להסתפק בסיגירות "רויאל" אשר חונקות את הגרון. בכעסי כי רב, אני נשבע לעשות מזה עניין אחרי המלחמה...

נעם נותן תדרוך קצר. אני מנסה להבין, להתעדכן, לתפוס את מקומי. הכול לחוץ, מתוח, נראה כמו חלום בלהות

שמות חדשים עולים באוויר: "החווה הסינית", ציר "עכביש". צה"ל מתכונן לצלוח את התעלה. יש בעיה עם גשר הגלילים. בינתיים אנחנו גאים לקוף לזכותנו מארב שריון של צה"ל, שהשמיד את חטיבת שריון 25 המצרית, בדרכה לאזור הצליחה, והכול בזכות איתור והאזנה לעורק התקשורת של דיוויזיה 7.

צה"ל צולח את התעלה. **נחום ג'** קורא לי בהתרגשות: "אני לא בטוח, אבל אני חושב שזה סאדאת". מכל עבר עטים עליו. תן לשמוע. הסליל מוחזר לאחור: "תסגור את הפרצה, יא עוראבי", נשמע קול עמוק וסמכותי. "כן אדוני, כן אדוני", עונה לו קולו החנוק והמבוהל של עוראבי, מפקד דיוויזיה 16 אשר בגזרתה בוצעה הצליחה. הבונקר כבמרקחה. אנחנו בצד השני.

"אין לצה"ל תשובה לסאגרים (טילים נגד טנקים)", אומר בזעף קמ"ן 252 בביקור בבונקר. "לעזאזל, איפה הייתם כל השנים? כמה חומר סיפקנו לכם על ההצטיינות של המצרים בטילי סאגר!", ולפתע אני מזכר **בבן-שושן**, קצין שריון אשר הרצה בפנינו במהלך קורס קב"רים והבטיח לנו שהשריון ידרוס את המצרים בשרשראותיו. "איפה הוא עכשיו? האם הוא בחיים?", אני שותק. מה כבר אפשר לומר.

"בורלא, העיניים שלך אדומות", אומר לי **יואל בן-פורת** (מפקד היחידה) באחד מביקוריו בבונקר, כשהגיע יחד עם ראש אמ"ן. "זה טוב, זה אומר שאתה עובד קשה. גם אני לא ישן". היציאות של יואל הן שם דבר. אני מעלה חיוך מאונס על שפתיי ושולח מבט זועם לראש אמ"ן. הוא שותק. האם הרגיש במבטי? העיניים הכחולות והקרות אינן אומרות דבר. לימים, יואל יעמוד מולנו, בג'בל עתקה, ויאמר לנו, ללא כחל וסרק, כי הוא מעדיף שניהרג מאשר שניפול בשבי. השמועה על "הפרופסור היהודי" שנפל בחרמון בשבי הסורים - הגיעה לאוזנינו עוד במהלך ימי הלחימה. בן מחזור שלנו. מאגר בלתי-

שלושים שנה למלחמת יום הכיפורים. פרטים רבים מימי הלחימה הארוכים מצאו להם מסתור בבכי הזיכרון. נותרו רק תמונות אקראיות אשר מעת לעת הזיכרון מקפיץ ומעלה ללא כל סדר. אבל אותה הרגשה איומה, אותה התפכחות מכאיבה מאלבומי הניצחון המפוארים של מלחמת ששת הימים, ממשיכות ללוות אותי ורבים מבני דורי גם היום. הצלקת שהותירה המלחמה הזאת בי ובבני דורי לא הגלידה ולא תגליד, וכך גם היחס הספקני שאני חוזר ומגלה לכל ההצהרות שמפריחים גם היום, הפוליטיקאים, המנהיגים וראשי הצבא, ביחס ליכולתו של צה"ל. הצהרות כאלה ניתנו בשפע גם ערב מלחמת יום הכיפורים...

נדלה של ידע הנובע מזיכרון פנומנלי וסקרנות חולנית. אבל אז עדיין לא ידענו כמה הוא דיבר.

כשהאש מפסיקה והעצב מתחיל...

הפסקת האש נכנסת לתוקפה בשעות החשכה. לשם שינוי, אנו מאזינים לרדיו. דברי ראש הממשלה. מניין ההרוגים והפצועים... אבישי (**אבישי בן-צבי** ז"ל) נהרג! אלוהים!

היינו שלושה שעלו מן הבונקר. שלושה קב"רי מילואים עייפים וסחוטים. טיפסנו לאיטנו על הגבעה. בחשכה, רגלינו ניגפו בסלעים. עמדנו שם, משקיפים לכיוון האגם המר המסתתר באפלה. באוזנינו עדיין הדהדו הפקודות המצמררות שעברו ברשתות המצריות, "אל תיקחו שבויים. תהרגו את כולם", "קחו רק את הקצינים. את השאר תהרגו". מי חלם שנגיע לזה...

מישהו ליד האגם ירה נורים באוויר. הם ריחפו בשמי הלילה השחורים כמו זיקוקי דינור נוגים. לא הייתה בנו כל שמחה. הבנו כבר את גודל האסון שפקד אותנו. ידענו כי נכוננו לנו עוד חודשים רבים וארוכים של מילואים וכי כל התוכניות תצטרכנה להידחות. הבית הרחוק אומנם ניצל, אבל לא היה בכך כדי להקל על המועקה הכבדה ועל העצב העמוק. הנורים שבו ועלו, מרחפים לאיטם, מבליחים ונמוגים, משאירים אחריהם שובל דקיק של עשן לבן. עמדנו שם שותקים, עוקבים אחריהם, שואפים לתוכנו אוויר מדברי קריר, מהול בעשן של סיגירות, ואז, כאיש אחד, התייצבנו בשורה, והטלנו את מימינו, כאילו על העולם כולו, מקפידים לעשות זאת עם כיוון הרוח...

ולסיום: חיבור זה נכתב ופורסם במקורו במלאת

"לצבא המצרי אין יכולת לצלוח את התעלה". "לא צפויה כל מתקפה מצידו בעתיד הנראה לעין". אז מה קרה? משהו השתבש? יוסי מזעיק אנשים באופן אישי?

בסיס "בבל" עמד במשימה שהוטלה עליו. איש לא ציפה מלכתחילה כי ההתנעה תבוא בצורת ידיעה מפורשת על כוונה לפתוח במלחמה ביום כזה וכזה, בשעה כזו וכזו. היה ברור לכולנו כי ההתנעה תיבנה ממכלול של ידיעות, רובן בעלות אופי מנהלי, אשר תשקפנה יחדיו שינוי מהותי ומאיים המתחולל בשגרת יומו של הצבא המצרי, כמו למשל תנועת כוחות, דוחות מוכנות ואפילו ידיעה פשוטה על חפירה של קברי אחים במרחב התעלה. ידיעות כאלה התקבלו והועברו. מישהו שם למעלה לא קרא אותן נכון, וממילא, לא ידע לקבל את החלטות הנכונות.

גשר הגלילים - מבט צד (באדיבות ארכיון צה"ל ומערכת הביטחון. צילום: "במחנה")

מה המצב? הכול בסדר...

כמו כן, הציגו בפניי את מערך הכוחות המצריים (כולם ממערב לתעלה, כמובן), ונאמר לי שמאז המילואים הקודמים שלי לא חל בו כל שינוי ראוי לציון, למעט אחד, כאמור לעיל: ההיערכות של דיוויזיה ממוכנת 6, שנותרה בשטח שבו התקיים התרגיל.

חולקו מנות קרב, חיילים פתחו קופסאות סרדינים ואכלו באצבעות נוטפות שמן כי לא היו צלחות או סכום

למיטב זיכרוני, בשבועיים הראשונים של המילואים נמשך הרושם של פעילות שגרתית בצבא המצרי, תוך שהחלו להתקבל ידיעות על תוכנית לערוך תרגיל נוסף בסדרת תרגילי "תחריר", אשר התקיימו כבר מאז 1971 לפחות. הפעם דובר על "תרגיל טקטי-אופרטיבי בשתי רמות" - מונח שטרם שמענו עליו, אך הוסבר לנו שאין בכך חידוש מהותי. הנחת מחלקת מחקר באמ"ן הייתה, שכמו בעבר, כך גם הפעם הכוונה לתרגיל מפקדות, עם מעט כוחות "ייצוגיים" שיסמלו תנועה של עוצבות גדולות - בעוד שהעוצבות עצמן תישארנה (כבעבר) נייחות במקומן הקבוע. התרגיל היה אמור להתחיל באחד באוקטובר ולהסתיים בשבעה בו. קיבלנו צ"ח (ציון ידיעות חיוניות) לדווח כל מידע הרלוונטי לתרגיל זה - "תחריר 41".

"השתעשעתי" כדרכי בסריקת הסקלה כדי לגלות פעילות של רשתות בלתי-נודעות עד אז, וכמו בתקופות המילואים הקודמות שלי, מצאתי לא מעט כאלה. במיוחד משכו את תשומת ליבי כמה רשתות אשר פעלו בתחום תדרים החורג לגמרי מהתחום של מכשירי קשר צבאיים תקינים - אך התקשורת בהן התנהלה על פי נוהל קשר צבאי מובהק. החלטתי להקצות כמה מקלטי רדיו לקליטה

בתחילת אוגוסט התקיים תרגיל, בגייסות מלאים, של דיוויזיה ממוכנת 6. לשם כך, יצאה הדיוויזיה ממקום היערכותה הרגיל ליד קהיר, והתקדמה לאזור האימונים במרחב אם-קמר, בעורף המערך של ארמייה 3, האחראית על דרום מרחב התעלה. התרגיל הסתיים לקראת אמצע אוגוסט, אבל משום מה, כוחות דיוויזיה 6 לא חזרו אחורה לקהיר, אלא נותרו בשטח שבו התקיים התרגיל. אף אחד לא ידע מדוע נותרו הכוחות בשטח, אבל אף אחד לא ייחס לכך חשיבות רבה...

חוויותיו של קב"ר (קצין בינה רשתית) מילואים בבסיס "בבל"

רס"ן (בדימ') צבי זוהר; ערך - נעם שפירא

לקראת מועד שחרורי מצה"ל, באפריל 1971, נקבע לי ריאיון עם יואל בן-פורת (שהיה סגן מפקד היחידה). הוא הודיע לי שחובתי כלפי מדינת ישראל היא לחתום קבע. השבתי שאני רואה את הדברים אחרת: הצבא קיים על מנת לאפשר לחברה האזרחית להתנהל על מי מנוחות, ועל כן חובתי למדינה עשויה להתממש בכך שאתרום, באופן כלשהו, לאיכות הקיום של החברה האזרחית בישראל. הוספתי, שאני סבור שהמורשת היהודית רבת-הדורות עשויה להכיל בתוכה יסודות חשובים ביותר לטיפוח החברה הישראלית, ועל כן החלטתי להקדיש כמה שנים ללימוד בישיבה. יואל אמר לי שאם כך, אני בוגד... בכך תם הריאיון.

בסוף היום ל"בבל". הוקצה לי חדר לשינה וירדתי להתעדכן בקב"ריה (מרכז העיבוד והדיווח של הבסיס). בחפיפה קיבלתי סקירה על מצב המקורות ועל שגרת התקשורת המצרית, והוסבר לי שהכול רגיל לגמרי.

מאז שחרורי, הספקתי להיקרא כמה פעמים למילואים, ובתחילת קיץ 1973 נודע לי שתקופת מילואים שגרתית שלי, בת שלושים יום, תחפוף את חודש ספטמבר 1973. כך קרה שבאחד בספטמבר התייצבתי במפקדת היחידה, התחילתי והגעתי

"חצר הצליחה" - "מגחים" של חטיבה 421 צולחים מערבה. (באדיבות ארכיון צה"ל ומערכת הביטחון. צילום: "במחנה")

אשר בבת-אחת הפך את תחושתו על אודות חריגות הפעילות בצבא המצרי לוודאית וחד-משמעית (סופר לי שהוא הפך לאירוע "מיתולוגי" בקורסים של היחידה, שם אני מצולם כמספר על אודותיו). האלחוטנית ש"ישבה" באותו יום על רשתות הנפ"קים החלה להעביר לקב"ריה דפי קליטה שעליהם נרשם שברשת עברו דיווחים כגון: "15 משאיות מקהיר לכיוון איסמעיליה", "עשרים משאיות מקהיר לכיוון איסמעיליה" ו"ארבעים משאיות מקהיר לכיוון איסמעיליה".

העיר איסמעיליה יושבת על הגדה המערבית של תעלת סואץ, ובסמוך אליה - מפקדת ארמייה 2, האחראית על כל גזרת צפון התעלה. סדר גודל הכוחות בתנועה היה גדול מאוד יחסית לכל דיווחי הרשת עד כה, והחלטתי לעלות לחדר שבו נקלטה הרשת ולהטות אוזן בעצמי לתעבורה. ישבתי שם כחצי שעה והקשבתי לדיווחים. המקלט היה על רמקול ושידורי הרשת נשמעו בצלילות גדולה. לאחר עוד כמה דיווחים על תנועת משאיות, הגיע דיווח חדש שבו הודיע המצרי שבנקודת הפיקוח על כביש קהיר-איסמעיליה: "120 משאיות מקהיר לאיסמעיליה". האלחוטן המצרי שרשם מפי הדובר בנפ"ק את הדיווחים - התפלא, "מה פתאום כל כך

עד כה פעילות של צבא היבשה. מצד שני, אמרתי לעצמי: אולי רשתות מעין אלו התקיימו גם בעבר, ופשוט לא חיפשנו בתחום הזה? הותרתי זאת בגדר "צריך עיון" והשארתי מקלטים פתוחים עליהן.

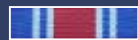
הספק הופך לוודאות...

בשבוע השלישי של ספטמבר ניכרה בכל מקורות הבסיס התעוררות משמעותית של פעילות הצבא המצרי במגוון תחומים. כאשר דיווחנו על כך, קיבלנו ממחלקת המחקר באמ"ן הסברים שונים, שהמשותף כולם היה: לא להתרגש. מדובר סך הכול בהתגברות ההכנות לקראת התרגיל הממשמש ובא. אם נדמה לכם שמדובר בתזוזות של כוחות צבא, תחשבו שוב: לקראת כל תרגיל מפקדות יש תנועות והתארגנות של גורמים מקרב המפקדות המשתתפות. כמדומני שאנחנו, אנשי הקב"ריה, לא היינו שלמים עם הסברים אלו, אבל בשלב זה לא הייתה לנו שום הוכחה קונקרטית להפרכת התירוצים של המחקר. כעבור יום או יומיים נוספים, התרחש אירוע

ולכיסוי רשתות אלו, אך אלו מוקמו בקומה העליונה של הבונקר שלנו, כי רק שם ניתן היה לכסות את תחום התדרים הזה, שהוזן מהאנטנות לקליטת התקשורת של מטוסי חיל האוויר המצרי. אחת הרשתות הללו פעלה עם אותות קריאה (שמות של תחנות הקשר) של גרמי שמיים: "שמוס", "קמר", "נגם", "רעד" (בתרגום - שמש, ירח, כוכב, רעם) וכדומה.

החלטתי לפנות לראש הישיבה ולומר לו שעליו לפנות לכל תלמידי הישיבה המילואימניקים ולהורות להם להגיע מייד ליחידותיהם.

מדי פעם עברו ברשתות אלה דיווחים כגון: "מעבר שתי מכליות מאלכסנדריה לקהיר" ו"מעבר שלוש משאיות מקהיר לסואץ" - תעבורה אופיינית לרשת נפ"קים (נקודות פיקוח על הדרכים של המשטרה הצבאית), אשר תוכנה העיד על פעילות מנומנת למדי של הכוחות המצריים. אבל מה שהיה חריג היה עצם קיום הרשתות הללו, בתחום תדרים שנעדר

גשר הגלילים - מבט על (באדיבות ארכיון צה"ל ומערכת הביטחון. צילום: "במחנה")

בוודאות שאין בכונת המצרים לתקוף את ישראל בשנה-שנתיים הקרובות? אבל אנחנו בבסיס כבר היינו משוכנעים: "תחריר 41" הוא משהו גדול, משהו "אמיתי", משהו אחר מכל מה שהכרנו עד כה. ידיעות רבות נוספות, שהגיעו בעשרת הימים האחרונים של ספטמבר ממקורות רבים - הן מבסיס "בבל" הן מבסיסים אחרים - העצימו עוד ועוד את התחושה הזאת.

אלא מה? צו המילואים שלי הסתיים בסוף ספטמבר, וכך מצאתי את עצמי ב-30 בחודש במפקדה, עם הוראה לסיים את השירות הפעיל ולחזור לירושלים. אמרתי לפקידות במדור מילואים שאינני רוצה להשתחרר, אני רוצה, אני ממש חייב, לחזור ל"בבל". יש מצב חסר-תקדים, רציני, כבד, ואני מוכרח להיות שם. נענית שאין מה לעשות: תקציב ימי המילואים של היחידה לשנת 1973 אינו מאפשר להוסיף לי ימי מילואים. "לך הביתה". התרוצצתי בשבילי המפקדה ופתאום ראיתי הולך לעומתי את **שבתאי בריל**, אשר בעבר היה מפקד מרחב סיני ועתה קצין אג"ם של היחידה. "שבתאי", אמרתי לו, "אתה חייב לעזור לי". הסברתי לו במה מדובר, הוא בא איתי למדור מילואים ומצא סעיף להושיעני: למי שמוגדר "מפקד" יש אפשרות להוסיף

הגיע לתפקיד עם יתרון גדול על פני רוב הקב"רים האחרים). "איפה מנשה?", שאלתי, ונענית שהוא "למעלה", מחוץ לבונקר, במפגש עם קצינים בכירים שהגיעו לביקור בבסיס. רצתי לחדר שבו ישבו כל ה"חשובים", ואמרתי למנשה שהוא חייב להגיע "עכשיו-עכשיו" לבונקר. הוא תפס מייד את כל המשמעותיות. ירדנו לבונקר, וניסחנו "נר" (מברק דיווח בטלפרינטר - מכשיר הקשר לצרכנים), בסיווג דחפות "בהול".

הידיעה לא ריגשה את אמ"ן מחקר. מי אמר שדיוויזיה זזה? אלחוטן זוטר! רב-טוראי (מצרי) בור בתחנת נפ"קים עלובה באמצע המדבר!

הידיעה לא ריגשה את אמ"ן מחקר. מי אמר שדיוויזיה זזה? אלחוטן זוטר! רב-טוראי (מצרי) בור בתחנת נפ"קים עלובה באמצע המדבר! האם פליטת פה כזאת צריכה להפיל הסבר שיטתי ורציונלי של גדולי המוחות, שכולם כאחד ידעו

הרבה משאיות?", ונענה, "האינך יודע? זו דיוויזיה בתנועה!".

מייד החוורתני. רק דיוויזיה אחת מאזור קהיר הייתה מיועדת לעבור לאזור אלכסנדריה: דיוויזיה ממוכנת 23, אשר בשגרה ישבה כעתודה מטכ"לית במרחב קהיר (מחנות הכסטאפ), אך בחירום הייתה אמורה לנוע לכיוון איסמעיליה ולהצטוות לכוחות של ארמייה 2. מייד הבנתי: כיוון שדיוויזיה ממוכנת 6 כבר נמצאת מאז אוגוסט בעורף ארמייה 3, שאליה הייתה אמורה להצטוות בחירום, הרי שעל ידי תנועת דיוויזיה 23 הושלם עיקר תגבור חזית התעלה כולה - בדיוויזיות שהיו אמורות להגיע אליה בחירום! אם כך, התרגיל ששמענו עליו איננו תרגיל מפקדות, שכן בתרגיל מפקדות לא מזיזים דיוויזיות שלמות!

ניתן להוסיף ימי מילואים ל"מפקד"

כיוון שהייתי בסך הכול איש מילואים, הבנתי שעל"י לערב בעניין את הקב"ר הבכיר של הבסיס - מנשה כהן, שאותו הערכתני מאוד (ומה גם, שמנשה התחיל את מסלולו ביחידה כאלחוטן, וכך

עוד עשרה ימי מילואים מעבר למכסה השנתית של שלושים יום... וכך נחתם בפנקס המילואים שלי שהשתחררתי מהמילואים בתאריך 30 בספטמבר והתגייסתי למילואים באותו יום.

ב-30 בספטמבר 1973, חזרתי ל"בבל"...

השאלה הנשאלת אם כך היא: האם ידעתי שמלחמת יום הכיפורים עתידה לפרוץ? מצד אחד, בהחלט חשתי שאנחנו על סף משהו גדול ומאיים. מצד שני, לא ידעתי מתי. ההנחה שלי (ושל רבים מחברי) הייתה, ש"שתחירי 41" הוא שם כיסוי לאירוע החריג הזה. ואז, הגיע אחד באוקטובר, יום תחילת התרגיל – ולא אירע דבר. אדרבה: התנהלה תעבורה דלילה האופיינית לתרגיל מפקדות. הגיע שניים באוקטובר – וכלום לא קרה. הגיע שלושה בחודש – וכלום לא קרה...

מהבנת המצב להפתעת המציאות

אמרתי לעצמי: מי יודע מתי זה יקרה? אולי בעוד שבוע? אולי בעוד שבועיים? הבנתי שאני צפוי לבלות תקופה ממושכת בהמתנה זאת. אבל בינתיים – יום הכיפורים הולך ומתקרב, ואני הייתי באותה עת תלמיד ישיבה, שבה תפילות יום הכיפורים הן שיא דתי וחוויתי ראשון במעלה. באיתי למנשה כהן ואמרתי לו, "שמע, אתה יודע שחזרתי למילואים מרצוני, מבחינתי, לתקופה בלתי-מוגבלת. תן לי לצאת לישיבה ליום הכיפורים ומייד אחר כך, ביום ראשון, אני חוזר לבסיס". וכך קרה! ביום חמישי, ארבעה באוקטובר, הגעתי חזרה לישיבה בירושלים. אחרי תפילת ליל הצום, שוחחתי עם כמה מחברי (שאף הם היו במערך המילואים, לאחר שירות צבאי מלא) ושיתפתי אותם בחששותי להתפתחויות חמורות.

שברשת עברו דיווחים כגון: "15" משאיות מקהיר לכיוון איסמעיליה", "עשרים משאיות מקהיר לכיוון איסמעיליה" ו"ארבעים משאיות מקהיר לכיוון איסמעיליה"

אבל, עם כל החששות הללו, לא היה לי שמץ של מושג על עיתוי פרוץ מעשי האיבה, וכך מצאתי את עצמי בישיבה עת הופעלו הסירנות בכל הארץ בשעה 14:00 בצוהריים של יום הכיפורים. תפילת

ברחובות ירושלים התחילה להתגבר. תפסתי טרמפ על אופנוע שבו נהג בחור עם כיפה, הגעתי לבית הוריי בירושלים, החלפתי מבגדי הלבוש למדי צבא והכנסתי לתרמיל גדול את כל הדרוש להמשך המילואים. צלצלתי למפקדה, דיברתי עם יוסי זעירא והוא הנחה אותי להגיע למפקדה ומשם תימצא הדרך להוריד אותי חזרה ל"בבל", מקום שבו נמצאים כבר נעם שפירא, ראש מדור מצרים, וכמה קב"רים נוספים.

במיוחד משכו את תשומת ליבי כמה רשתות אשר פעלו בתחום תדרים החורג לגמרי מהתחום של מכשירי קשר צבאיים תקינים

הגעתי למפקדה. יצאתי עם קבוצת קצינים וחיילים לנמל התעופה בן-גוריון. המתנו כל הלילה בטרמינל, כי כל צי המטוסים של "ארקיע" הוריד חטיבת צנחנים להגן על שארם. בבוקר טסנו לרפידיים. משם, בצוהרי יום ראשון שבעה באוקטובר, הגעתי חזרה ל"בבל". כל חיילי וחיילות הבסיס שלא היו במשמרת עבודה – ישבו בתוך הבונקר על המדרגות ובכוכים שבפאתי המבנה, מפחד ההפצצות המצריות. חולקו מנות קרב, חיילים פתחו קופסאות סרדינים ואכלו באצבעות נוטפות שמן כי לא היו צלחות או סכו"ם. המלחמה התחילה, והתברר שאולי מודיעינית חשנו שהיא מגיעה, אך תכנונית ולוגיסטית לא הייתה לכך היערכות מוקדמת ראויה.

אבל עניין זה וכן המשך חוויותי עד לשחרורי ממילואים בפברואר 1974 – הם כבר לסיפור אחר.

המוסף הסתיימה והייתה הפסקה של כשעה – שעתיים עד לתפילת המנחה והנעילה. ידעתי שעד שירדתי מ"בבל" לא גויסו כוחות המילואים והבנתי שכל רגע קריטי.

החלטתי לפנות לראש הישיבה ולומר לו שעליו לפנות לכל תלמידי הישיבה המילואימניקים ולהורות להם להגיע מייד ליחידותיהם. אמרו לי שאי-אפשר: הוא נח בחדרו. עמדתי על כך שיתנו לי לדבר איתו, והאחראי התיר לי להיכנס לחדר האפלולי שם נח ראש הישיבה על מיטתו. אמרתי לו, "אני מן המערכה באתי והמצב הוא חמור מאין-כמותו. הודע נא לכל תלמידיך שאנחנו במצב של פיקוח נפש קולקטיבי ולמרות יום הצום עליהם לעזוב מייד את הישיבה ולהצטרף ליחידות המילואים שלהם".

על ידי תנועת דיוויזיה 23 הושלם עיקר תגבור חזית התעלה כולה – בדיוויזיות שהיו אמורות להגיע אליה בחירום!

ראש הישיבה היסט, התלבט ולבסוף אמר, "שמע נא. עוד כמה שעות והצום ממילא נגמר. כמובן שאם תגיע פקודת גיוס למישהו מהתלמידים, עליו להתייצב מייד למרות יום הצום. אבל שאני (ראש הישיבה) אוציא הנחיה גורפת לחלל את הצום, על בסיס המידע שאתה, עם כל הכבוד לך כולך סגן במילואים, מביא לי מהפרספקטיבה האישית שלך? לא אעשה זאת".

הבנתי ש"אין עם מי לדבר". ידע תורני לחוד ועוד נפש לחוד. ירדתי לרחוב וראיתי שתנועת הרכבים

אל"ם חיים ארז, מח"ט 421 באוגדה 143 ואל"ם מנחם דיגלי, ראש מחלקת איסוף באמ"ן, שני מימין (באדיבות ארכיון צה"ל ומערכת הביטחון. צילום: רון אילן)

בסוף שנת 1971, לאחר הטירונות, עוד לפני האולפן ביחידה, לצורך השתתפות בעבודות ביצורים, בעקבות הודעתו של נשיא מצרים, **אנואר סאדאת**, על מלחמה הצפויה עד סוף "שנת ההכרעה". בחודשי הסתיו של שנת 1972, נערך בבסיס ביקור של ראש הממשלה **גולדה מאיר**, שלוותה ברמטכ"ל **דוד אלעזר** (דדו) וראש אמ"ן **אהרן יריב**, שהגיע לביקור פרידה לפני שהעביר את השרביט לאלוף אלי זעירא.

התחשק לי לצעוק: "היי, תעצרו, יש מלחמה מחר!", אבל כרגיל, אסור לקצין בינה רשתית להגיד מה שהוא יודע... זה סודי ביותר, שושו...

שרשרת הטיפול בדיעות שנקלטו אצלנו כללה את האלחוטנים ואנשי האיכון, את יודעי השפה הערבית, בעיקר המתרגמים בוגרי האולפן, את אנשי האיכון ואת אנשי הבינה הרשתית, שתפקידם לבצע את הטיפול המודיעיני בדיעה: זיהוי המקור, ניתוח הידיעה והפצתה - למחלקת מחקר באמ"ן, לפיקוד הדרום, למפקדת הכוחות בסיני, לחיל האוויר ולחיל הים, וכמובן למפקדת היחידה.

המשימה העיקרית הייתה לתת התרעה מפני כל איום בכל הרמות. זה כלל כל דבר - מהזנקה של מטוסים ועד הזזת כוחות בין מרחב קהיר למרחב התעלה. כל תנועה של כלי שיט אותרה ודווחה. על פי המודיעין הזה, אפשר היה להסיק על כוונה התקפית בכל רמה שהיא. עיקר תשומת הלב הופנתה לאותם סימנים מעידים, שהצטברותם מצביעה בוודאות על כוונה לצאת למלחמה. ידענו גם לתת מודיעין על פי נתונים טכניים בלבד של המקורות, ללא התייחסות לתוכן התעבורה.

הואיל ופריסת כוחות היבשה במרחב קהיר ועד התעלה הייתה בשלוש רצועות - הנחת העבודה

ביקור ראש הממשלה גולדה מאיר בבסיס "בבל".
כותב המאמר - במסדר החיילים, ראשון משמאל

848 (8200) דרוכה לקרב: יצאנו בחופזה למלחמה, במדי אל"ף מגוהצים...

סג"ם אביעזר גרואר, קב"ר צעיר בבסיס "בבל"

היינו כ-25 קציני איסוף, רובנו בני עשרים, בוגרי מחזור גיוס אוגוסט ואוקטובר 1971 מכל הזירות (אז: מדורים) ביחידה 848 (8200), בקורס קב"רים - קציני בינה רשתית. הקורס היווה השלמה מקצועית שבסיומה היינו אמורים להיות מוסמכים לתפקיד קב"ר ביחידה.

אשר כללה שלוש קומות מתחת לפני האדמה - שתיים מהן קומות עבודה, ממוזגות ומותאמות לעבודה רצופה למאות אנשים, חיילים וחיילות, כמעט ללא צורך ביציאה החוצה. היציאה מן הבונקר נועדה רק לצורכי אכילה ולינה. מערכת זו כללה שני בונקרים עיקריים המחוברים ביניהם. מעליהם ובסביבה נפרס יער אנטנות, ובמרכזו מערך אנטנות משולב בצורת גליל, המתנשא לגובה רב ("השיפוד").

נמסר לנו שעלינו להתייצב שוב
אצל יוסי, שהודיע לנו שהוא
החליט לפזר את הקורס מכיוון
ש"מחר" עומדת לפרוץ מלחמה

באחת מאנטנות הצלחת הגדולות, ליד שער הבסיס, היה פעור חור - זכר להפצצה מצרית על הבסיס במלחמת ההתשה.

בבסיס היה מעין פס ייצור משוכלל למודיעין - מעבדה למערכות אלקטרוניקה מתקדמות ביותר, חלקן חדשניות ופורצות דרך. חלק ממפתחי המערכות האלה היו לאבות תעשיית ההייטק בישראל.

"בבל", בתחילת שנות השבעים, הכרתה לראשונה את מכשיר הפקסימיליה, הצגים, המגרסה, "רצפה צפה" ועוד מכשירים ואמצעים, שכעבור עשור או יותר הפכו לנפוצים כל כך. היו בינינו דוברי כל השפות במרחב, כולל רוסית ואנגלית, והיו אנשי סיוע בתחום ההנדסי-טכני. ברכס הצפוני היה בסיס לוחמה אלקטרונית של חיל האוויר וברכס הדרומי היה חדר פיקוד של פיקוד דרום, "דבלה". הגעתי לשם לראשונה

הקורס שנערך בבה"ד 15, בסיס ההדרכה של חיל המודיעין, החל בספטמבר 1973, לאחר סיום קורס קמ"נים (קציני מודיעין) של החיל וקבלת דרגת סגן-משנה. כבוגר המגמה המזרחנית בתיכון "עירוני ב'-ג'" בתל אביב ("צייטלין"), זומנתי עם גיוסי לצה"ל לאולפן לערבית, יחד עם בוגרי תיכונים אחרים בארץ. היינו תמהיל מיוחד ואיכותי של שוחרי השפה הערבית ופותרי תשבצים, עם הילה של עשייה מיוחדת בתחום המודיעין. לאחר מכן, עברנו קורס מש"קי בינה רשתית, שירות ב"בבל" (הבסיס המרכזי של יחידה 8200 באום חשיבה שבסיני), הכנה לקורס קצינים בבסיס "בזק" במסגרת גדוד 17 של גולני, ולאחר מכן בה"ד 1.

הכול היה מייד, לא היה זמן להגיד
שלום בבית וגם לא לקחת ציוד.
יצאנו למלחמה במדי אל"ף...

"בבל" היה הבסיס המרכזי בזירה והעבודה נעשתה במשמרות, תוך תיאום ושיתוף פעולה עם בסיסים נוספים של היחידה במרחבי סיני ותעלת סואץ, בהם: "דורון" בבלוזה, שצפה לעבר פורט סעיד; בסיס "דקל" בטסה בגזרה המרכזית; ובסיס "אפרת" בביר-תמדה, שהתבסס בעיקר על בלון ה"צפלין". מערכת הבסיסים יצרה מערך איסוף סגור ויעיל מול החזית המצרית, בעיקר במרחב התעלה. בסיס "בבל", המשקיף על התעלה (האגם המר הקטן) ממרחק של כארבעים קילומטר, התנשא בבדידותו המסוגרת באום חשיבה. הכניסה אליו הייתה מוגבלת, ורק מעטים הורשו לעבור את דלתות הפלדה לבונקרים. הייתה זו מערכת מבוצרת, מסועפת ומרווחת,

■ השמשה של קווי חירום במפקדת חיל האוויר המצרי עם כל הבסיסים, והקפדה מיוחדת על תגובה מלאה לבדיקה.

גם חברים נוספים בקורס, ממדורים אחרים, נחשפו לידיעות אלה. הרגשנו שאנשי היחידה מתייחסים במהלך ההרצאות או בסימון לתרגיל "תחריר 41" כתרגיל שאינו שגרתי. הם שידרו אפשרות להסלמה ואף למלחמה. אך אנשי המחקר שהופיעו בקורס – שמו דגש על האופי התרגילי ודחו, במפורש או במשתמע, את האפשרויות האלה. זה היה הקו של מחלקת המחקר. זכורה לי במיוחד הרצאה של אלוף-משנה **גדעון גרא**, עוזר ראש מחלקת מחקר, שהיה למעשה סגנו של תת-אלוף **אריה שלו**, ראש המחלקה, שהפכה לימים לחטיבת המחקר. זה היה בשבוע שלפני המלחמה. הוא הציג את הקונספציה ושלל אפשרות למלחמה...

תעצרו, יש מלחמה מחר!

ביום חמישי (ארבעה באוקטובר 1973) אחר הצהריים נקראנו כולנו, כולל מפקדי הקורס, למפקדה, לחדרו של ראש ענף בינה רשתית, סגן-אלוף **יוסי זעירא**. יוסי היה מקצוען ונתפס כקצין קפדן ונוקשה. שרר מתח רב בחדר. לא ידענו מהי הסיבה לקריאה הדחופה. ללא דברי פתיחה מיותרים, אמר לנו יוסי כי מזה שבוע

לפני ראש השנה שחל בסוף ספטמבר 1973 – הוא דיבר על האפשרות שתהיה מלחמה. מזרחי הציג בפניי ידיעות של היחידה ושל "המוסד" מהחודשים והימים האחרונים, בהן:

המשימה העיקרית הייתה לתת התרעה מפני כל איום בכל הרמות. זה כלל כל דבר – מהזנקה של מטוסים ועד הזזת כוחות בין מרחב קהיר למרחב התעלה.

■ תנועת כוחות לחזית: העתודות המטכ"ליות – בהן הדיוויזיות הממוכנות 3, 6 ו-23, כוחות קומנדו-צנחנים, חטיבות גישור ועוד – שעזבו את בסיסיהן במרחב קהיר והשתלבו במערך הכוחות בחזית.

- גיוס מילואים במצרים והפסקת חופשות.
- השלמת תקנים בכוח אדם ובתחמושת.
- דחיית בחינות של קצינים, וגיוס מחדש של חיילים שסיימו שירות חובה ביולי 1973.
- ידיעות שלפיהן חיילים שוברים את צום הרמדאן.
- המשרוע (התרגיל – "תחריר 41") יהיה בין אחד לשבעה לחודש.
- דווח כי אחרי "תחריר 41" יהיה "משהו מיוחד".
- הפעלת ערוצים שלא פעלו בשגרה.

הבסיסית הייתה שהעברת יחידות ממרחב קהיר או מהרצועה המרכזית לאזור התעלה, מצביעה על הערכות התקפית. קובץ נוהלי הדיווח שעל פיו עבדו – לא כלל מודיעין על כוונות; לא חיפשו דווקא "אקדח מעשן" כדי לדעת אם המצרים נערכים למלחמה.

כך התייחסו גם לתרגילים מעל היקף מסוים שהיו עורכים המצרים. מבחינתנו, תרגיל היה אירוע שעלול להתגלגל למבצע אמת, וזאת על בסיס הדוקטרינה הסובייטית. כך בדיוק התנהלו הדברים בפלישה הסובייטית לצ'כוסלובקיה באוגוסט 1968.

מותר להבין, אסור להגיד

הטיפול שקציני הבינה הרשתית היו נותנים לידיעה התבטא בניסוח "הנדון", מעין כותרת גג לחומר המעובד, ובהערה בתחתית הידיעה. קראו לה "הערת ב"ר" (בינה רשתית). לא פעם היה מדובר בהפניה לידיעות נוספות מאותו מקור שהתקבלו בעבר ואולי גם ממקורות תקשורתיים נוספים. כך אפשר לתת הקשר לאינפורמציות שנראו לעיתים סתמיות. הכול נכתב בצמצום מרבי. נמנענו מניתוח של תוכן הדברים, שכן זה היה המנדט של אנשי המחקר בקריה. אנחנו היינו בסך הכול קציני איסוף...

שהוא צועק "מלחמה" בכל פורום אפשרי, אך לא מקשיבים לו, וחלק אפילו רואים בו "מחרחר מלחמה"

לא פעם היה ניסיון מאולץ להתמודד עם גבולות חופש הביטוי בהערת הבינה הרשתית. במילים פשוטות, קב"ר היה מסוגל להבין מהמגע הבלתי אמצעי עם החומר – דברים בעלי משמעות רבה, אבל נאסר עליו להגיד מה הוא מבין... עשינו זאת על ידי הפניות לידיעות ולמקורות השונים – משהו בנוסח "בתקווה שתבין את הרמז"...

קורס הקב"רים שבו השתתפתי נערך ערב פרוץ המלחמה. היו הרצאות ותרגילים – ניתוחי אירוע ברמות שונות ובכל הזירות. שמענו בכירים ביחידה 8200 ואת ראשי האיסוף והמחקר באמ"ן. בהפסקות הצוהריים נהגתי לקפוץ ליחידה – מרחק הליכה מבסיס ההדרכה. נכנסתי למדור אוויר-מצרים לעדכון ולישיחות חבריות. כך שמעתי לראשונה על התרגיל האסטרטגי "משרוע – תחריר 41".

ראש המדור היה **סן שמוליק מזרחי**, וכבר

מכירים לראשת הממשלה את חוד החנית של האיסוף... (ארכיון המל"ם)

אלה ובהתרגשות הרבה – לא הרגשתי את הרעב כלל. קבענו לחזור לבונקר מוקדם בבוקר.

“בבל” היה הבסיס המרכזי בזירה והעבודה נעשתה במשמרות, תוך תיאום ושיתוף פעולה עם בסיסים נוספים של היחידה במרחבי סיני ותעלת סואץ

עוד לא חולקו משימות ולא ידעתי אם אטפל בתחום האוויר או היבשה. דובר על אפשרות עבודה משולבת של הקב"רים במחלקות השונות, כך שהייתי צריך להתעדכן גם בתחום התקשורת הצבאית הטקטית ובמערכות התקשורת של חיל האוויר וההגנה האווירית.

בשבת בבוקר, שישה באוקטובר, המשכנו בעדכוני. אנחנו, הקב"רים הצעירים, התפזרנו במחלקות עצמן. בשולחן המרכזי ישבו המפקד נעם שפירא, המומחה המודיעיני מנחם שריר, ודוד לויתן ומנשה כהן – קצינים בכירים ומנוסים. התעבורה הייתה דלה, אך לא ייחסנו לכך באותה עת משמעות מיוחדת.

ב-13:40 נשמעה אזעקה בבסיס (לא שמעתי אותה בבונקר). הרגשנו זעזוע בבונקר, ופתאום נפסקה הקליטה לגמרי. מטוסים מצריים הפציצו את הבסיס. המלחמה החלה...

הכול היה מייד, לא היה זמן להגיד שלום בבית וגם לא לקחת ציוד. יצאנו למלחמה במדי אל"ף... הגענו בצוהריים לשדה התעופה. אני זוכר תמונה סוריאליסטית: הציעו לנו לגשת לחדר האוכל כדי לאכול צוהריים או לחטוף משהו, והינה בדרך לשם אנו רואים חיילים וקצינים מחיל האוויר, בדרכם לעשות את יום הכיפורים בבית... התחשק לי לצעוק: “היי, תעצרו, יש מלחמה מחר!”, אבל כרגיל, אסור לקצין בינה רשתית להגיד מה שהוא יודע... זה סודי ביותר, שושו... רק אנחנו ידענו.

היה עיכוב ממושך עד ההמראה. הטיסה הייתה שקטה ורק באווירה עמד אי-שקט. כאשר הגענו לרפידיים (ביר גפגפה) היה כבר חושך. דומה שהיינו לבדנו על המסלול. כעבור זמן, הגיע רכב מהבסיס ולקח אותנו מייד ל“בבל”.

נמנענו מניתוח של תוכן הדברים, שכן זה היה המנדט של אנשי המחקר בקריה. אנחנו היינו בסך הכול קציני איסוף...

נכנסנו מייד לבונקר, כדי להתעדכן. היה עלינו להכיר את תמונת המצב במהירות. ביום שישי נשארנו בבונקר עד אחרי חצות. יום הכיפורים לא הורגש כלל. לא התפללתי את תפילת “כל נדרי”. הצום שלי החל למעשה מהבוקר, אך בתנאים

לפחות, אין לו ספק ש“תחריר 41” מהווה הכנה למלחמה כוללת של מצרים וסוריה נגד ישראל, וכי כל רכיבי ההתרעה התקיימו. הוא סקר בפנינו חלק מהידיעות והוסיף שהוא צועק “מלחמה” בכל פורום אפשרי, אך לא מקשיבים לו, וחלק אפילו רואים בו “מחרחר מלחמה”.

קב"ר היה מסוגל להבין מהמגע הבלתי אמצעי עם החומר – דברים בעלי משמעות רבה, אבל נאסר עליו להגיד מה הוא מבין...

במהלך הפגישה האינטרוקום צפצף. בסיס של 8200 בצפון הארץ, שליד צפת, הודיע לינסי על פינוי משפחות המומחים הרוסיים מסוריה. ינסי עדכן מייד את אלוף-משנה יואל בן-פורת, מפקד היחידה, באינטרוקום. הוא הוסיף באוזנינו שאם נדרשת הוכחה נוספת, הרי שהידיעה הזו מהווה הוכחה ניצחת לעמדתו. ביום שישי הגענו כרגיל לקורס, אך מייד עם הגיענו – נמסר לנו שעלינו להתייבב שוב אצל ינסי, שהודיע לנו שהוא החליט לפזר את הקורס מכיוון ש“מחר” עומדת לפרוץ מלחמה והוא שולח חלק מאיתנו לתגבר את הבסיסים. לכמה קצינים בזירה המצרית – אני ביניהם – הוא הורה לצאת מייד לבסיסים בסיני, במטוס שהמתין לנו בבסיס חיל האוויר בלוד.

ממרחק הזמן ניתן לקבוע כי ביקור “הגברת הזקנה” היה מרשים אך לא מוצלח... (ארכיון המל"ם)

תת-אלוף אלקנה הרנוף

בן זהבה לבית אהרנוביץ'
נולד ב-22 בדצמבר 1939

נפטר בט' בכסלו תשפ"ב, 13 בנובמבר 2021

אלקנה נולד בתל אביב. את נעוריו העביר בקיבוץ שדות-ים כילד חוץ, שם הכיר ונשא את אשתו שושנה.

בשנת 1957 התגייס לחטיבת הצנחנים, יצא לקורס קצינים והיה למפקד פלוגה. לאחר מספר שנים, החל בלימודי תואר ראשון במקרא ובלמודי המזרח התיכון באוניברסיטת תל אביב. לימודיו נפסקו עם פרוץ מלחמת ששת הימים, במסגרתה לחם בקרב על גבעת התחמושת. לאחר המלחמה והשלמת לימודיו – עבר לחיל המודיעין ושימש, בין היתר, כקמ"ן (קצין מודיעין) חטיבת גולני. במלחמת יום הכיפורים שימש כסגן הקמ"ן באוגדה 36, בזמן קרבות הבלימה מול הכוחות הסוריים ברמת הגולן.

לאחר המלחמה, מונה לתפקיד ראש ענף בחטיבת המחקר של אגף המודיעין, שהיה אמון על מחקר צבאי של הזירה המצרית, כחלק מחילופי הגברי הנרחבים שבוצעו בה לאחר קריסת הקונספציה – הכישלון לזהות את הכוונות וההיערכות המצרית והסורית למלחמת יום הכיפורים.

אלקנה היה ידוע בגישתו המחקרית שלפיה למרות טראומת המלחמה, על אגף המודיעין להישמר מפני הערכות "אלרמיסטיטיות" שגויות ולא רק מפני הערכות מרגיעות שגויות, כמו זו שקדמה למלחמה. גישה זו התגבשה סביב ביקורו של נשיא מצרים סאדאת בישראל – ביקור שאגף המודיעין זיהה בשוגג ככסות למהלך הונאה מצרי, בניגוד לעמדתו החולקת של אלקנה, שלפיה פני מצרים לשלום. הערכת אמ"ן הביאה לגיוס מילואים נרחב, ועלולה הייתה להעמיד בסיכון את המגעים לשלום עם מצרים, אילולא נבלם המהלך על ידי שר הביטחון **עזר ויצמן** וראש הממשלה.

במהלך מלחמת לבנון הראשונה, שימש אלקנה כמפקד "בר-לב" – מרכז המודיעין המשולב בבירות. ב-1984, לאחר שמילא שורת תפקידים בחטיבת המחקר (ומחוצה לה) ולאחר שהוענקה לו דרגת תת-אלוף, כיהן אלקנה כראש חטיבת המחקר. במהלך כהונתו ליוותה חטיבת המחקר מבצעים צבאיים רבים, מקצתם ידועים לציבור, כגון: מבצע "רגל עץ" (הפצצת מפקדות אש"ף בתוניסיה) ומבצע "אטבירוס" (טיבוע אוניית המחבלים וסיכול פיגוע מיקוח שתוכנן על ידי **אבו ג'האד** ושנועד להתקיים ביום הזיכרון במחנה הקריה בתל אביב).

ב-1987 סיים אלקנה את תפקידו כראש חטיבת המחקר ומונה על ידי **יצחק רבין** לשמש כמזכירו הצבאי, תפקיד בו נשא לאורך תקופת האינתיפאדה הראשונה ועד 1989. אלקנה השתחרר מצה"ל בשנת 1990. בהמשך מונה לראש מחלקת המודיעין של המטה ללוחמה בטרור שבמטה לביטחון לאומי, תפקיד שאותו מילא עד שפרש לגמלאות. אלקנה התגורר בתל אביב. הוא הובא למנוחות בקיבוץ שדות ים. אלקנה היה אב לתמנע ולשגיא, וסב לשבעה נכדים ושני נינים ביום מותו.

יהי זכרו ברוך.

יהודה אררט

בן בתיה ויוסף

נולד בכ"ג בכסלו תרפ"ט, שישה בדצמבר 1928

נפטר בט"ז בשבט תשפ"ב, 18 בינואר 2022

יהודה (אידי) אררט (ארטרט) נולד בנהלל במשק מספר 56. הוריו, יוסף ארטרט ובתיה לבית מוצ'ניק. שתי המשפחות היו ממקימי מושב נהלל ב-1921. יהודה היה הבכור לאחיו יצחק ז"ל וארלוזורה ז"ל.

סיפורי ילדותו מלווים בתיאורים על ילד שובב ולא ממושמע, כבר מגן הילדים, וכך גם בבית הספר בנהלל, אם כי באופן כללי היה תלמיד טוב. את לימודיו התיכוניים עשה בבית הספר החקלאי בגבעת השלושה.

בשנת 1946 הפסיק את לימודיו וגויס למחלקת חיל השדה של נהלל. את מלחמת השחרור עבר בשורות מחלקה זו, שסופחה בהמשך לגדוד 13 של גולני בקרבות עמק הירדן, אצבע הגליל, בית קשת, משמר העמק וג'נין (עם חטיבת כרמלי).

בשנת 1946 הכיר יהודה את שרה קרויטר מאביחיל, שלמדה בבית הספר החקלאי בנהלל. הם התאהבו ונישאו בשבעה בספטמבר 1948. נולדו להם שלושה ילדים: משה (1949), ארנה (1950) וערן (1960).

ב-1953 עזבו יהודה ושרה את נהלל ועברו לנתניה, שם החל יהודה לעבוד בחברת "מטעי האומה", שעסקה בשימור הרכוש החקלאי הנטוש באזור ה"משולש".

במהלך עבודתו כמנהל הפעילות בשטח, נפגש יהודה עם בכיר השב"כ באזור, אריה בן-יעקב, שהחל להפציר בו שיצטרף לשירות.

ב-1958 הצטרף יהודה לשב"כ, ובתקופה זו שינה את שם משפחתו לאררט. שירותו התחיל כרכז בבאר שבע ובהמשך שירת במרחב הצפון במגוון רב של תפקידים, כולל סיפוח ליחידה 154 בתפקידי שטח עד לרמות הבכירות ביותר. השתתף וניהל מספר מבצעים, שהידוע בהם "פרשת אודי אדיב".

בשנת 1979 יצא יהודה לתפקיד קצין הביטחון בקונסוליה הישראלית בבוסטון שבארצות הברית, שאותו סיים בשנת 1983. באותה שנה פרש מהשירות. יהודה עבר לעבוד בסוכנות היהודית בתפקיד מרכז הפעילות ההתיישבותית בגליל, בעיקר בענייני קרקעות ותיאום עם היישובים הערביים.

בשנת 2000 שרה חלתה ויהודה, בנאמנות ומסירות רבה, טיפל בה ופרש מעבודתו בסוכנות כשנתיים לאחר מכן. במקביל התנדב יהודה במורשת מרחב צפון בנאמנות אין קץ.

שרה נפטרה בשנת 2017, ויהודה נותר באלמנותו בביתם שבקריית מוצקין עד יוני 2021.

במועד זה החליט יהודה לעבור לדיר מוגן ושם נפטר.

יהי זכרו ברוך.

כִּי מֵדֵי דְבָרֵי בּוֹ זֵכֶר אֶזְכְּרֶנּוּ. עוֹד (ירמיהו) "לזכרם"

חיים חופי

בן חנה ומשה

נולד בחמישה בפברואר 1925
נפטר בעשרה בספטמבר 2021

סגן-אלוף חיים שביב

בן חווה ויוסף שליטל

נולד ב"ג באלול תש"ז, 29 באוגוסט 1947
נפטר בכ"ח באלול תשפ"א, חמישה בספטמבר 2021

חיים, חבר בצופים, בגרעין שהיה ממקימי מכון "איילון" ברחובות (תע"ש) ולימים הקים את קיבוץ מעגן מיכאל. במלחמת השחרור נלחם בחטיבת גבעתי ולאחריה התגייס לצה"ל.

את דרכו בשירות הביטחון הכללי החל חיים בשנת 1950. באותם ימים, השירות אף הוא עשה את צעדיו הראשונים, כארגון המודיעין המסכל של המדינה החדשה שזה עתה הוקמה.

חיים היה איש תכסיסי מודיעין, שאת רובם עדיין לא ניתן לפרסם. הוא פרש לגמלאות בתום קריירה מפוארת, שכללה תפקידים בכירים בתחומי המודיעין, המבצעים המיוחדים והאבטחה בארץ ובחוץ לארץ.

לאחר פרישתו ועל רקע הטלטלה הגדולה של פרשת "קו 300", נקרא חיים על ידי ראש הממשלה דאז, **יצחק שמיר** ז"ל, לשוב לשירות כדי לייסד ולבנות את תפקיד מבקר השירות, תפקיד שאותו ביצע בין השנים 1987-1995. כמבקר השירות ונציב קבילות העובדים הראשון, גיבש חיים את אמות המידה והנהלים, והותיר מורשת של התמודדות אמיצה עם אתגרים מורכבים, באנושיות, ברגישות ובתכליתיות, ללא מורא ומשוא פנים.

חיים היה לוחם ומחנך, בונה ומבקר, איש מעש ותבונה, וללא ספק - איש של אמת ונחישות, אנושי ואוהב אדם, אשר לא חסך את שבת הביקורת מהארגון. הוא נהג ביושרה, באומץ (על זה שילם בבריאותו) - לקה בליבו והוכר כנכה צה"ל) ובהומור שנון. יותר מכול, פעל מתוך אהבה גדולה למדינת ישראל ולשירות.

לאחר פרישתו משירות פעיל, המשיך חיים להתנדב ביחידת המורשת של השירות, בין השנים 2007 ל-2017, וכתב ספרים על פרקים בהיסטוריה של הארגון, למען הדורות הבאים.

חיים האמין בכל ליבו כי תיעוד המורשת הארגונית הוא בבחינת "דע מאין באת ולאן אתה הולך".

יהי זכרו ברוך.

חיים נולד בקפריסין, במחנה שבו נפטרו תשעה תינוקות בזה אחר זה. הרופא לא נתן כל סיכוי גם לחיים. חייו כתינוק ניצלו בנס על ידי אחות שהגיעה מהארץ והחליטה, כדבריה, לעצור ויהי מה את מלאך המוות. כשלושה ימים לא משה ממיטתו, מטפפת לפיו מים כל מספר דקות.

בגיל שלושה חודשים, עלה לארץ עם הוריו באוניית ה"תינוקות". הם התיישבו בקיבוץ חולדה. מלבד חיבתו הגדולה לספורט, חיים אהב את העבודות השונות ברפת, במטע... ובכלל אהב מאוד את הקשר עם עבודות האדמה.

עם סיום התיכון, יצא לשנת שירות שבמסגרתה הדרך בתנועת הצופים ותמיד זכר את הסיפוק שבעבודה עם נוער, שהיה זקוק לסיוע ולהדרכה, ואת הטיולים שהקנו להם את אהבת הארץ.

כחייל, התנדב לסיירת שריון של חטיבה 7 (פלס"ר 7) שנחשבה לייחודית, שחבריה התגאו (גם כיום) להשתייך אליה ושהשתתפה בקרבות קשים במלחמת ששת הימים ואיבדה רבים מחבריה.

בהמשך, כקצין מודיעין שדה, השתתף במשך כשנתיים במלחמת ההתשה בתעלת סואץ ובצפון בקעת הירדן. עם סיום השירות הצבאי חזר לחולדה, ובמשך חמש שנים שמח להיות רכז ספורט ונהנה מאוד מהעבודה בפרדס, בכרם הזיתים וכמרכז ענף המטע. המטע היה המקום הראשון שאליו הביא אותו - מי שתהיה בת זוגו לחיים. החתונה, היפה והזכורה היטב, נערכה בחולדה.

לאחריה, התגייס לקבע ועזב את הקיבוץ. שירת כקצין מודיעין בחטיבת שריון וכקצין שדה ושטח, ומיעט להגיע הביתה.

נסענו אליו לתרונות עם שתי הבנות כרמית ומעין, גם כשעדיין היו קטנות, והרחקנו עד דרום סיני. כעבור מספר שנים, מימש את הבטחתו ועבר לתפקיד מטה ולשרת בגלילות, קרוב לבית.

חיים פרש לאחר למעלה מעשרים שנות קבע.

חיפש מייד עבודה ונהנה מכמה אפשרויות, אבל כעבור זמן נענה לבקשת ידיד מימי השירות הצבאי ועזר לו בשיווק כיכרות לחם ומזון בריאות לחנויות טבע, גומא מרחקים, לעיתים מהזריחה עד השעות המאוחרות של הלילה. כך, עד ליום פטירתו של החבר.

כשאנשים הזכירו את חיים, ציינו את היותו אדם חסון וחרוץ שלא בחל בכל עבודה.

הרבו לדבר בחיבה על היושרה, על טוב הלב, על צניעותו, על נאמנותו הגדולה לידידיו, על הנכונות שלו לבוא תמיד לעזרה ועל היותו בעל יכולת נתינה שלא על מנת לקבל פרס.

היה מסור מאוד למשפחתו, סקרן וצמא דעת, אהב לשמוע הרצאות, לטייל ולעסוק בספורט - לשחק טניס ובמגוון משחקי כדור ולרכוב על אופניים. אהב גם לרקוד ריקודי עם ונהנה משירה בציבור ומשירי ארץ ישראל של פעם.

התעמק בשורשי משפחתו וערך מסע לפולין ולקפריסין.

חולדה היוותה עבורו סמל לערכים שעליהם גדל, ובמהלך השנים הביע מדי פעם משאלה להיטמן בבוא הזמן במקום לצד הוריו, ומשאלתו אכן התמלאה. נטמן בחולדה, ימים ספורים אחרי יום הולדתו ושבעות מספר אחרי הולדת הנכדה הרביעית.

יהי זכרו ברוך.

כן הבטיח לי שלמוחרת ישים את המכתב לפני סאדאת על השולחן ויבקש ממנו תשובה".

אפסה תקווה...

באותו שבוע הוחזרו ממצרים השבויים, וישראל לא נמצא ביניהם. שבוע אחרי פגישתו של קיסינג'ר עם סאדאת, קיבלתי ממנו מכתב אישי, במעטפה רשמית. במכתב נאמר שהוא מצטער מאוד על שנפגשנו שוב דווקא בנסיבות האלה, וציין שמסר את המכתב לסאדאת ושנשיא מצרים קרא אותו. סאדאת למד גרמנית בתקופה ששירת ביחידות הצבא המצרי אשר תמכו בכניסת רומל למצרים. קיסינג'ר ציטט את דבריו של סאדאת, "אין יותר שבויים חיים במצרים; החזרנו את כל השבויים לפי ההסכם". וקיסינג'ר הוסיף: "אני מצטער שעליי להודיע לך את זה".

מנדלסון משמאל ועדינו מימין, חוקרים טייס מצרי שנפל בשבי (ארכיון המל"ם)

הנרי קיסינג'ר נענה לפניית האבא לסייע בחיפוש אחר בנו החקש"ב (חוקר שבויים)

מכתב להנרי

אלכס מנדלסון

אביו של ישראל מנדלסון ז"ל, שנפל בקרב בסואץ

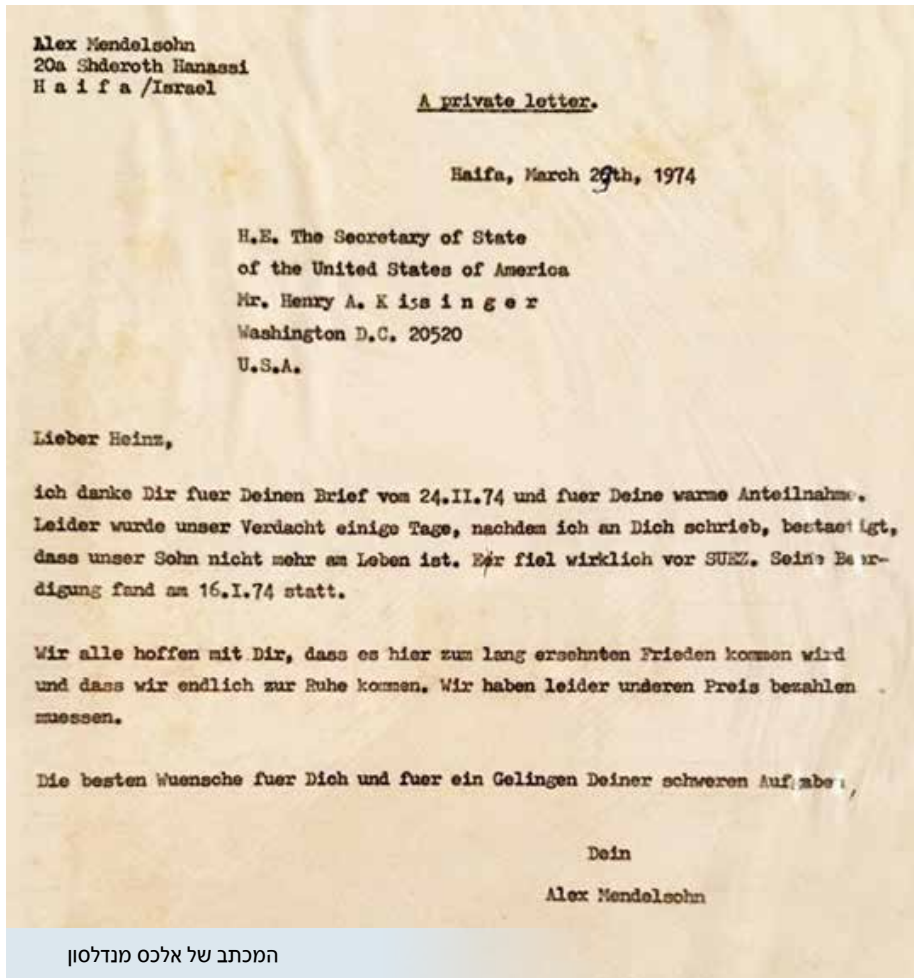
לאחר שישראל בני נעדר בחזית המצרית, שמעתי בחדשות בינואר 1974 שמזכיר המדינה האמריקאי, ד"ר הנרי קיסינג'ר, עומד להגיע לארץ. קיסינג'ר ואני למדנו באותה כיתה בבית הספר היסודי בגרמניה, והפכנו אז לחברים בלב ובנפש. החלטתי לכתוב לו מכתב ולבקש שיסייע לנו לקבל מידע מהמצרים על השבויים ועל החללים.

מכיוון ששכחתי, קצת, את השפה הגרמנית - ביקשתי מחבר שלי, **בנימין יונס** ז"ל, שניהל כפר ילדים באחווה בחיפה, לעזור לי בכתיבה. גם בנימין ומשפחתו הם חברים של משפחתי מגרמניה, זה שלושה דורות. "עזור לי לכתוב מכתב להנרי קיסינג'ר", אמרתי, וסיפרתי לו את כל הסיפור. הוא עזר לי לנסחו וכתבתי אותו בכתב יד. עכשיו נותרה השאלה: כיצד להעביר את המכתב לקיסינג'ר, שעמד לנחות בארץ במוצאי שבת ולהיפגש עם **אנואר סאדאת** במצרים, ביום ראשון?

ובכן, בשבת נסענו עם המכתב לירושלים, אל חבר שהכיר את **יגאל אלון** - שר החינוך דאז וחבר בקבינט הביטחוני. אלון גר בעיר העתיקה ולא ניתן היה להיכנס אליו ללא הזמנה. החבר טלפן אליו, סיפר לו על ישראל ואמר לו, "אלכס נמצא אצלי והוא רוצה לדבר איתך". "בואו", ענה אלון.

נכנסנו לביתו ואלון אמר, "לא ידעתי שהבן שלך בין הנעדרים. אני מבטיח לך שהערב אמסור את המכתב להנרי קיסינג'ר, אבל כמו שאני מכיר אותו, הוא ייקח את המכתב ויתחוב אותו לכיס - ואחר כך, אין לי מושג מה יעשה עם זה". "צריך לנסות", עניתי, "ולו רק כדי להשתיק את הסיפורים שמפיצים ההורים האחרים".

אלון לקח את המכתב ואנו חזרנו לחיפה. בערך בשעה 23:00 בלילה טלפן אליי אלון ואמר, "אלכס, קרה משהו שלא קרה מעולם. קיסינג'ר ראה את השם על המכתב וזכר אותך. הוא ביקש שליחה מהנכוחים, הלך הצידה וקרא אותו. אחרי

המכתב של אלכס מנדלסון

אז ידענו שאפס התקווה ושעלינו לחיות עם המציאות הזאת. גם השבויים שחזרו חיזקו את הידיעה שלא נותרו שבויים במצרים. לדבריהם, הייתה שמועה שבבית החולים יש חדר נעול עם שבויים. כמה מהם הצליחו להיכנס לחדר הזה, אך גילו שמדובר בחדר התרופות.

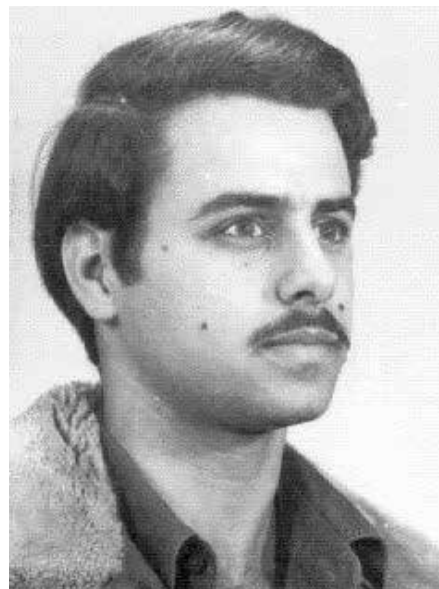
היה היו שני חברים...

מייד לאחר מכן, כחודשיים וחצי אחרי היום שבו נותק הקשר עם ישראל בני, באו אלינו מהרבנות הצבאית והודיעו שהמצרים החזירו גם את גופות החללים ושצריך לזהות אותם. הגופות נשמרו בקירור במכון הפתולוגי, כשקודם לכן גם המצרים שמרו אותן בקירור. סמל מטעם הרבנות הצבאית הגיע אלינו לקבל פרטים מזהים על ישראל. התחלנו להתרוצץ כדי לאסוף עדויות, צילומי שיניים, צילום רנטגן מקופת החולים מהתקופה שיראל שבר את ידו וצילומים מניתוח קיבה שעבר. הצלחנו להוציא את הצילומים "בדקה התשעים", ממש לפני שעמדו להשמיד אותם. הסמל שנשלח אלינו מטעם הרבנות הצבאית - היה אדם שאין שני לו. עד היום אני יכול לשכוח אותו. הוא ידע איך לגשת, איך לדבר, איך לעודד. גם טלי הקצינה עזרה לנו מאוד בתהליכים האלה.

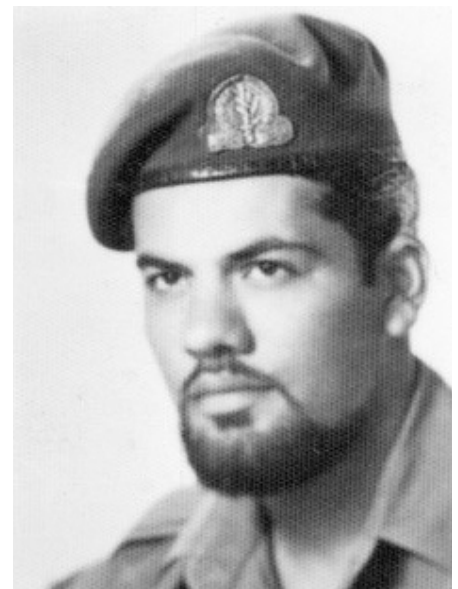
באחת הפעמים שבהן נסענו אל האחראי על המודיעין בתל אביב לשם קבלת מידע, הוזמנו לשיחה אצל הרב הראשי לצה"ל. הוא רצה להכין אותנו לאפשרות של קבר אחים לכל החללים. מובן שלא הסכמנו. אמרנו לו: "בשום פנים ואופן לא. שתהיה אפילו אצבע, אבל אצבע של הבן שלנו. אנחנו לא מסכימים לקבר אחים".

בסופו של דבר, בעזרת הצילומים, זיהו את גופתו של ישראל. קבעו יום ושעה והלוויה נערכה בבית הקברות הצבאי בחיפה.

את החבר שלו, **משה עדינו שרעבי**, עדיין לא זיהו אז סופית. לפני שפרצה המלחמה התגורר עדינו עם ישראל בדירה בקריית אונן, ולמלחמה יצאו ביחד. כל המשפחה שלו באה מראש העין להלוויה, וסביב קברו של ישראל עמדו גם אביו של משה ותשעת אחיו של חברו הטוב. כשהתבקשתי לומר את הקדיש, פניתי אל האבא ואמרתי לו, "בוא תאמר אתה את הקדיש; אם יקברו את הבן שלך אני אגיד קדיש אצלך". הוא אמר קדיש, אחר כך קראנו פרקי תהילים ואני אמרתי קדיש שני.

ישראל מנדלסון - זכה להתערבות מזכיר המדינה קסיינג'ר (ארכיון מל"ם)

משה עדינו שרעבי - חבר נפש של מנדלסון (ארכיון המל"ם)

THE SECRETARY OF STATE
WASHINGTON

February 24, 1974

Dear Alex:

It is always a pleasure to hear from classmates. I am sorry that your son's fate in war must be the occasion for this renewal of contact after so many years. During my recent visit to Egypt I was assured by President Sadat that all Israeli prisoners had been returned. Following the January 18 Disengagement Agreement, Israeli teams have been permitted to search for the missing in Egyptian-held areas; I hope as a result that you will be spared at least the pain of further uncertainty.

Your government and mine, as well as the Egyptian, are embarked on a road which we all hope will lead to peace. The grief you and so many others have suffered, let us hope, will not be in vain. It is my deepest hope and intention that our efforts for peace will be successful.

Warm regards,

Henry A. Kissinger

Mr. Alex Mendelsohn,
20a Shderoth Hanassi,
Haifa, Israel.

תשובתו של הנרי קסינג'ר לאלכס

נהרגו. ישראל ועדינו היו בחזקת נעדרים חודשים ארוכים עד שגופותיהם הוחזרו לישראל והובאו לקבורה.

הכיבוש של העיר סואץ, ב-24 באוקטובר 1973, הם התנדבו להיכנס לעיר בנגמ"ש המודיעין כדי לסייע לחלץ פצועים. הנגמ"ש נפגע ושניהם

סרן ישראל מנדלסון וסרן משה עדינו שרעבי שירתו ביחידה 154 (504) ובמלחמה הצטרפו כחוקרי שבויים לחטיבה 500 (שריון). בניסיון

אנשי יחידה 154 עם צוות אית"ן (איתור נעדרים) במורדות החרמון - מצפה שלגים, בחיפוש אחר שרידים של חיילינו שנלקחו בשבי והולכו ברגל לסוריה. (ארכיון המל"ם)

יחידה 154 הייתה ב-1973 יחידת המודיעין האנושי (יומינט) של אמ"ן, שעסקה בהפעלת סוכנים בארצות יעד, בדרך כלל דרך הגבולות. בשנת 1971 אוחדה 154 עם יחידה 560, שעסקה בחקירת שבויים.

תנאים שונים בכל מרחב

וממנה לשאר ארצות ערב, שיפורה יכולות גיוס והפעלה. אולם נוצר מצב שבו הוחלט להקפיא או להעביר להפעלת השב"כ את מרבית הסוכנים

סיירת "שקד" ערכה אחריהם מרדף, שבמהלכו, חייל קומנדו מצרי עם מכשיר קשר SSB נפל בשבי.

שהתגוררו בגדה ואת כל אלו שלא יכלו להעתיק מגוריהם לגדה המזרחית, או לשמש כגייסים של סוכנים בעלי עניין לכיסוי ארגוני הפח"ע (פעילות חבלנית עוינת) או הצע"י (הצבא הערבי-ירדני). עיקר פעילות **מרחב דרום** עד למלחמת ששת הימים הייתה לכסות את הצבא המצרי בסיני, רצועת עזה וצבא השחרור הפלשתינאי. נוצר מצב שבו כל הסוכנים אשר פעלו בסיני שעסקו בצילום ארוך-טווח, בהפעלת מערכות אלחוט וכסיירים - נמצאו חסרי תועלת. כך גם הסוכנים ברצועת

154 משנה את מטרתה העיקרית תוך כדי תנועה

אל"ם (בדימ') ינאי זקס, מפקד יחידה 154 (504) במלחמה

מתקן יחידה 560 בגדרה הוגדר כמרחב ארצי של יחידה 154, ונקבע שיהיה אחראי לכל נושא חקירת השבויים ברגיעה ובמלחמה. בזמן שחלף ממועד איחוד היחידות ועד למלחמת יום הכיפורים, עסקה היחידה בגיבוש תורת הפעלה לחוקרי השבויים; עדכון תקני כוח האדם; השלמת איוש התקנים; ארגון מרכז גיוס המילואאים ומחסני החירום לציווד; וטיפול בנשק ובכלי הרכב.

מרחב צפון, הגבול החדש ברמת הגולן והישארות האוכלוסייה הדרוזית בצפון רמת הגולן במקומה, יצרו תנאים טובים יותר לגיוס ולהפעלת סוכנים. **במרחב מרכז**, כיבוש הגדה המערבית ופתיחת גשרי הירדן לתנועה כמעט חופשית לירדן,

בתום מלחמת ששת הימים וקביעת הגבולות החדשים - נוצר כמובן מצב שבו אזור המגורים של חלק מהסוכנים היה בשטחים שנכבשו. נערכה בדיקה פרטנית את מי מהם ניתן להעביר לארצות היעד ומי נידון להקפאה או פיטורים.

שאבו ממבועים ששירתו בצבא המצרי. עיקר תרומת הרשת היה בכיסוי צילומי של אתרים שאותם תודרכו לצלם. הם סיפקו אלפי תמונות, שבהן התגלתה לראשונה הכשרת כביש קהיר-אלכסנדריה החקלאי כשדה תעופה צבאי לחירום. השדה, שצולם על ידם, כלל בניית דירי אכסון למטוסים, שהוסוו כבתי מגורים בצידי הכביש. בבסיס המשנה באבו-רודס הופעל מבצע בדפוס "הגשרים הפתוחים" בגבול ישראל-ירדן, הפליגה אחת לשבועיים סירה מהחוף המצרי של מפרץ סואץ, כשהיא עמוסה במצרכי מזון בסיסיים זולים ובנוסעים - לעבר החוף הישראלי. הסירה הפליגה באישור המודיעין המצרי. אחד כך היא החזירה לחוף המצרי נוסעים מהחד הישראלי. כל נוסעי הסירה תוחקרו על ידינו לגבי האתרים שבהם שהו במצרים. חלקם הופעלו על ידינו בעיקר בנושאים חזותיים, כולל צילום מסווה. מאחר שידענו כי הנוסעים מתוחקרים גם על ידי המודיעין המצרי, וחלקם ללא ספק היו סוכניו - העברנו, בהכוונת ענף 3 במחב"ש (מחלקת ביטחון שדה), חומר הונאתי למצרים. זאת, בלא ידיעת הנוסעים שהיו חשודים ככפולים. לדוגמה, הודפסו מסמכים צבאיים הונאתיים שנזרקו למזבלות הצבאיות באבו-רודס ובאבו זנימה, בהנחה שייאספו על ידי סוכני המודיעין המצרי. בבקרה שנערכה בדיעבד, הסתבר שהמסמכים אכן נאספו.

מרחב ארצי: מוקם במתקן החקירות במשטרת גדרה, שבו היה מרכז הגיוס ומחסיני ציוד החירום, כלי הרכב והזחל"מים. המרחב הופקד על תורת חקירת השבויים, וכלל את מערך החוקרים הקרביים, שיועדו לחבור לכל היחידות הלוחמות. כן כלל המרחב את המערך

ככל שהתמשכה הלחימה, למדו הקמ"נים ומפקדי החטיבות והאוגדות להעריך את תרומת חוקרי השבויים

העורפי, שהיה אמור להיפרס במכלאות השבויים הפיקודיות ובמכלאת השבויים הארצית. המרחב היה אחראי על הכשרת ואימון כלל חוקרי השבויים. הפלוגה הקרבית שובצה מראש לכלל המערך הלוחם - אוגדות, חטיבות וגדודים, כשהיא מתוגברת על ידי קת"מים (קצינים לתפקידים מיוחדים) מהמרחבים צפון, מרכז ודרום. הפלוגה העורפית שובצה למכלאות השבויים הפיקודיות ולמכלאת השבויים הארצית. סוכם עם מפקדת קמצ"ר (קצין משטרה צבאית ראשי) על נוהלי עבודה והקצאת חדרי חקירה במתקן המערך

"קונגו" בתחום ההתרעה למלחמה, בימים שקדמו לה.

מרחב מרכז: התנהל בפיקודו של סגן-אלוף **יגאל סימון**. עיקר הצי"ח שלו היה פח"ע וכיסוי הצבא הירדני. המרחב הונחה גם לפתח מקורות במצרים, באמצעות מאתר הגדה המערבית. אחת מהצלחות המרחב הייתה גיוסו של "ספוטניק" - חייל בגדוד קומנדו אשר העביר מידע על אודות גדודי הקומנדו של צבא מצרים.

מקור המרחב "**מסאג'יסט**", השתתף בפגישת הרמטכ"לים הערביים, אשר נערכה בקהיר באפריל 1973. הוא דיווח כי בפגישה אמר הרמטכ"ל המצרי שכל הניסיונות של מצרים לקדם הסכם מדיני לנסיגת הכוחות הישראליים - עלו בתוהו, והוא הגיע למסקנה שיש צורך לצאת למתקפה נגד ישראל. בעקבות הצלחת התוכנית, יפתחו שוב האפשרויות המדיניות. כן דיווח שבכוננת המצרים לכבוש רצועה מוגבלת, כך שהגייסות הצולחים את התעלה יישארו תחת הגנת מערך הטק"א (טיילי קרקע-אוויר).

סגן-אלוף אליעזר כהן (צ'יטה) וחוקר שבויים הוטסו למקום, ובסיוע טייס המשנה הוטס המסוק המצרי לתל נוף

לדבריו אז, רמטכ"ל צבא מצרים ציפה להסכמת עמיתיו הערביים לקחת חלק בתוכנית. הסורים הצטרפו לדעה שהגיע הזמן לצאת למתקפה; בעוד הירדנים ציינו כי עקב הפסקת הסיוע הכספי של כוויית, צבאם לא כשיר להשתתף במלחמה. המרוקאים התחייבו לסייע לסוריה בחטיבת שריון, וגם הלובים התחייבו לסייע צבאית למצרים. הסעודים התנגדו להשתמש בנשק הנפט כאמצעי לחץ כנגד המערב. לדיווח "מסאג'יסט" הייתה השפעה על הכוננות למלחמה שהוכרזה על ידי צה"ל בסוף מאי 1973 (כוננות "כחול לבן"), אך לצערנו בהערכת אמ"ן ערב המלחמה, שבסיסה הייתה ה"קונספציה", זו שקבעה כי הסבירות לפרוץ מלחמה נמוכה - דיווח זה לא הובא בחשבון (דיווח "מסאג'יסט" יתואר בהמשך במפורט, במאמרו של סגן-אלוף יגאל סימון).

מרחב דרום: בגזרה המצרית היה קושי אובייקטיבי בגיוס סוכנים חוצי גבול דרך התעלה. מספר מבצעים שהחלו באזור קנטרה ואיסמעיליה הופסקו עם תחילת ההתשה. רשת שגויסה באל-עריש, בתום מלחמת ששת הימים, הוחזרה לביתם בקהיר דרך ירדן. הם שלחו מכתבי כס"מ (כתב סתר סמוי) לכתובות כיסוי. המכתבים הגיעו אחרי כשבועיים והיו בהם ידיעות שאותם

עזה. המרחב נאלץ להתחיל לגייס סוכנים מחדש, כאשר התנאים להחדרתם למצרים דרך התעלה בכלל ובעת מלחמת ההתשה בפרט - היו קשים ביותר.

הצי"ח (ציון ידיעות חיוניות) האיסופי שהוטל על היחידה שונה בשנת 1972. הדגש שנקבע על ידי ראש אמ"ן ומחלקת האיסוף היה כיסוי ארגוני הפח"ע ופעילותם, בעוד הכיסוי הצבאי וההתרעות למלחמה נקבעו כמשניות.

תרומת הכיסוי האיסופי ערב המלחמה

מרחב צפון: התנהל בפיקודו של רב-סרן **יושע בר-תקווה**. המרחב, באמצעות מספר סוכנים, נתן תמונה טובה של היערכות הצבא הסורי ברמת הגולן, תוך פירוט מספרי הדיוויזיות והחטיבות, היערכותן ורמת כוננותן. ב-21 ביוני 1972 נערך מבצע "ארגז 3", שבמסגרתו סיירת מטכ"ל חטפה חמישה קצינים סוריים בכירים, בזמן שנסעו בכביש הגבול של דרום לבנון. הקצינים שנשבו הוחזקו במעצר במתקן היחידה בגדרה ונחקרו על ידי קציניה, בסיוע מרחב צפון ובליווי נציגי מחלקת מחקר, פיקוד צפון ולמד"ן (להק המודיעין), במשך כחצי שנה. תרומתם, לרבות בנושא סימנים מעידים למלחמה, תפורט במאמרו של אלוף-משנה (מיל) **אלי זיו** בדפים הבאים, בכללם יסקור גם את תרומת הסוכן

אליעזר צ'יטה כהן - טייס מסוקים מעוטר. (ויקיפדיה. בוריס כרמי, אוסף מיתר, הספרייה הלאומית)

וראשו נערף. טייס המשנה כיבה המנוע, נשאר ליד המסוק ונפל בשבי. סגן-אלוף **אליעזר כהן (צ'יטה)** וחוקר שבויים הוטסו למקום, ובסיוע טייס המשנה הוטס המסוק המצרי לתל נוף.

באזור רומני הונחת כוח קומנדו מצרי מהים. הכוח הניח מארב על כביש אל-עריש קנטרה וביצע תצפיות על תנועות כוחות צה"ל, שעליהן דיווח באלחוט. לאחר שפתחו באש על כוחותינו, סיירת "שקד" ערכה אחריהם מרדף, שבמהלכו, חייל קומנדו מצרי עם מכשיר קשר SSB נפל בשבי. הוחלט ביחידה, בשיתוף ענף 3 במחב"ש, להעביר למצרים באמצעות השבוי ומכשיר הקשר שלו - דיווחים מגמתיים. בתום השידורים הוחלט להחזירו למצרים.

אחת מהצלחות המרחב הייתה גיוסו של "ספוטניק" - חייל בגדוד קומנדו אשר העביר מידע על אודות גדודי הקומנדו של צבא מצרים.

הפעלת מקולים רבי-עוצמה על גבי זחל"מים באה לידי ביטוי עם הפריצה לכיבוש המובלעת הסורית בצפון, ורק לאחר צליחת התעלה בדרום. השימוש בהם סייע לגרום לחיילי אויב, בודדים או בקבוצות, להניח את נשקם ולהסגיר את עצמם. כמו כן, סייעו כלים אלה לשלוט על האוכלוסייה האזרחית שהתגוררה בחיץ החקלאי.

אבדות וסיכומים

במסגרת הלחימה נפלו שלושה מקציני היחידה: **סרן זאב שטנדר ז"ל**, שנהרג כחוקר שבויים בחטיבה 188 בגולן; **סרן ישראל מנדלסון ז"ל וסרן משה עדינו ז"ל**, שנהרגו בשמשם חוקרי השבויים של חטיבה 500 בקרב על העיר סואץ. ב-24 באוקטובר הם היו בזחל"ם של הקמ"ן החטיבתי, שניסה לחלץ פצועים. כל נוסעי הזחל"ם הוגדרו כנעדרים וגופותיהם הוחזרו על ידי המצרים, כחודש לאחר נפילתם.

סרן גדעון חסיד, חקש"ב (חוקר שבויים) במילואים, שחבר לחטיבה 421, זכה בצל"ש ראש אמ"ן על תפקודו במרחב הצליחה בתעלה, הן באיסוף שבויים וחקירתם והן בפינוי פצועי כוחותינו, תוך שנטל סיכונים רבים תחת אש.

הפלוגה העורפית: נפרסה במכלאות השבויים בפיקוד צפון בביריה, צפת, בקרבת מפקדת פיקוד הצפון. בשל הקרבה הפיזית למרחב צפון

ועדכנו את מרחבי צפון ודרום, אשר היו בקשר שוטף עם הפיקודים המרחביים וסייעו לחבירת החוליות עם יחידותיהן.

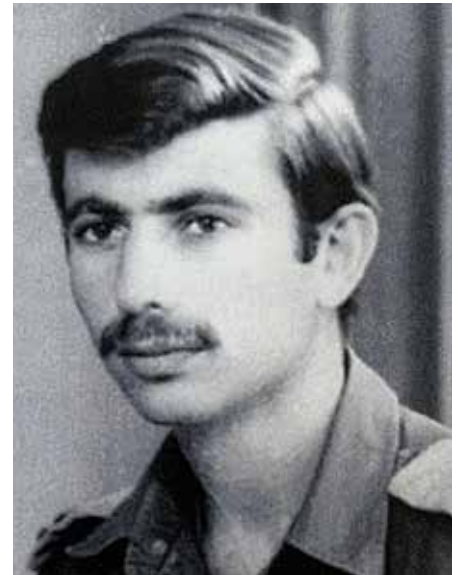
סוכם עם מפקדת קמצ"ר (קצין משטרה צבאית ראשי) על נוהלי עבודה והקצאת חדרי חקירה במתקן המעצר בעתלית

בפיקוד דרום היו קשוי חבירה בשל הדרכים ה"פוקקות" בסיני ועקב מארב הקומנדו המצרי באזור רומני. חוקרי השבויים חברו לכוחות בסיוע המרחביים צפון ודרום, שביצעו גם את השינויים ההכרחיים ב"שיבוצים" לגייסות. הכלל היה שכל אוגדה קיבלה שלושה חוקרי שבויים, מתרגם ונהג. מפקדת חטיבת שריון קיבלה שני חוקרי שבויים, ומפקדת חטיבת חי"ר קיבלה ארבעה (אחד למפקדת החטיבה ואחד לכל גדוד). רמקולים רבי-עוצמה הותקנו על גבי זחל"מים וצוותי הכריזה נשלחו לפיקוד צפון ולפיקוד דרום, כשהפעלתם נעשתה על פי שיקולי הקמ"ן (קצין מודיעין) הפיקודי. מרבית חוקרי השבויים חברו לכוחות עד ק+30 (30 שעות לאחר הקריאה לשירות מילואים).

החקירה בלחימה

במרבית היחידות ובמחלקות המודיעין של האוגדות והחטיבות לא הייתה היכרות עם חקירת שבויים בלחימה, למעט היחידות אשר פגשו חוקרי השבויים במבצעים כנגד הפח"ע. קליטתם הייתה מאולתרת, על סף אי-רצון של היחידות לקבלם. חלק מהקמ"נים צירפו את חוקר השבויים הבכיר אליהם לחפ"ק (חדר פיקוד קדמי), כאשר החוקרים האחרים נותרו במפקדה העיקרית. חלק מהקמ"נים אף השאירו את כל החוליה ב"עיקרית", כך שגם כאשר נתפסו שבויים בעת הלחימה, לא באו החוקרים לידי ביטוי. ככל שהתמשכה הלחימה, למדו הקמ"נים ומפקדי החטיבות והאוגדות להעריך את תרומת חוקרי השבויים, מיקמו אותם נכון יותר והסתייעו בהם.

במרחב שלמה הונחתו מספר פלוגות קומנדו מצריות ממסוקים. קציני בסיס משנה אבו-רודס הצטוו לצנחנים של חטיבה 35 במרדף וסייעו רבות בתפיסתם. באזור עיון מוסא הנחית מסוק כוח קומנדו. המסוק שקע במלחה ולא הצליח להמריא חזרה למצרים. קברניט המטוס יצא מהפתח העליון בעוד המנוע והרוטור פעלו

סרן זאב שטנדר - חוקר שבויים בחטיבה 188. נהרג בגולן (ארכיון המל"ם)

בעתלית, אשר יועד לשמש כמכלאת השבויים הארצית.

מלחמת יום הכיפורים

בחמישה באוקטובר 1973, הוכרז בצה"ל מצב כוננות ג'. כך גם ביחידה, שעשתה את ההכנות הנדרשות לגיוס מילואים, עם קבלת האישור. למוחרת, לפני הצוהריים, התקבל אישור לגיוס חלקי של מילואי היחידה, ועם פרוץ הקרבות ניתנה פקודת גיוס לכלל מילואי היחידה. הפלוגה הקרבית חוילה והצטיידה בגדרה, כשבנוסף לחגור ונשק, הציוד כלל ערכה לחוקר - מגפון, אזיקונים וציוד כתיבה.

הם סיפקו אלפי תמונות, שבהן התגלתה לראשונה הכשרת כביש קהיר-אלכסנדריה החקלאי כשדה תעופה צבאי לחירום

החוליות נשלחו לכוחות באמצעות זחל"מים (זחלים למחצה - רכב קרבי משריון) וברכבי נ"נ (נושא נשק - קומנדקר) שהיו בימ"ח (יחידת מחסני חירום) היחידה, והשאר נאלצו להמתין לרכבי היר"ם (יחידת רכב מגויס), עד שגויסו. קיבלנו ממחלקת האיסוף את מיקומי שטחי הכינוס המיועדים לכוחות המילואים המתגייסים,

של היחידה, קציני המרחב תגברו את חוליית המילואים ודאגו להפיץ מיידית את חומרי החקירות לקמ"ן צפון ולמנמ"ת (מרכז ניתוב מידע ותפוצה של אמ"ן). בפיקוד דרום נפרסה מכלאת השבויים בג'בל ליבני, ורק חלק מהשבויים עברו דרכה. היא הייתה מרוחקת ממרחב דרום והקשר עימה היה טלפוני.

מאוד. לצערי הידיעות הופנמו רק בפיקוד צפון, בעוד שמחלקת המחקר באמ"ן לא התייחסה אליהן במשמעותן ההתרעתית.

ידיעותיו של "מסאג'יסט", שהביא את סיכום כינוס הרמטכ"לים בקהיר באפריל 1973, שבו הדגיש הרמטכ"ל המצרי כי נוכח כישלון של מצרים להביא לנסיגת ישראל בדרכים מדיניות, בכוננתם לצאת למתקפה מוגבלת - לא הוטמעו בהערכות מחלקת המחקר באמ"ן ולא השפיעו על ה"קונספציה", לפיה הסבירות למלחמה היא נמוכה.

חוקרי השבויים הספיקו לחבור לכוחות הלוחמים עד ק+30. לצערנו, חלק מהכוחות לא הבינו הצורך בחוקרי השבויים והשאירו אותם במפקדות העיקריות מאחור, בעוד השבויים עצמם נותרו בקרבת הכוחות הלוחמים. הלחץ הנדרש נלמד, בדרך כלל, במהלך הלחימה. חשוב להטמיע את שילוב חוקרי השבויים בלחימה בקורסי הקמ"נים ובכל קורסי הפיקוד: המכללה לפיקוד טקטי, קורסי מ"פאים; בית הספר לפו"ם (פיקוד ומטה); קורסי מג"דים; וקורסי מח"טים.

דומה למלחמת ששת הימים. נעשה שימוש בקווי התקשורת הקיימים.

סיירת מטכ"ל חטפה חמישה קצינים סוריים בכירים, בזמן שנסעו בכביש הגבול של דרום לבנון

לאחר שמניין השבויים עבר את ה-4,000, הוחלט לפתוח מכלאת שבויים נוספת במגידו. במקום לא היו חדרי חקירות ולא הייתה תשתית קשר, לכן נדרשו תיאומים רבים עם מפקדת קמצ"ר ומחלקת ארגון וחוליית הבינוי של אמ"ן (ישעיהו). החלטתי להטיל על מפקד מרחב מרכז, סגן-אלוף יגאל סימון, להיות הפרויקטור להקמת מתקן זה, דבר שאפשר לי להמשיך ולהתמקד בפעולות הקשורות לניהול היחידה במלחמה. חקירת השבויים נעשתה בליווי קציני מערך המחקר, אשר תרמו להכוננת החקירות ולמיצוי. תרומת היחידה בידיעות על אודות היערכות צבא סוריה והכנותיו למתקפה - הייתה חשובה

נוצר מצב שבו כל הסוכנים אשר פעלו בסיני שעסקו בצילום ארוך-טווח, בהפעלת מערכות אלחוט וכסיירים - נמצאו חסרי תועלת

מכלאת השבויים הארצית: הנחקרים במכלאות הפיקודיות אשר אובחנו כבעלי ידע מודיעיני ערכי סומנו, ופרטיהם הועברו למכלאת השבויים הארצית. זו נפרסה בעתלית, בהתאם לתכנון המוקדם עם מפקדת קמצ"ר. ליד מתקן המעצר היו חדרי חקירה שהופעלו במתכונת

שבוי סורי לקראת חקירה (באדיבות ארכיון צה"ל ומערכת הביטחון). צלם: זאב רזובן

מוצב החרמון בקיץ 73, עטוף בשקט פסטורלי (ארכיון המל"ם)

ידיעות נחקר מבצע "ארגז"

בדיווחיו היה פירוט מדוקדק של תוכנית המגננה של הצבא הסורי, תוכנית "אלצמוד", אשר נכתבה על ידו והופצה לגורמים רלוונטיים בצבאו. מרבית השאלות שהופנו אליי מגורמי המחקר נגעו לתוכנית זו. לא הופנתה אליי כל שאלה לגבי תוכנית מתקפה של צבא זה, גם לא על ידי ראש אמ"ן, האלוף אהרון יריב, או הרמטכ"ל, רב-אלוף דוד אלעזר, כאשר הלכתי עם מפקד היחידה, בני זאבי, להציג בפניהם את מפת תוכנית זו כפי ששורטטה על ידי הנחקר עצמו.

עובדה זו מעידה שאנשי מודיעין ומפקדים בכירים אצלנו לא התייחסו ברצינות לאפשרות שהצבא הסורי יצא נגדנו למתקפה. אף על פי כן, שאלתי את הנחקר אם נכתבה על ידו גם תוכנית מתקפה. הוא מסר כי אף שהחלו לדון בה, התוכנית טרם סוכם ולכן גם טרם כתב אותה. כעבור כשבועיים-שלושה, הצטרף אליי לחקירה רמ"ד (ראש מדור) צבאי סוריה בענף 5, רב-סרן עמוס גלבוץ ז"ל, כדי ללבן ולהשלים פרטים על תוכנית "אלצמוד", לקראת פרסום לקט מחקרי מקיף שעמד לצאת בנושא. באשר לתוכנית המתקפה הסורית, שטרם נכתבה, החלטנו, עמוס ואנוכי, לבקש מהנחקר לפרט תובנות מסוימות מקבוצות התכנון שקוימו לגביה עד אותו שלב. תשובת הנחקר הייתה:

שירתי כקת"ם (קצין תפקידים מיוחדים) בבסיס "גולן" החל משנת 1970; ומהאחד בינואר 1972 ועד לקיץ 1974 שימשתי כמפקד הבסיס. משימתנו הייתה כיסוי מודיעיני-איסופי על סוריה - צבא, שטח ופח"ע (פעילות חבלנית עוינת), ובעיקר - כיסוי פריסות הצבא הסורי בחזית וההיערכות שלו בחירום.

יחידה 154: ידיעות התרעתיות מרכזיות ערב המלחמה בחזית הסורית

אל"ם (מיל) אלי זיו

מפקד בסיס "גולן" בשנים שלפני המלחמה ובמהלכה

לאחר מבצע "ארגז 3" (חטיפת קצינים בכירים מהמטכ"ל הסורי, בלבנון, 21 ביוני 1972), שבו השתתפתי כחקש"ב (חוקר שבויים), הוטל עליי על ידי מפקד היחידה להשתתף בחקירת השבויים שהייתה בפועל באחריות מרחב ארצי של היחידה. כך "הושאלתי" למרחב זה למשך כשישה-שבעה שבועות.

ידיעות סוכני בסיס "גולן" ערב המלחמה. חקרתי לאורך שבועות ארוכים את מי ששימש כראש מנהלת התכנון במטכ"ל הסורי (מקביל לראש אג"ת בצה"ל). הנושא המרכזי והדרמטי

הידיעות של היחידה, בעלות ההיבט ההתרעתי בחזית הסורית, הוצבו בעיקרן בשני נדבכים: האחד, סימנים מעידים על כוונות הסורים לפתוח במלחמה, שנתקבלו מנחקר "ארגז"; והשני,

עמוס גלבוע - אם רק היו מקשיבים לו.....
(ארכיון המל"ם)

מכ"מים (מגלי כיוון ומרחק) ניידים וג'פים נושאי מכ"מים בחזית; השתלמויות בהפעלת טילי נ"ט; תגבור קו הגבול במרגמות 240 מילימטר; הקמת חטיבת נ"מ (טילי סאם-2 וסאם-3) חדשה; הגעת טנקי T-62 חדישים לצבא; תנועת משאיות נושאות גשרים לחזית; ועשרות ידיעות של תנועת כוחות לעבר הגבול במהלך חודש ספטמבר.

3. **הגעת גדוד חי"ר מרוקאי לצפון החזית** - במאי 1973 הגיע מקור היחידה לפגישה ודיווח על הגעת גדוד מרוקאי לאזור הכפר חצ'ר ועל תכונה רבה של התושבים סביב העניין (בבוקר שלמוחרת הדיווח, מפקד מוצב 104 ניסה למנוע את יציאתי מהמקום, בטענה כי אלה ההנחיות שקיבל, מאחר שהמלחמה עומדת לפרוץ עוד באותו הבוקר - כוננות "כחול לבן").

בתוך שבוע אחד, בחודש ספטמבר 1972, ערקו לשטחנו דרך הגבול שלושה חיילי חובה סוריים, תופעה חריגה במינונה

4. **דיווחי רשת "קונגו"** - רשת סוכנים ותיקה ומיומנת שהתגוררה בקרבת הגבול. היא כללה את "קונגו" שהיה האלחוטן של הרשת והמדווח העיקרי בה. "קונגו" התרועע עם קצינים באזור מגוריו והיה מקורב לחוגים במפלגת הבעת' הסורית; הרשת כללה את אחיו, "קונגו-1", ששירת בדיוויזיה 5, והיא שלטה היטב בכל המתרחש במרחב דיוויזיה 5, כולל בפריסת

לבוא. רק באביב 1973 הסתבר בדיעבד, מחקירת רשת ריגול סורית שנעצרה ברמת הגולן על ידי השב"כ, כי תוכננה פעולת נקמה, שכללה הקמת חוליה מיוחדת שאומנה בסוריה, ואף תודרכה אישית על ידי **חימת שהאבי** (אז ראש המודיעין הסורי). משימתה הייתה לחטוף את רכז השב"כ ברמת הגולן. התוכנית נכשלה בעת ביצועה, באקראי ובדרך נס. תמורת רכז השב"כ, הסורים תכננו לשחרר את שבוייהם ממבצע "ארגז" ("חטוף תמורת חטופים"), ובכך למחוק את ההשפלה ולהימנע מדרישתנו לשחרר את טייסי חיל האוויר השבויים.

הוא הנחה אותי להקפיא את כל הסוכנים שאותם מניתי, ולעסוק בעיקר בנושא הפח"ע

האינדוקציות התרעתיות למלחמה:

1. **הקפאת שחרורים מהצבא הסורי** - בתוך שבוע אחד, בחודש ספטמבר 1972, ערקו לשטחנו דרך הגבול שלושה חיילי חובה סוריים, תופעה חריגה במינונה. השלושה היו מיחידות ומגזרות שונות, אך הסיבה שציינו לעריקתם הייתה אחת: נשיא סוריה, חאפס' אל אסד, פרסם אז צו המקפיא את כל השחרורים מהצבא הסורי "עד הניצחון". הצו לא מצא חן בעיני החיילים העריקים, והם גם לא האמינו ביכולתם לנצח אותנו. מידע זה דווח כמובן לגורמי המחקר, אך לא חשתי שעורר אצלם עניין או שעשה רושם מיוחד. הנשיא אסד היה אומנם לאומן קיצוני ועקשן, אך בהחלט לא שרלטן ובוודאי הבין את משמעויות החלטתו בעיכוב שחרורם של עשרות אלפי חיילים. אין ספק שהצו האמור, שגם מומש, סימן את תחילת הספירה לאחור של אסד ליציאה למלחמה.

2. **הצטברות מידע התרעתי** - במהלך השנה שקדמה לפרוץ המלחמה, דיווח בסיס "גולן" למעלה מ-120 ידיעות, שנתקבלו מ-15 סוכנים שונים. ניתן להגדירן כידיעות מובהקות בדבר ההכנות של הצבא הסורי ליציאה למלחמה. מרביתן המכרעת התקבלה בשלושת החודשים שקדמו למלחמה, בנושאי: גיוסי מילואים (בספטמבר); הקמת חטיבות מילואים חדשות; פעילות הכשרת תשתיות וסלילה דחופה של דרכים למוצב החרמון הסורי (בוצע בספטמבר). ממקום זה יצא רגלית גדוד קומנדו 183 לכיבוש מוצב החרמון הישראלי; גיוס רכב ציבורי לצבא; תרגיל דיוויזיוני בשילוב טילי נ"מ (נגד מטוסים); תרגיל חטיבתי ל"כיבוש מוצב צה"ל"; הצבת

1. **ניתוח קרקע** - התובנה שלהם הייתה שאין שינוי בסעיף זה בהשוואה למה שפורט בתוכנית "אלצמוד". דהיינו, כפי שהם העריכו שצה"ל יכול לפרוץ לשטחם במאמץ עיקרי ומשוריין מ"פתחת רפיד" (מוצבים 114-116), או מ"פתחת קוניטרה" (מוצבים 106-108), כך גם הם יוכלו לפרוץ באחת משתי גזרות אלה.

2. **פריסת ארטילריה** - הנחקר הדגיש כי כסימן מעיד למתקפה סורית - נוכל לזהות שפריסת הארטילריה שלהם תהיה הרבה יותר קדומנית בהשוואה לתוכנית המגננה "אלצמוד", או בהיערכות ה"קייץ" שלהם המוכרת לנו. זאת, מאחר שמשמית הארטילריה בהגנה היא לעצור את כוחות צה"ל על קו הגבול ובשטחי ההריגה, וכן לסייע להתקפות הנגד שלהם. ואילו במתקפה, הארטילריה מיועדת בעיקר לתת חיפוי לצבא הסורי בפריצתו לעומק רמת הגולן.

3. **ביצוע המתקפה** - זו תחל על ידי דיוויזיות החי"ר המוצבות בקו, שתפרוצנה לשטחנו כל אחת בגזרתה. בעקבותיהן תבוא פריצה של דיוויזיות השריון, לפי הדוקטרינה הסובייטית. כאן הוסיף הנחקר שבדיונים הם הגיעו למסקנה שבגזרת דיוויזיה 5 הדרומית אין להם מספיק טנקים, ולכן **חטיבת טנקים 47 תקודם מאזור חומץ לגזרת דיוויזיה 5**. חטיבה זו הייתה מוכרת לנו היטב מדיווחיו של סוכן משמעותי שהיה הראשון שדיווח על הקמת "תשכיל 148" (שהיה מעין מסגרת דיוויזיונית) שבו היא תשולב. לימים, עמוס גלבוע יספר כי כשלושה-ארבעה ימים לפני פרוץ המלחמה הוא הגיע למשרדי אמ"ן מחקר וראה על גבי המפות שתיארו את פריסת הסורים - שחטיבה 47 נמצאת כבר בגזרת דיוויזיה 5, ולכן העיר לראש מחלקת (רמ"ח) מחקר ולאחרים, שהיו בדיון הערכת המצב שקיזמו, כי לפי דיווחי נחקר "ארגז" מדובר בסימן מעיד לתוכנית הסורית לצאת למלחמה, אולם רמ"ח מחקר לא שעה לדבריו.

4. **הגעת גדוד הגישור מאזור רוסתן (מצפון לחומץ) לאזור החזית**, כדי להתגבר על תעלות ה"נט" (נגד טנקים) שצה"ל הקים לאורך הגבול.

דיווחי סוכני היחידה בסוריה

מבצע "ארגז" וחספת קצינים בכירים מהמטכ"ל הסורי היוו, לפי דיווחי הסוכנים וסורים אחרים שפגשנו, השפלה גדולה למשטרו של **חאפס' אל אסד**. לדעתי, צמרת המשטר הסורי חשה במצוקה ובעיקר כשהיא העריכה, בוודאי, שכל תוכנית ההגנה שלהם פרוסה כבר בפנינו. הייתה ציפייה כללית לנקמה סורית, אך זו בוששה

להקפיא אף לא סוכן אחד, אני לא מסכים עם ההחלטה ושיחפשו קצין אחר במקומי. דיגלי הרגיעני והנחני שלא להקפיא בינתיים שום סוכן. הוא (ראש אמ"ן) "גנרל", ולא מכיר את המשמעויות למטה. תוך מספר שבועות הם ישכנעו אותי לחזור בו מהחלטתו זו. מסוף אוגוסט ההתרחשויות בחזית הגולן נכנסו לקצב מסחרר, וכל הדין בנושא הפך למיותר.

עובדה זו מעידה שאנשי מודיעין ומפקדים בכירים אצלנו לא התייחסו ברצינות לאפשרות שהצבא הסורי יצא נגדנו למתקפה

כשיצאתי מלשכת ראש אמ"ן הוזעקתי בבהילות על ידי מפקדת מרחב צפון להגיע לבסיס חיל האוויר ברמת-דוד, שם הונחת מטוס אזרחי עיראקי שעליו היה אמור להיות ג'ורג' חבש, מייסד ומנהיג החזית העממית לשחרור פלסטין (מבצע "עמלק"). חבש לא היה על המטוס, אבל הבנתי למה האלוף זעירא הרבה לדבר עימי על חטיפת מטוסים דווקא.

מסקנות ותובנות

1. ראש אמ"ן טעה טעות חמורה בתפיסתו שיש לבסס את ההתרעה רק על ידיעות יחידה 848. בפועל, לא התקבלה מחומר סיגינטי ידיעה חד-משמעית, מפורשת וברורה על פרוץ המלחמה, לא בחזית הגולן ולא בחזית המצרית.
2. להבדיל, ידיעותיו של "קונגו" אימתו את האינדיקציות המרכזיות שנתן נחקר מבצע "ארגז" לפרוץ המלחמה; סיפקו לה התרעה של כ-46 שעות לפני פתיחתה; ונתנו אינדיקציות חשובות לכך שהמאמץ המרכזי הסורי יהיה ב"פתחת רפיד".
3. לימים, "קונגו" דיווח לי כי מפקד פלוגה סורי בדרגת סגן הוא שמסר לו על הכוונה לפתוח במלחמה יומיים לפני פריצתה. זאת ועוד, קצין שריון סורי בדרגת רב-סרן מסר לי בחקירתו במכלאת ביריה שנודע לו על הכוונה לפתוח במלחמה, כבר ארבעה ימים לפני פתיחתה. לכן, המיתוס שנבנה על יכולת ההסתרה יוצאת הדופן של הצבא הסורי את כוונותיו, נופח מעבר לסביר ונועד, לדעתי, לחפות על כשל גורמי אמ"ן שזה היה תפקידם - לחזות נכון את המתקפה הערבית על ישראל, אז, לפני חמישים שנים.

חטיבת השריון 7 לרמת הגולן; וכי הדיווח מארבעה באוקטובר, ובעיקר - סילוק האזרחים מהחזית, חיזקו אצל אלוף פיקוד צפון את ההערכה שמדובר במלחמה.

לפי דיווחי נחקר "ארגז" מדובר בסימן מעיד לתוכנית הסורית לצאת למלחמה, אולם רמ"ח מחקר לא שעה לדבריו

אינני יכול שלא להזכיר כאן את פגישתי עם ראש אמ"ן, שהתקיימה בלשכתו בבוקר העשרה באוגוסט 1973. הגעתי לפגישה עם האלוף אלי זעירא בנסיבות העלאתי בדרגה. זו פעם ראשונה ואחרונה שפגשתי בו בחיי. יחד עימי הגיעו ללשכתו רמ"ח איסוף, אלוף-משנה מנחם דיגלי, ומפקד היחידה, אלוף-משנה ינאי זקס. כשנאמר לזעירא שבאתי לקבל דרגה בקיצור פז"ם, הוא הזמין אותי לשבת ואמר, "בוא נראה אם באמת מגיע לך". התבקשתי על ידו לתת סקירה על פעילותי בשנה האחרונה. כמובן שאיש לא הכין אותי לכך. מאחר שב-15 החודשים שקדמו לפגישה בסיס "גולן" גייס 11 סוכנים חדשים בסוריה, שלושה מהם חיילים בצבא - תיארת תחילה מספר גיוסים ולאחר מכן שמתי דגש על חיזוק ההכוונה של הסוכנים בחזית על נושא ההתרעה. ציינתי, שממש לאחרונה ציידנו במכשיר אלחוט רשת סוכנים שהתגוררה במיקום מועדף בעורף החזית, ונקבתי בשמותיהם של שני סוכנים אחרים שבכוונתנו לצייד אף אותם באלחוט. סקירתי ארכה כ-15-20 דקות ובסיומה האלוף זעירא מסר לי כי נראה לו שאכן עשיתי עבודה טובה והוא יעניק לי את הדרגה. אולם, אמר ראש אמ"ן, עליו להעיר לי הערה חשובה שבה אינו מאשים אותי, אלא את מפקדיי (שכאמור, נכחו בפגישה...). הוא אמר שנושא ההתרעה מטופל על ידי יחידה אחרת בחיל ואין טעם שאעסוק בו. לכן, הוא הנחה אותי להקפיא את כל הסוכנים שאותם מניתי ולעסוק בעיקר בנושא הפח"ע.

כל מאמציי להסביר שאני פועל ב"מאתר", שאינו רלוונטי לפח"ע - נדחו על ידו. הוא גרס שניתן להכשירם לסכל חטיפת מטוסים, למשל. מנחם דיגלי וינאי זקס הקפידו שלא להתערב בשיחה. יצאתי כעוס ומזועזע מההנחיה שניתנה לי. קרוב לארבע שנים הסבירו לי ופעלתי לילות כימים לחזק את יכולת ההתרעה שלנו מול הצבא הסורי! האם הכול היה לשווא? אמרתי כעס למנחם דיגלי ולינאי זקס שאין בכוונתי

חאפט'אלאסד - הולך את צבאו לתבוסה לאחר שהכאיב מאוד לכוחותינו בימים הראשונים (ארכיון המל"ם)

הקץ והחורף של כוחותיה. עם השנים, הרשת הפכה למיומנת בשידורי אלחוט, ומהשבוע האחרון בחודש ספטמבר 1973 העבירה דיווחים רבים, וביניהם: הגעת חטיבת טנקים 47 מאזור חומץ לגזרת דיוויזיה 5; הגעת גדוד הגישור המטכ"לי לאזור החזית; הגעת מרגמות 240 מילימטר באישון לילה לאזור סמוך לקו הגבול (גיחת צילום של צה"ל לאחר מספר שעות אימתה את הדיווח); וכן, הערכות בדבר קרבות שעומדים להתחולל על צה"ל.

"קונגו" התרועע עם קצינים באזור מגוריו והיה מקורב לחוגים במפלגת הבעת' הסורית

בארבעה באוקטובר 1973, בשעה 15:40, התקבל מ"מובוטו" דיווח שבו הוא חזר על נושא הכוננות, ריכוזי הכוחות והגעת מרגמות 240 מילימטר, אך הוסיף ש"קציני צבא מאיצים באזרחים להסתלק מהחזית; וכי מפי חיילים נודע על ביצוע מתקפה תוך עשרים יום" (ראו דיווח במברק מצורף).

דיווחי "קונגו" בנושאי הגעת חטיבה שריון 47, הגעת גדוד הגישור המטכ"לי ופריסה קדומנית של מרגמות 240 מילימטר - אוששו את הסימנים המעידים למלחמה, כפי שנמסרו על ידי עצור "ארגז". קצין מודיעין (קמ"ן) פיקוד צפון במלחמה, אלוף-משנה חגי מן, העיד לא אחת כי דיווחי "קונגו" באותה עת היו בעלי משקל מרכזי בדרישת פיקוד צפון להעלות את כוחות

כהול

אל: מדיית

קמ"יג צפונ (דרכ מדיית)

מאת: כדולנ/מרחב צפונ

המקור:

מסי מסרק: 60

מסי הכתבה: מ-צ-2463

הערבת שדה: ג/246

תזיית: ע"כני ל-4 ארזי 73

תזיית: 4 ארזי 73

תזיית: 041540-

ארצ: סודיה/צבא

הנדון: כוננות בצבא הסגרי, רכוז כוחות לאורכ הגבול וכוונה

לכצע התקפה

=====

1. הצבא הסורי נמצא בכוננות של מאה אחוז.
2. רכוזי הכוחות לאורכ החזית עורמ קייסימ.
3. גדרוד טנקים הגיע ל-מעסקה (נ.צ.מ-2312588-המרחב).
4. מרגמות 240 מימ הגיעו ל-אל-זערורה שמצפונ ל-עידיר-אל בטחאנ.
5. המרגמות הגיעו ל-עידיר-אל-בטחאנ- (הכוונה כנראה למרגי 240 מימ עליהם דירות המקור-המרחב)
6. קציני צבא מאיצים באזרחים להשתלק מהחזית.
7. ספי חיילים נודע על כצוע התקפה זוכ עשרים יום.

הערות המרחב:

א. הגיע בטח.

ב. הורה טלפונית לפקוד צפונ/מדיע"ג.

=====
סודי/כהול

1550- 4.10.73-מ

=====

בליל ה-21-22 באוקטובר 1973, יצא לדרך מבצע "קינוח", במהלכו נכבש מוצב החרמון הישראלי מידי כוחות הקומנדו של הצבא הסורי, שכבשו אותו ביום הראשון למלחמה.

הקרב לכיבוש מוצב החרמון

אל"ם (במיל') יוסי גרשון

השתתפתי במבצע כחוקר שבויים קרבי של כוח סיירת "גולני". תוך כדי לחימה חקרתי את מפקד הכוח הסורי, שנתפס בשטח. המידע שהתקבל ממנו היה חשוב ומשמעותי לניהול והכרעת הקרב.

הייתי אז קצין צעיר בגיל 22, בדרגת סגן. שרתתי בבסיס נהריה של מרחב צפון ביחידה 504. אך טבעית הייתה חבירתי כחוקר שבויים לסיירת "גולני", מאחר שעברתי קורס מכי"ם עם מחזור אוגוסט 1970 של הסיירת, ועוד טרם המלחמה השתתפתי במסגרתה במספר רב של מבצעים נגד בסיסי טרור של הפח"ע בלבנון.

מוצב החרמון בחורף - "העיניים של המדינה", נכבש על-ידי הסורים ונכבש מחדש על-ידי "גולני". (ארכיון המל"ם)

בביצוע הטיפוס. יותר מכל, אני זוכר את ההאזנה לרשתות הקשר במהלך הלילה, שעסקו אך ורק בנושא אחד - חילוץ פצועים והרוגים מחיילי גדוד 51, שנלחמו פנים אל פנים עם כוחות קומנדו סוריים על הגבעות.

עם חבירתי לסיירת, בשטח הכינוס באזור מסעדה שברמת הגולן, אמר לי שמריהו שלכוח צפוי במהלך הלילה טיפוס קשה בטור צר, ולכן הוא מעדיף שאנוע במרכז הטור ולא בסמיכות לחוד ואליו. אולי בשל כך, אני יכול כיום לספר את סיפורי האישי - החלטתו זאת של שמריהו הצילה את חיי.

בנוסף, עסקה החקירה באיתור מיקוש שהטמינו הסורים לאורך הציר הראשי המוביל למוצב, גילוי וניטרולו

ההר הלבן הפך אדום

שמעתי בקשר על הרוגים ופצועים ו"חובש תלך" ו"חובש תבוא"... במהלך הלילה, האירועים מודחקים ואני מבודד עצמי ומתרכז במשימה. רק בדיעבד, אבין ואפנים איזה מחיר יקר שולם בכיבוש המוצב.

מארב בטווח אפס... ושבו ראשון

לאחר כיבוש הרכבל התחתון וגבעה 800 ללא קרב, הגיע הכוח לרכבל העליון. בהגיעו, נתקל החוד במארב סורי מטווח אפס. שמריהו, הקשר שלו וחובש הכוח נהרגו במקום. מאותו רגע נחתה על הכוח אש תופת מרובי סער "קלצ'ניקוב", מקלעים, מרגמות וארטילריה. הכוח מצא מסתור בין הסלעים של הרכבל העליון שהיה אז בשיפוצים. הוא אמנם חיסל את המארב הסורי אולם לא יכול היה להתקדם בשל האש שניחתה עליו. מולנו, היו מחופרים שני גדודי קומנדו 82 ו-183 הסוריים, מצוידים

מספר תמונות ואירועים צרובים בזיכרוני מאותו לילה של קרב קשה והרואי לכיבוש מוצב החרמון: אני זוכר את ההר בצבע אדום ולא עוטה שלג לבן, כפי שאנחנו רגילים לראות אותו במהלך רוב ימי השנה... זרקורים רבי עוצמה האירו מצפון רמת הגולן את החרמון באור אדום. להם נוספו אלפי הטונות שהוטלו על ההר באותו לילה: פצצות שהוטלו ממטוסים, פגזי ארטילריה ופצצות תאורה, כל אלה צבעו את ההר בצבע אדום...

הם הופתעו מהדרך שבה בחרנו לכבוש מחדש המוצב, בשמונה באוקטובר: "הייתם כמו ברווזים במטווח בשטח ושלטנו עליכם באש ובתצפית

אני זוכר את הקושי הפיזי הרב בטיפוס הרגלי במעלה ההר... היה קר מאוד והיינו עמוסים בציוד. נדרש ממני מאמץ עילאי להחזיק מעמד

חיילי "גולני", שבאומץ לבם, נחישותם והקרבתם, הם אלה שהכריעו את הקרב. מאז, אני אוהב מאוד את החטיבה

בשל הכאוס ששרר בתחילת המלחמה לא הצלחתי לחבור לכוח הסיירת, שיחד עם גדוד 17 של "גולני" ניסה בשמונה באוקטובר לכבוש את מוצב החרמון מידי כוחות הקומנדו הסורי, ללא הצלחה. עשיתי זאת בניסיון השני, שצלח. על כוח הסיירת בפיקוד שמריהו ויניק ז"ל, הוטלה המשימה לנוע רגלית ולכבוש את הרכבל התחתון ובהמשך את גבעה 800, הנמצאת צפונית מזרחית לו. עשינו זאת ללא קרב, ומגבעה 800 המשכנו בתנועה רגלית לכיבוש הרכבל העליון. לאחר מכן, אמור היה כוח הסיירת להיות זמין כסיוע לגדוד 51 של "גולני", בכיבוש מוצב החרמון הישראלי.

תפקידו של חוקר שבויים קרבי הוא לספק למפקד הכוח מודיעין טקטי שלוקט בחקירת שבויים במהלך הלחימה, ולסייע לו בכך בניהול הקרב. על פי תורת הלחימה של החקש"בים ד"אז, החוקר היה תחת פיקוד מפקד הכוח, היה עליו לנוע בסמיכות אליו ובזמינות לצרכיו.

את מוצב החרמון הישראלי. כמו כן, הם הופתעו מהדרך שבה בחרנו לכבוש מחדש המוצב, בשמונה באוקטובר: "הייתם כמו ברווזים במטווח בשטח ושלטנו עליכם באש ובתצפית", כך אמר. קרב החרמון הסתיים. במהלכו בא לידי ביטוי מלא תפקידי כחוקר שבויים קרבי. כאמור, המידע שהתקבל מחקירת השבויים במהלך הקרב היה משמעותי וחשוב להכרעת הקרב, ללא לחימה נוספת ואבדות מיותרות לכוחותינו.

לאחר סיום הקרב נלקח אחמד רפאעי אלג'וג'ו ושבויים נוספים להמשך חקירה יסודית ומעמיקה במתקן לחקירת שבויים. הוא חזר לסוריה במסגרת הסכם הפרדת הכוחות בקיץ 1974, וחילופי השבויים עם סוריה.

אלג'וג'ו התקבל בסוריה כגיבור מלחמה, המשיך בשירות צבאי והגיע לדרגת אלוף. מה קרה איתו מאז פרוץ מלחמת האזרחים בסוריה? אינני יודע.

עצמו וחייליו. החקירה הראשונית התרכזה באיתור גופות חיילינו, אלה שניסו להימלט ממוצב החרמון והסורים הרגום וקברו אותם בשטח. בנוסף, עסקה החקירה באיתור מיקוש שהטמינו הסורים לאורך הציר הראשי המוביל למוצב, גילוי וניטרולו. זה המיקוש אשר עצר הטור המשוריין שנע עליו במהלך הקרב בלילה.

אחמד רפאעי אלג'וג'ו שיתף פעולה באופן מלא במהלך החקירה בשטח. בדרך כלל, שבויים במהלך לחימה פעילה, הנתונים לאי-ודאות וסכנה מוחשית לחייהם, רוצים, קודם כל, להרוויח את החיים ולכן הם משתפים פעולה. זיהיתי את ההכרה בערך עצמו ואת הגאווה שלו כחייל סורי פטריוט. החמאתי לו על כך, בתוספת סיגריה ומים, כדי לא ליצור אצלו התנגדות או סגירות בזמן החקירה.

גנרל אחמד רפאעי אלג'וג'ו בימים נדירים של עדנה בסוריה (ארכיון המל"ם)

אולי בשל כך, אני יכול כיום לספר את סיפורי האישי - החלטתו זאת של שמריהו הצילה את חיי

הלקחים, כחמישים שנה אחרי...

אני נושא עימי מאותו לילה, מספר לקחים חשובים, כצידה לדרך להמשך חיי.

למדתי את המשמעות האמיתית של האיסור לזלזל באויב, בכל מצב ובכל מקרה. מולי ניצב נחקר שהעביר אותנו שיעור במיומנות צבאית, אומץ לב, נחישות וקור-רוח. שילמנו מחיר יקר מאוד עבור השיעור הזה.

למדתי עוד, מהי אחוות לוחמים אמיתית של חיילי "גולני", שבאומץ לבם, נחישותם והקרבתם, הם אלה שהכריעו את הקרב. מאז, אני אוהב מאוד את החטיבה.

שמעתי בקשר על הרוגים ופצועים ו"חובש תלך" ו"חובש תבוא"... במהלך הלילה, האירועים מודחקים

ובסוף, **למדתי** גם שמותר, ולעיתים אף חשוב, שלא לאמץ את "חכמת הגנרלים" ומהי המשמעות האמיתית של הטלת הספק.

בדיעבד וממרום שנותני כיום, בגיל 72, אין לי ספק שהלילה ההוא של מבצע "קינוח", הוא הלילה המשמעותי והמעצב ביותר של חיי הבוגרים. שנים רבות הדחקתי הסיפור, לא התקרבותי להר ולא סיפרתי לבני המשפחה ולחברים. בשנים האחרונות חל אצלי מהפך ואני מייחס לכך כיום חשיבות רבה ומרבה לספר את סיפורי האישי בפועל והלקחים שהפקתי, במיוחד לדור הצעיר שלנו.

מספר דברים נוספים ומשמעותיים עלו מחקירתו בשטח של אחמד אלג'וג'ו. שאלתי אותו מדוע החליט להיכנע. ענה שהבין שהקרב הוכרע, כי כבשנו את מוצב החרמון הסורי ואין להם דרך נסיגה. בנוסף, הודה אלג'וג'ו, כי הוא וחייליו מותשים ממהלך הקרבות שניהלו מאז השישה באוקטובר ושהותם הרצופה בשטח. לכן החליט להיכנע ולהציל את חייו וחייליו. בסביבות השעה 10:00 של ה-22 באוקטובר הסתיים הקרב וחיילי גדוד 51 הניפו מחדש את דגלי ישראל וחיטיבת "גולני" על המוצב.

העובדים הדרוזים אספו מידע מודיעיני

אלג'וג'ו סיפר לי שהם הכירו היטב את מבנה מוצב החרמון ולשאלתי הכיצד, הוא חשף בפני כי העסיקו דרוזים רבים תושבי רמת הגולן בבינו ושיקום המוצב, חלקם השתייכו לרשתות ריגול סוריות וסיפקו למודיעין הסורי מידע רלבנטי.

עוד עלה בחקירה כי הם התאמנו במשך כשנה לקראת כיבוש המוצב, בשטחים דומים בצפון סוריה. המשימה של כיבוש מוצב החרמון נחשפה בפניהם ימים ספורים לפני פרוץ הלחימה, עת הובאו לאזור על מנת להתרגל למזג האוויר במקום.

אחמד אלג'וג'ו הוסיף חוות-דעת על כוחותינו, ואמר שהם הופתעו מהקלות שבה הצליחו לכבוש

בכונות לילה וממוקמים בשטחים שולטים לאש ולתצפית.

...והכוח שלנו היה תקוע... כל מי שהרים ראש מהמחסה "חטף" כדור מצלף סורי... כך אירע לחברי הטוב, **עזרא פינשטיין** ז"ל מלהבות הבשן, שנפגע מידי צלף סורי ונהרג במקום.

כך עברו שעותיים-שלוש והקרב נמשך. לקראת שחר בסביבות השעה חמש, כשאור הבוקר כבר הפציע זיהינו חייל סורי, שרץ בכיוון שלנו, ידיו למעלה, נושאות הנשק מעל כתפיו... במגפון שברשותי כרזתי לכוח לא לירות, ולחייל להיכנע ולהסגיר עצמו. בהגיעו אלי אני שאלתי אותו אינטינקטיביטי מי המפקד שלו? הוא נקב בשם **אחמד רפאעי אלג'וג'ו**. נתתי לו את המגפון. אמרתי לו לכרוז למפקד שלו להיכנע, מאחר והקרב כבר הוכרע. המשכתי והבטחתי שלא לירות במי שייכנע. בקיצור, הבטחתי להם את החיים...

שלבי החקירה של השבויים

לאט לאט החל "טפטוף" של הסגרה וכניעת חיילי קומנדו סוריים, ואחמד אלג'וג'ו ביניהם. ריכזנו את השבויים ברכבל העליון. התחלתי לחקור את אחמד אלג'וג'ו, קצין בדרגת סגן, שהיה מ"פ בגדוד קומנדו 82, ופיקד על כוח המארבים הסוריים באזור המוצב. הוא זה שעצר את מתקפת הנגד של גדוד 17 וסיירת "גולני" בשמונה באוקטובר, בעיקול הטנק, בציר הראשי המוביל למוצב. אלג'וג'ו היה קצין צבא מוכשר ומיומן, אמיץ לב, קר רוח ומלא בהכרת ערך

ומה עם העדות שלך?

יש לכם זכרונות?
אספתם צילומים?
יש לכם תובנות?
רעיונות מצוינים?

קול קורא

שתפונו!

mlm@intelligenc.org.il

שיגור חוליית סוכנים לזיהוי מטוס צה"ל

אל"ם (מיל") אלי זיו
מפקד בסיס "גולן" וחקש"ב (חוקר שבויים)
חטיבת "גולני" במלחמה

מייד לאחר ההכרזה על הפסקת האש בחזית הסורית, ב-22 באוקטובר 1973, התבקשה היחידה על ידי חיל האוויר - לסייע בזיהויו של מטוס מיראז' צה"ל שנפל בשטח שהיה בשליטת הסורים. זאת, במרחק כשני קילומטרים בלבד מקו כוחותינו, באזור הכפר הסורי כודנה שבמרכז חזית רמת הגולן.

מיראז' ישראלי, אחד משני מטוסים שהפילו 13 מטוסי אויב כל אחד (ויקיפדיה)

למשימה על ידי קת"ם (קצין לתפקידים מיוחדים) הבסיס, סגן (לימים סגן-אלוף) דני שניר. הם תודרכו לגבי מקום הימצאו של המטוס - מצפון למספר בתי מגורים שהיו נטושים, כנראה. הם צויזו בפנסים מתאימים לחיפוש אחר המספרים הנדרשים, וכדי להקל עליהם בניווט - הציב דני בצד שלנו של הגבול רכב עם אורות דולקים מופנים למעלה, לשמיים, בכיוון (אזימוט) שבו נמצאו שרידי המטוס.

שני הסוכנים שוגרו מקו הגבול שלנו, מול הכפר כודנה, מייד עם רדת החשכה, וחזרו לאחר כארבע שעות כשבידיהם אחד מהמספרים שהוטבע על חלק מנוע, וכן חתיכת מתכת משברי המטוס. הם לא נתקלו בחיילים או אזרחים סוריים בזמן ביצוע משימתם. הנתונים שהובאו על ידם הועברו לנציגי חיל האוויר והיה די בהם כדי לקבוע את זהותם של המטוס והטייס.

אנשי חיל האוויר עדכנו שכלל הידוע להם - הטייס נתפס בחיים על ידי תושבי האזור וככל הנראה הוצא על ידם להורג. מאחר שלא יכלו לזהות את המטוס הספציפי שהופל באזור זה, לא יכלו לקבוע את זהות הטייס שנפל. הם גם העלו חשש שהסורים הניחו מארב ליד שרידי המטוס כדי לפגוע במי שירצה להגיע אליו, וייתכן שאף מיקשו את השטח. אנשי חיל האוויר הבהירו שהם יוכלו לזהות במדויק את המטוס באמצעות מספר כלשהו המופיע על אחד מחלקיו: מושב הטייס, חלקי המנוע, רכיבים בתא הטייס וכדומה. המשימה מבחינתם ומבחינתנו הייתה לאתר ולהשיג את אחד המספרים ולהביא פיסת מתכת כלשהי משברי המטוס.

לביצוע המשימה בחר בסיס "גולן" שני סוכנים ותיקים ונועזים של היחידה. שני הסוכנים הוכנו

חקירת קצין שריון מדיוויזיה 1 הסורית

אלוף פיקוד הצפון יצחק (חקה) חופי מתצפת על השטח. לידו עם מפה ביד הקמ"ן הפיקודי סא"ל חגי מן. משמאל סא"ל מוטי כץ, עם מפה גם הוא, מחמ"ן (באדיבות ארכיון צה"ל ומערכת הביטחון. צילום: דובר צה"ל)

אל"ם (מיל") אלי זיו

מפקד בסיס "גולן" ביחידה 154 בעת המלחמה

ערב המלחמה שימשתי כמפקד בסיס "גולן" במרחב צפון של היחידה. מהרגע שפרצו הקרבות - שהיתי במפקדת חטמ"ר 820 בנפח, גם לצורכי משימות חקירת שבויים. בבוקר שלמוחרת, בשבעה באוקטובר, הצטרפו אליי שני חקש"בים (חוקרי שבויים) ממערך המילואים של היחידה.

הירדן ואין לסגת לאחור, ולכן כך הוא נהג. הוא נטל עימו את המפה שהייתה בטנק, בשל חשיבותה וכדי שתסייע לו בניווט.

על המפה שבידו היו מסומנים צירי התנועה המתוכננים של הכוחות הסוריים, עד לנהר הירדן. לא היה מסומן כל ציר שחוצה את הירדן מערבה. הנחקר אף ציין שכוננת המתקפה שלהם היא להגיע עד הנהר בלבד. לשאלתי, ציין שכל כוחות דיוויזיה 1 פרצו כבר לתוך שטחנו ברמת הגולן.

בחקירה זו, הבהיר השבוי שתי נקודות חשובות, שמאוד העסיקו את המפקדים בחפ"ק בנפח (ואני מניח גם את חפ"ק פיקוד הצפון), שבאותה עת לא ידעו את התשובות עליהן:

האחת, כל כוחות השריון של דיוויזיה 1 הסורית, שנכנסה בעקבות דיוויזיות חיל הרגלים והובילה את המתקפה, כבר הוטלו לקרב ולא נותרו להם כוחות נוספים. זאת, בניגוד לחשש שיש לדיוויזיה זו כוחות שטרם הוכנסו למערכה. והשנייה, תוכנית המתקפה הסורית לא כללה כוונה לחצות את נהר הירדן מערבה, בניגוד לחששות שהיו אצל המפקדים ביחידות הפיקוד (ואולי גם מעליו).

לבקשתו של צוריק, המפה שהייתה בידי השבוי הסורי נמסרה לידי...

בדחיפות לחקור את השבוי הראשון שנתקלתי בו במלחמה. מייד אחרי, הגיע למחנה גם משה צור (צוריק, קמ"ן (קצין מודיעין) חטיבה 188, ששהה אף הוא באותה עת במחנה נפח.

כשהגעתי, מסרו לידי קצין סורי בדרגת נקיב (סרן). בחקירתו הוא סיפר לי על שירותו בחטיבת השריון 91 מדיוויזיה 1; חטיבה שנחשבה לאיכותית ביותר בצבא הסורי. הקצין שהה באזור מחנה "ירדן" לבדו ובידו הייתה מפה של רמת הגולן, שעליה סומנו צירי ההתקדמות המתוכננים של הצבא הסורי. לדבריו אז, הטנק שלו נפגע במרחק רב ממזרח. הקצין הסביר כי קיבלו הנחיה שעל החיילים של כל טנק שייפגע - להמשיך לנוע רגלית עד לנהר

היינו שם גם כשנאלצנו להתפנות מהבסיס באותו יום בשעות הצהריים, יחד עם מפקדת החטיבה ומפקדת אוגדה 36, עקב פריצת כוח שריון סורי לאזור המחנה עצמו. הייתה זו חוויה קשה. למוחרת בבוקר שבנו למחנה נפח יחד עם מפקדת החטיבה. למרבה הצער, עד לאותם רגעים לא עלה בידינו לחקור ולו שבוי סורי אחד. לא היו כאלה...

בשעות הבוקר של שמונה באוקטובר, התקבלה הודעה בחפ"ק (חדר פיקוד קדמי) על שבוי סורי שנתפס במחנה "ירדן"! עצם הידיעה הדהימה את כולם מאחר שמדובר במחנה שנמצא כעשרה קילומטרים, לפחות, ממערב למחנה נפח, ואיש לא שיער שכוחות סוריים הגיעו עד לשם. יצאתי

תא"ל רפאל (רפול) איתן, מפקד אוגדה 36, מוקף באנשי החפ"ק שלו, נהנה לשוחח עם מישהו ברשת הקשר. (באדיבות ארכיון צה"ל ומערכת הביטחון. צלם: אברהם ורד)

כך אירע שדווקא הוא נכנס לשטח שבשליטת הסורים לפני. רק בתום המלחמה נודע לי שהוא נפל בו ביום כאשר כוחות חטיבה 188 היו בדרכם לתל-שמס. יהי זכרו ברוך.

כיבוש חצ'ר

כוחות "גולני" פרצו לשטח אויב באזור מוצב 104, וכבר בשעות אחר הצהריים החפ"ק החטיבתי ופונקציות נוספות ממפקדת החטיבה, ואנו בכללן, פרסו באזור, סמוך לצומת המובילה לכפר חצ'ר. למוחרת בבוקר, הנחה אותי קמ"ן (קצין מודיעין) החטיבה לנסוע לצומת חצ'ר עם

חקש"ב כזה יכול לתרום בהשגת מידע ממשי גם מחקירה וגם מהפעלה של תושבים וסוכנים, וגם להיות לעזר רב למפקד הכוח

זחל"ם הכריזה ולחבור לכוח "גולני" שאמור היה לכבוש את הכפר. בהגיענו לצומת ראיתי שטור של זחל"מים מגולני עומד במקום וממתין לנו. ירדתי לשוחח עם המפקד והוא מסר שמישמתו היא לכבוש את הכפר. אני, כמפקד בסיס "גולני", הכרתי את הכפר היטב מתחקורים רבים של

ביום שלישי, תשעה באוקטובר, בשעות הערב, דובר בחפ"ק (חדר פיקוד קדמי) חטיבה 820 בנפח - על הכוונה שכוחות צה"ל יפרצו, למוחרת, בצפון החזית לתוך השטח הסורי. הפריצה נדחתה ובוצעה יום לאחר מכן, ביום חמישי 11 באוקטובר. על הפריצה פיקד רפאל (רפול) איתן, מפקד אוגדה 36.

כיבוש המובלעת הסורית

אל"ם (מיל") אלי זיו - מפקד בסיס "גולני" וחקש"ב (חוקר שבויים) חטיבת "גולני" במלחמה

לקראת הפריצה הצטרפתי עם זחל"ם (זחלי למחצה) כריזה שנמסר לי מהיחידה, יחד עם נהג ושני חקש"בים ממילואי היחידה. סופחנו לחטיבת "גולני". מרגע זה ועד לסוף המלחמה - שימשתי כחקש"ב החטיבתי שלה ובחלק ניכר מהזמן הייתי צמוד לחפ"ק מפקד החטיבה אמיר דרורי. התוכנית הייתה שחטיבה 188 תפרוץ ראשונה מאזור מוצב 105 בשעה 10:00, וכשעתיים לאחריה תפרוץ חטיבת "גולני" בגזרה שמצפון לה.

הוא סיפר לי כי הודיע במטה היחידה, עם תחילת המלחמה, שהוא עולה לצפון להצטרף לחימה. מפקד מרחב צפון שיבץ אותו כחקש"ב חטיבתי לחטיבה 188.

בקבוצת הפקודות שהתקיימה לפנות בוקר - פגשתי להפתעתי את סרן זאב שטנדר מיחידתנו. זאב שירת יחד עימי כשנה קודם, בבסיס "גולני", ולאחר מכן עבר לתפקיד אחר במפקדת היחידה.

סוכנים, מכיסוי צי"חים (ציון ידיעות חיוניות) על פעילות המודיעין הסורי, במקום שגייס סוכנים דרוזים בכפרי רמת הגולן ומתצפיות רבות עליו ממוצב החרמון.

שאלתי את מפקד כוח "גולני" האם הוא יודע שמדובר בכפר דרוזי. השיב לי בשלילה. שאל אותי אם אני בטוח בכך. השבתי בחיוב. הוא חזר על שאלתו זו מחשש שייכשל בשיקוליו, וכמובן שאישרתי שוב את הדברים. דיווחתי לו שאני עם זחל"ם כריזה והצעתי שאסע בראש הטור ואכרוז לתושבים הדרוזים שאנו באים אליהם בגישה אוהדת; אם יישארו בבתיהם - יימנעו מכל פעולה עוינת, ואם יישמעו להוראותינו לא יאונה להם כל רע. המפקד שאלני אם התושבים מצוידים בנשק. השבתי שכלל הידוע לי - לרבים מתושבי הכפר נמסרו רובים על ידי הצבא הסורי, במסגרת מה שמכונה על ידם "הצבא העממי", אך הערכתני, די בוודאות, שהם לא יפתחו באש לעברנו. מפקד הכוח אומנם שוכנע, אך הבהיר לי כי לא בא בחשבון שאני אנוע בראש הטור. הוא המפקד ינוע ראשון, ואני אחריו! וכך היה.

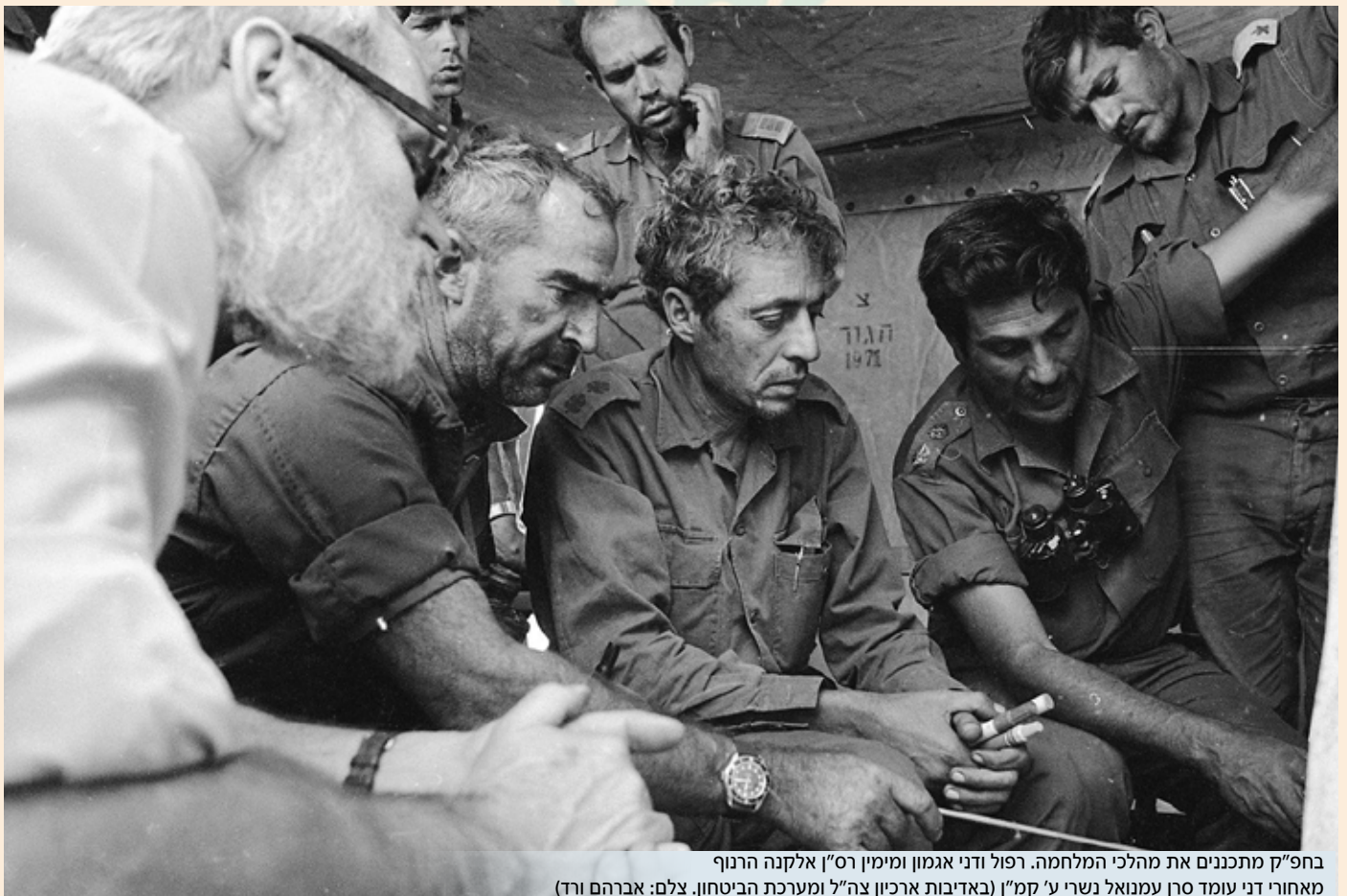
סיכמנו, על גבי המפה, באילו רחובות בכפר ננוע, וכי נעצור בעצה אחת עימי בנקודה שאמליץ עליה. נענו מצומת חצר' כשני קילומטרים צפונה. כשהגענו אל בתי הכפר הראשונים התחלתי לכרוז לתושבים שכוחות צה"ל נכנסים לכפר, כי אנו יודעים שהם דרוזים ואין לנו שום כוונה לפגוע בהם, וכי על כולם להישאר בשלב זה בתוך הבתים, להישמע להוראותינו ולא לבצע שום פעילות עוינת.

כך סבבנו דקות ארוכות כדי להיות בטוחים שכולם שמעו. כל התושבים אכן היו מסוגרים בבתיהם, ומחלק מהבתים צצו דגלים לבנים ופיסות בד לבנות. כשהגענו בשנית לכיכר המרכזית של הכפר - סימנתי למפקד הכוח לעצור. עצרנו במכוון מול ביתו של **מחמד אל-שאער**; הבית שבקומתו השנייה היה ממוקם משרד המודיעין הסורי, שאותו זיהיתי בקלות לפי המדרגות העולות לקומה זו. במבנה זה קיים המודיעין הסורי את פגישותיו עם הסוכנים שלו, שהגיעו ממג'דל שמש ומכפרים אחרים בגולן. זיהיתי גם מהעבר השני של הכיכר את ביתו של

מוח'תאר הכפר ממשפחת חסון, שאיתו תכננתי להתחיל את הדיאלוג. בטרם הספקתי לרדת מזחל"ם הכריזה, כדי לסכם דברים עם מפקד הכוח, הופיע לפתע במרכז הכיכר תושב בגיל מתקדם, לבוש בגדים דרוזיים מסורתיים ובידו מקל רועים ארוך, והחל לקרוא קריאות בשבח מדינת ישראל וצה"ל ולברך על הגעתנו. בשבריר של שנייה זיהיתיו וכרזתי לעברו מיידית שייכנס לביתו. אודה כי מעולם לא צפיתי סיטואציה שכזו ומעולם לא תדרכנו סוכנים כיצד לנהוג אם כוחותינו יגיעו למקום מגוריהם באירוע מלחמתי. המלחמה פרצה לפתע וזה לקח שלמדנו לעתיד.

ההבנה עם התושבים הדרוזים...

מייד לאחר מכן כרזתי למוח'תאר הכפר להגיע אליי. הוא הגיע תוך פחות מדקה. מרגע זה, המלצתי למפקד הכוח להצטרף אליי לעמוד על הנעשה, ותרגמתי לו את כל השיחות. לאחר

בחפ"ק מתכננים את מהלכי המלחמה. רפול ודני אגמון ומימין רס"ן אלקנה הרנוף מאחורי דני עומד סרן עמנואל נשרי ע"קמ"ן (באדיבות ארכיון צה"ל ומערכת הביטחון. צלם: אברהם רוד)

משרדי המודיעין הסורי ב-חצ'ר

שזיהיתי את המוח'תאר בשמו, חזרתי בפניו על כוונותינו הטובות וביקשתי ממנו שיקרא לשיחה עימנו את ראשי שבע החמולות הגדולות בכפר, לא לפני שירשום לי את שמותיהם. רציתי לוודא שבניהם נכלל א', ששנים רבות לפני כן היה בקשרי מודיעין סודיים עימנו שהיה ידוע בהשפעתו הרבה בכפר. המוח'תאר הציג לי את הרשימה, שאכן כללה את המשפחות הגדולות. א' היה בתוכה. אישרתי לו לזמנם לשיחה בביתו. לאחר דקות, נכנסו לחדר האירוח של המוח'תאר, שהיה מרווח ומוקף במזרונים על הקרקע ובכריות כנהוג, וגם כל המוזמנים נכנסו. מפקד הכוח ישב לצדי. מייד בראשית דבריי נפתחה הדלת ועוד ידוד מוכר נכנס. קראתי לעבר המוח'תאר ושאר הנכבדים, "מי האיש הזה ולמה הוא נכנס?". ידעתי שכל הנוכחים מכירים את הנכנס כמי שהיה בקשרים טובים עם המודיעין הסורי, לכן לא הופתעתי כשענו לי שהוא מתושבי הכפר ולא נורא אם יישאר. הייתי היחיד בחדר שידע למה הוא לא פוחד להיכנס ומדוע כל הנוכחים פוחדים לומר לו או לרמוז לו לצאת.

למוחרת בבוקר, הגיע הסוכן ששוגר שנית לאיתור הטנקים ודיווח על שמונה טנקים שנמצאו בחורשה

בתחילת השיחה עם הנכבדים ציינתי את היחסים הטובים ששוררים בינינו לבין הדרוזים בישראל וברמת הגולן. נקבתי במספר שמות של נכבדים ברמת הגולן. הבטחתי להם שאם ינהגו כיאוזת כלפינו ויישמעו להנחיות – אנו ננהג בהם כפי שאנו נוהגים בתושבי רמת הגולן.

הם הביעו הסכמה לדבריי והתרשמתי כי נחה דעתם מהצורך להישמע לשלטונות הישראליים. העליתי בפניהם את סוגיית הנשק שהצבא הסורי מסר לידיהם, ודרשתי שימסרו לנו מרצון את כל הנשק. אחדים מהם, בזה אחר זה, הדגישו בפניי שהם חקלאים וחלק משדותיהם מרוחקים ולא יוכלו לצאת אליהם ללא נשק להגנה עצמית. ציינתי בפניהם שאנו ננהג בהם כמו בתושבי רמת הגולן ונצייד אותם בנשק שיהיה רשום מטעמנו. לא נסכים שיחזיקו נשק שלא בידיעתנו ולא רשום אצלנו. כך הוסכם שהם יודיעו לכל התושבים למסור לנו מיידית את כל הנשק. כשתרגמתי את הדברים למפקד הכוח בגולני – הוא הביע בפניי חשש מוצדק ושאל אותי: "כיצד אתה בטוח שמאות אנשים הבאים אלינו מכל עבר עם נשק ביד – לא יחליטו פתאום לפתוח עלינו באש?". מובן שהוא צדק ואכן יכולנו להיקלע למלכודת

הבנתי מייד כי תושבי הכפר כבר ידעו שיום קודם לכן תושבי חצ'ר מסרו את נשקם. כך היה גם בחלס, ולא נדרשנו בשני כפרים אלה במאמצי שכנוע מיוחדים. חצ'ר הוא הכפר המוביל והם הלכו בעקבותיו. יום לאחר מכן עשינו ניסיון דומה בכפר מזרעת בית-ג'אן (תושביו מוסלמים סונים), אך הסתבר לנו שהכפר נטוש לחלוטין.

רק ימים ספורים בטרם הנסיגה הסתבר לנו דרך העיתונות (!) שצה"ל ייסוג גם מקוניטרה ושקו הגבול בגזרה זו ישתנה

לימים, ולאחר נסיגתנו מהמובלעת, נודע לי שהשלטונות הסוריים התרעמו על תושבי שלושת הכפרים הדרוזיים בטענה קשה: "אנחנו מסרנו לכם נשק כדי להילחם באויב ואתם מסרתם אותו ללא קרב ליהודים".

למותר לציין כי בכובעי האחר ביחידה 504 – כמפקד בסיס "גולן" – ניהול כל המשא ומתן עם תושבי הכפרים הנזכרים לעיל, איסוף הנשק, הטיפול בבעיות הראשוניות של האוכלוסייה מול צה"ל וההיכרות האישית שנוצרה עם מוח'תארי הכפרים, הנכבדים ואחרים – הבהירו לכולם את חוזק מעמדנו (כפי שהכירו מהמודיעין הסורי), דבר שסייע לנו ללא ספק בפעילויות אתירה וגיוס

אש, ולכן הצעתי לו שנאמר לתושבים למסור לנו את הנשק בבית הספר שנמצא בצפון הכפר ומרוחק בכ-150 מטר מהבתים האחרונים. בית הספר היה מוכר לנו היטב מהתצפיות בחרמון. כך סוכם וכך נהגנו. כל הכוח עבר לרחבת בית הספר, והתושבים ניגשו אחד-אחד בתורו למסור את הנשק. החקש"בים שהיו עימי עשו רישום של התושבים שמסרו נשק, וחיילי "גולני" העמיסו את הנשק על הזחל"מים שלהם. סך הכול נאספו על ידינו במעמד זה כ-240 רובים. ידעתי כל העת שברחבת בית הספר היינו ממש מתחת לעיניהם הפקוחות של החיילים הסוריים שישבו עדיין ב"יציע" במוצב החרמון ואף יכלו לספור במדויק את מספר כלי הנשק שאספנו.

טייס מיג-17 סורי שהיה בדרכו חזרה מזרחה, לאחר שתקף את כוחותינו, הופל באש נק"ל (נשק קל) של גולני

באופן דומה לחלוטין נהגנו למוחרת, יחד עם כוח "גולני", בשני הכפרים הדרוזיים הנוספים שהיו בשטחי המובלעת: כפר חרפא, כתשעה קילומטרים ממזרח לחצ'ר, וכפר חלס כארבעה קילומטרים מדרום לחרפא. בשני הכפרים אספנו עשרות רבות של כלי נשק נוספים. בהגיענו לחרפא

טנקים עיראקיים לאחר הקרב במרחב כפר נסג' - תל שער (ארכיון המל"ם)

ציר זה העלולים לפגוע בזחל"מים של כוחות החטיבה. התחלתי בתחקור תושבים בעניין זה, גייסתי ושיגרתי תושב חרפא, שהביא לגיוסו של תושב נוסף מהכפר שהיה ממזרח לנו בצד הסורי.

הייתי היחידי בחדר שידע למה הוא לא פוחד להיכנס ומדוע כל הנוכחים פוחדים לומר לו או לרמוז לו לצאת

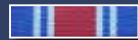
סוכן זה נתן פירוט די מלא ומדויק של מיקום טנקים סוריים שהסתתרו בחורשות באזור ושהיו בטווח של כארבעה-חמישה קילומטרים בעומק השטח הסורי. לבקשת מפקד החטיבה, סוכן זה שוגר שוב לחורשה ספציפית כדי לזהות במדויק את המיקום של כל אחד מהטנקים שהסתתרו באותה חורשה, בדיוק של מטרים ספורים. שני תושבים אחרים שוגרו לבצע סיורי תצפית באזור

בנוי הכפר. משם הייתה תצפית טובה מזרחה לקראת המשך הלחימה. מייד לאחר איסוף הנשק בכפר - התמקמנו, צוות החקש"בים, עם זחל"ם הכריזה וקומנדקר שעמדו לרשותנו, צמוד לחפ"ק מפקד החטיבה, בכפר חרפא, עד לעלייה למוצב החרמון. מנקודה זו יצאנו לגיחות ביצוע משימותינו כחקש"בים וגם לצורכי הפעלה. במיקום זה תודרכתי מספר פעמים ישירות על ידי מפקד החטיבה, אמיר דרורי, לגבי המידע אשר לו הוא זקוק. הכול היה מכוון רק להמשך הלחימה לכיוון דמשק. לא עניין אותו כמעט שום מידע אחר. גם לא תחקור של טייס מיג-17 סורי שהיה בדרכו מזרחה, לאחר שתקף את כוחותינו, הפל באש נק"ל (נשק קל) של "גולני", צנח למרגלות הכפר חרפא והובא מיידית לחפ"ק כשהוא פצוע ברגלו מכדור רובה. מפקד החטיבה הראה לי על גבי תצלום אוויר את מסלול הלחימה שהוא מתכנן, מאזור חורשות מזרעת בית-ג'אן מזרחה, וביקש שנשיג לו כל מידע לגבי מיקומים מדויקים של טנקים סוריים ונשק נ"ט נוסף בקרבת

לאחר מכן. לקח זה נלמד גם בפעילות חקש"בים בשטחי לחימה בעתיד, במבצע "ליטאני" וב"שלום הגליל".

מתן מודיעין לכוחות

עם הכניסה לשטחי המובלעת התחילו להגיע אלינו לחקירה חיילים סוריים שנשבו תוך כדי הלחימה. מספרם היה לא רב והחומר שנמסר על ידם, בדרך כלל לגבי היחידה שבה שירתו ופרטים על תפקידם, לא היה משמעותי להמשך לחימה של הכוחות, מאחר שהיחידות שהיו פרוסות במקום היו ידועות לנו. השבויים פונו במהירות לעורף. מסרתי לקמ"ן החטיבה פרטים שחשבתי שעשויים לעניין אותו. לעיתים הוא העביר זאת לידיעת מפקד החטיבה, אמיר דרורי. עם כיבוש חרפא, העביר מפקד החטיבה את החפ"ק המצומצם שלו לפסגת התל שעליו

המלחמה. תקופה זו ארכה יותר משהערכנו, אך בסופו של דבר כוחותינו אכן נסוגו לקו זה. רק ימים ספורים בטרם הנסיגה הסתבר לנו דרך העיתונות (!) שצה"ל ייסוג גם מקוניטרה ושקו הגבול בגזרה זו ישתנה. עובדה זו שיבשה את תוכניותינו בקטע זה של הגבול ונאלצנו לעשות אלתורים מיידים ומאולצים. בשבוע האחרון של יוני 1974 בסיס "גולן", כמו צה"ל, סיים פעילותו בתוך המובלעת הסורית.

שאלתי את מפקד כוח "גולני" האם הוא יודע שמדובר בכפר דרוזי. השיב לי בשלילה. שאל אותי אם אני בטוח בכך. השבתי בחיוב.

לסיכום חלק זה אציין לקח אחד מרכזי והוא היתרון העצום בשיבוץ חקש"ב לכוחות, הבקיא בזירת לחימה, מכיר את האויב, את השטח, את האוכלוסייה, את הדמויות המרכזיות, את הכפרים ואת סוכני היחידה. חקש"ב כזה יכול לתרום בהשגת מידע ממשי גם מחקירה וגם מהפעלה של תושבים וסוכנים, וגם להיות לעזר רב למפקד הכוח.

ההיערכות של בסיס "גולן" לנסיגה משטחי המובלעת הייתה גם הצעד המשמעותי הראשון, ללא ספק, להתפתחות תורת לחימה יחידתית לגבי נסיגה משטחי אויב ולקראת נסיגות אחרות שיבואו עם השנים.

לחרפא. למוחרת בבוקר, הגיע הסוכן ששוגר שנית לאיתור הטנקים ודיווח על שמונה טנקים שנמצאו בחורשה האמורה וסימן על גבי תצלום אוויר את המיקום המדויק של כל אחד מהם. אלא שאמיר דרוזי כבר לא נכח כדי לקבל מידע זה.

החקש"בים שהיו עימי עשו רישום של התושבים שמסרו נשק, וחילי "גולני" העמיסו את הנשק על הזחל"מים שלהם. סך הכול נאספו על ידינו במעמד זה כ-240 רובים

מרגע כניסת הפסקת האש לתוקפה, התחלתי לפעול בעיקר כמפקד בסיס "גולן", אף כי המשכנו לשמור על קשר עם מפקדת החטיבה לצורכי אבטחה ולצרכים לוגיסטיים, וגם למקרה שהלחימה תחודש. פעלתי לאיסוף מידע על הצבא הסורי שממזרח למובלעת תוך הישענות על תושבים מקומיים שנתרו מצפון לציר קוניטרה-דמשק. שני קצינים אחרים מבסיס "גולן", **דני שניר וחיים ערב**, פעלו בכפרי המובלעת שהיו מדרום לציר זה. בתחילת ינואר, כאשר הסכם הפרדת הכוחות בחזית המצרית נכנס לתוקף וכוחותינו החלו לסגת אל מזרח התעלה, בהערכת מצב עצמית וללא שום הנחיה מלמעלה - הערכנו שנסיגה דומה תהיה בחזית רמת הגולן. מאותה עת, כל פעילותנו לגיוס ולמפגשים עתידיים עם סוכנים ביעד - הוכוונה לקו הגבול שהיה ערב פרוץ

הכפר מקרוצה וצפונה. הם איתרו נוכחות של חיילים סוריים אך לא טנקים. במקביל, גייסנו, באמצעות סיוען ששוגר על ידינו למצפה השלגים בחרמון כדי לבצע תצפית על מוצב החרמון הישראלי. תושב זה חזר עם מידע לא משמעותי במיוחד על חיילים סוריים שהיו פרוסים סביב המוצב.

בבוקר 22 באוקטובר, בשעה מוקדמת, נענו בדחיפות אל מוצב החרמון והצטרפנו ל"דרגים" של החטיבה ברכבל התחתון. הקרב על כיבוש המוצב החל כבר בלילה. קצין צעיר מבסיס "גולן", **יוסי גרשון**, הצטרף כחקש"ב לסיירת "גולני" ותרגם משמעותית להכנעת כוח סורי (ראה דוח נפרד). כל החיילים הסוריים שנשבנו במהלך הקרב הועברו ישירות למכלאות בעורף, ולא תוחקרו

לאחר שזיהיתי את המוח'תאר בשמו, חזרתי בפניו על כוונותינו הטובות וביקשתי ממנו שיקרא לשיחה עימנו את ראשי שבע החמולות הגדולות בכפר

כלל על ידינו. שני קצינים אחרים של היחידה, **יגאל דקל ואבי מוכתר**, הצטרפו לכוח המוסק של חטיבת הצנחנים 317 (מילואים) שהונחת לכיבוש מוצב החרמון הסורי. הפסקת האש הוכרזה בו ביום עם כיבוש המוצב, ומפקד חטיבת "גולני", שנפצע קשה בחרמון, לא חזר כמובן

תא"ל רפאל (רפול) איתן, מפקד אוגדה 36, עם הקמ"ן שלו במלחמה, סא"ל דני אגמון. (באדיבות ארכיון צה"ל ומערכת הביטחון. צלם: אברהם (רד)

ירי מטל"ר מתוצרת סובייטית על-ידי כוחותינו, ב-11 באוקטובר (באדיבות ארכיון צה"ל ומערכת הביטחון. צלם: אברהם ורד)

שהשתתפו בשחרור מוצב החרמון, ונחקרו טרם העברתם למכלאת השבויים הארצית. בהמשך יובאו מספר תיאורי חקירות, ובכללם של סגן (מלאזם אוול) **אחמד רפאעי אלג'וג'ו**, שהיה מפקד פלוגה בגדוד הקומנדו הסורי 82, שלקח חלק מרכזי בכיבוש מוצב החרמון הישראלי בתחילת המלחמה; ואחר כך, בבלימת כוח צה"ל בניסיון הראשון, שכשל, לכבוש חזרה את המוצב; ולבסוף, בלחימה נגדנו עד לכיבושו מחדש של המוצב על ידי כוחות "גולני".

חקירה ושיחות עם אחמד רפאעי אלג'וג'ו

אלג'וג'ו נחת עם פלוגתו במסוקים בשעות הראשונות של המלחמה וכבש את מוצב החרמון. לדבריו, בקרבת המוצב נחתו שלושה

אלוף-משנה לנטש הגיע עם חיילי צה"ל לחרמון ונכח בגילוי קברו של בנו ז"ל ובהעברת גופתו

מסוקים שבאחד מהם היה מפקד פלוגה נוסף מהגדוד, אך הוא נפצע במהלך הירידה מכלי הטיס וחזר עם המסוקים לסוריה. לכן, פיקד

כשנה וחצי לפני המלחמה, השתתפתי במבצע "ארגז 3" - חטיפת הגנרלים הסוריים. במבצע זה נפצעתי וטופלתי במשך כמה חודשים בבית החולים. לאחר מספר חודשים נוספים, החלמתי ב"בית-קיי" בנהרייה. כך שמתחילת המלחמה ועד סיומה - עדיין התהלכתי עם קביים...

על מכלאת השבויים הפיקודית בירייה

אל"ם (מיל') צדוק אהרון
מפקד מכלאת השבויים בירייה במלחמה

בעקבות בקשותיי להצטרף למאמץ היחידתי, למרות המגבלה הגופנית והפיזית, מינה אותי מפקד מרחב צפון להקים מכלאת שבויים פיקודית בירייה, כאשר המטרה הייתה לקלוט שבויים שיגיעו מרמת הגולן, לבצע חקירה ראשונית ולאחר מכן להעבירם למכלאת השבויים הארצית בעתלית. מכלאה זו הייתה סמוכה לחפ"ק (חדר פיקוד קדמי) הפיקודי בכנען, צפת, ופעלה בשיתוף פעולה הדוק עם מודיעין הפיקוד.

דווחו ישירות ממפקדת מרחב צפון למודיעין הפיקוד ולאמ"ן במטכ"ל. הפעילות במכלאה הסתיימה רק לאחר שהובאו השבויים הסוריים שנפלו לידי הכוחות,

למכלאה הובאו שבויים בריאים בגופם, ואילו השבויים הפצועים הובאו לבית החולים "זיו" בצפת. גם פצועים אלו נחקרו על ידי החוקרים שהוצבו במכלאת בירייה. כל חומרי החקירות

אלוף-משנה לנטש הפציר בי מאוד וביקש בכל לשון של בקשה להיפגש למספר דקות. הסכמתו. הוא סיפר כי בנו שירת כקצין במוצב החרמון ואין הוא יודע דבר על אודותיו. בהמשך השיחה, הוציא מכיסו תמונה של הבן וביקש כי אבדוק על אודותיו מול השבויים ואודיע לו. מסרתי לו כי אנסה להשיג מידע, אך אינני מבטיח דבר וגם לא תשובה.

הראיתי את התמונה לאחמד רפאעי אלג'וג'ו, שלאחר זמן קצר חזר אליי ומסר לי כי המופיע בתמונה נהרג וכי החייל שקבר אותו בשטח נמצא במכלאה בין השבויים. מספר ימים לאחר מכן, הגיעו נציגי הרבנות הצבאית, נציגים מחטיבת "גולני" ואחרים, על מנת לקחת מספר שבויים, לעלות לחרמון ולהוציא את גופות חיילי צה"ל אשר נהרגו בליל הבריחה מהמוצב הישראלי. זאת, כאשר הגיעו בטעות לאזור הרכבל העליון, שבו שהה הכוח של אלג'וג'ו.

אלג'וג'ו סיפר כי לקח מהשבויים את הדסקיות ואת התיעוד הצבאי האישי, שמר אותם ואף מסר אותם לנו. כך עשה גם עם דסקיות ההרוגים

יחד עימם שב והגיע גם אלוף-משנה לנטש. לשאלתו, המלצתי לו לעלות עם הכוח לחרמון והבעתי תקווה שלא ימצא את בנו שם. כך דיברתי, למרות המידע שקיבלתי מהחייל השבוי אשר, לדבריו, השתתף בקבורת החייל שאותו זיהה בתמונה. אלוף-משנה לנטש הגיע עם חיילי צה"ל לחרמון ונכח בגילוי קברו של בנו ז"ל ובהעברת גופתו. יש לציין כי רוב חיילי צה"ל שהוצבו בחרמון הועברו כשבויים לסוריה. רק חלק קטן מהם הצליח לצאת מהמוצב בחסות החשכה, אך כאמור לא כולם הגיעו בשלום. לשטחינו וחלקם נהרגו בקרבת הרכבל העליון.

ובנימה אישית לסיום: בתקופת מלחמת יום הכיפורים גרתי עם משפחתי בצפת. שכני לדירה בבניין היה נגד בחיל האוויר ששירת במוצב החרמון. כאמור, כאשר הגיעו השבויים הסוריים למכלאה - קיבלתי את כל התעודות והדסקיות שנלקחו מחיילינו שנפלו בשבי. בין התעודות זיהיתי את זו של שכני, שהועבר לשבי בסוריה. חשתי צער רב והיה לי מאוד קשה לראות את אשתו וילדיו בכל עת שהייתי מגיע לביקור בביתי. למרות זאת, שמרתי מידע זה ולא סיפרתי להם דבר. אבן גדולה נגולה מעל ליבי כששכני שב הביתה בשלום...

באוקטובר, ועד שחרורו ב-22 בו. אך בעיקר הייתה ציפייה לקבל מהם מידע על חיילים שנשבו במוצב והועברו לסוריה. ואומנם, אלג'וג'ו סיפר כי לקח מהשבויים את הדסקיות ואת התיעוד הצבאי האישי, שמר אותם ואף מסר אותם לנו. כך עשה גם עם דסקיות ההרוגים בשטח הלחימה. בזאת, הייתה תרומה מאוד משמעותית לסוגיה כואבת שהעסיקה את פיקוד הצבא ומשפחות החיילים שהיו במקום.

אנקדוטות מחקירות במכלאה

במכלאת בירייה נחקרו עשרות שבויים סוריים. אחד הראשונים שהגיעו היה טייס מסוק, אשר נפגע קשה ברגליו והובא ישירות לטיפול בבית חולים בצפת. בניתוח, נאלצו הרופאים לקטוע את שתי רגליו. כאשר פגשתי אותו לשיחה ולתחקור קצר, זכור לי כי לא סירב לענות לשאלותיי ומסר לי מידע מפורט. לבסוף, לאחר שהבין כי רגליו נקטעו מתחת לברך ביקש לדעת "מתי יגדלו הרגליים מחדש". הגבתי כי הרופאים ישוחחו עימו ויסבירו לו את כל התהליך שעבר ומה צפוי לו. שבוי נוסף שהגיע אלינו, בעודו בכיסוי עיניים, נחקר ונשאל על תפקידו בלחימה. הוא חשב לתומו כי הוא נמצא בשטח סורי ובידיים סוריות... לפיכך, החל לספר ולהתרברב על כך שהוא וחבריו הרגו חיילים ישראלים אשר נחלצו מתוך טנק שנפגע, וזאת למרות שהחיילים היו ללא נשק ואף הרימו ידיים.

הראיתי את התמונה לאחמד רפאעי אלג'וג'ו, שלאחר זמן קצר חזר אליי ומסר לי כי המופיע בתמונה נהרג

הובא אלינו גם שבו מרוקני אשר ידע לספר כי הוא שייך לכוח של "רג'מנט" כל שהוא, אך מכיוון שלא הבנו את שפתו, נאלצנו לשתף חייל דובר מרוקאית, אף שלא היה חוקר... באחד הימים (לאחר שהובאו השבויים ממוצב החרמון), הופיע בשער המכלאה קצין צה"ל (אלוף-משנה לנטש - ראש מחלקת היסטוריה במטכ"ל) וביקש לשוחח איתי בנושא אישי. תחילה הוסבר לו כי אין בכוונתי להיפגש עימו וכי כל פרט שהוא מעוניין לדעת, עליו לפנות לאמ"ן, למקום שאליו התנקזו כל חומרי החקירה.

אלג'וג'ו על כל הכוח שנחת. בתום הלחימה על המוצב, ולאחר ששלח את חיילי צה"ל השבויים לסוריה, הציב את חייליו לאורך הכביש המוביל מהמוצב ועד רכבל עליון. מפקדת הפלוגה, עם מפקד הפלוגה, התמקמה באזור הרכבל העליון בנקודה המתצפת היטב, הן על רחבת הרכבל התחתון והן על עיקולי הכביש בדרך העולה למוצב.

קיבלתי את כל התעודות והדסקיות שנלקחו מחיילינו שנפלו בשבי. בין התעודות זיהיתי את זו של שכני, שהועבר לשבי בסוריה

באשר לפעילות הכוח ותוכנית ההגנה נגד ניסיונות התקפות הנגד של כוחות "גולני" לכיבוש מחדש של מוצב החרמון, סיפר כי בהתקפת הנגד הראשונה הוא התמקם ברכבל עליון וצפה על כל "מסדר העלייה" של "גולני" לכיבוש המוצב, שכן ההכנות של הכוח נעשו ברחבת הקילומטר השישי. לדבריו, הוא הצליח לספור את כמות החיילים, לזהות את חימושים האישי, את סוג הרק"ם (רכב קרבי משוריין) ושכמותו, ואף את תחילת התנועה. מאחר שהבין שהכוח עולה בכביש, הורה לחייליו להציב שני תול"רים (תותחים ללא רתע, מסוג B-10 ו-B-11), הן "בעיקול התחתון" והן ב"סיבוב הטנק". ב"סיבוב הטנק" הוא אף הניח מוקשי נ"ט גלויים בתוך בורות בכביש, בהנחה שהטנק ייעצר לפני המוקשים ויהפוך מטרה קלה לפגיעה.

אלג'וג'ו מיקם את חייליו בנקודות מסתור בין הסלעים וערך אותם היטב לביצוע מארב יעיל לכוחות צה"ל שעלו. חייליו שהוצבו "בעיקול התחתון" אפשרו, על פי הנחיותיו, לכל הכוח לעבור את העיקול ופגעו בזחל"ם (זחלי למחצה) האחרון בשיירה, ובכך חסמו את דרך הנסיגה חזרה. הדבר הביא לנפגעים רבים מקרב חיילי צה"ל, מאחר שהזחל"ם חסם את המעבר לאחור ונדרש זמן רב עד שהוא פונה. לקראת עליית כוחות צה"ל לכיבוש המוצב הישראלי ביום האחרון של הלחימה, ערך אלג'וג'ו את חייליו באופן דומה כדי לסכל את המתקפה, שצלחה והחזירה לבסוף את השליטה לצה"ל. כאשר לחיילי צה"ל שנשבו והועברו לסוריה: באמ"ן ובמטכ"ל הייתה תקווה גדולה כי בהגיעם של השבויים הסוריים ממוצב החרמון - יתקבל מהם מידע רב לגבי מהלכי הלחימה השונים, מההשתלטות הסורית על המוצב בשישה

הלחימה בקומנדו המצרי במרחב מראס סודר עד א-טור

רס"ן (מיל') דב וינברג,

חקש"ב (חוקר שבויים) פלוגתי בגדוד צנחנים 890 במלחמה

במלחמת יום הכיפורים, צוותוני לפלוגה מגדוד צנחנים 890, שתפקידה היה להילחם בשני גדודי קומנדו מצריים שהונחתו באזור דרום סיני: מראס סודר במערב סיני, ודרומה עד לאזור א-טור ולכיוון שארם א-שיח'.

הכוחות המצריים היו מפוזרים על שטח נרחב, התפצלו למחלקות שהתמקמו ותפסו עמדות בכל האזור. אנחנו השתמשנו במסוקים ונעזרנו בגשמים ובמידע מודיעיני, על מנת לאתר את הכוחות המצריים בשטח.

כאשר נדרש, הנחתנו מכת אש חזקה יותר על יתרת הכוח, תוך כריזה נוספת מצידי כדי לשכנע גם אותם להיכנע

כאשר איתרנו מהאוויר כוח מצרי, המסוקים הנחיתונו באזור סמוך והתקדמנו בהסתר לכיוונו. כשהגענו ליעד, הנחתנו מכת אש ראשונית על המצרים ונכנסנו לקרב מטווח-קצר, כשאנו מקפידים כל הזמן להתמקם בשטח שולט, מעל האויב.

הייתי צמוד בכל קרב למפקד הכוח, סרן עמנואל (מנו) בן ישי ז"ל. כאשר ראינו שהכוח המצרי מולנו נחלש, נכנסתי לפעולה וכרזתי למצרים במגפון שהיה איתי - להפסיק את הקרב ולהיכנע. הפעלתי עליהם לוחמה פסיכולוגית: אמרתי לחיילי הקומנדו שאנו רואים אותם, שהם מוקפים על ידי כוחות גדולים של צה"ל, ולכן עדיף להם להיכנע, אם אין

קצר, עם לוחמה פסיכולוגית ותחקור שביצעתי בשטח, לעיתים תוך כדי קרב - הצלחנו, עם פלוגה אחת מגדוד 890 מחטיבת הצנחנים 35, לחסל במהלך שמונה ימים חיילי קומנדו מצריים רבים, שהיו מפוזרים בכ-10-15 אתרים שונים ברחבי דרום-מערב סיני.

למרות ההצלחה בהכנעת הכוח המצרי, הסוף היה ממש מר: מפקד הפלוגה שלצידו לחמתי, סרן מנו, נהרג בקרב האחרון. בקרב זה כוח מצרי הסתתר במערה בוואדי שלמרגלותינו וסירב להיכנע. התמקמנו בגבעה מעל למערה וירינו פצצות לתוכה, אך הפצצות פגעו בצידה ולא חדרו פנימה. שוב כרזתי להם להיכנע, אך בתגובה הם ירו לעברנו.

בשלב זה החליט מפקד הפלוגה לרדת לשטח נמוך יותר ממול פתח המערה, כדי להטיב לירות פצצה לתוכה. ביקשתי ממנו שימתין קצת ויאפשר לי לכוון פעם נוספת, לפני שהוא מסכן עצמו בירידה לגובה נמוך שאינו שולט על האויב, אך הוא סירב וירד עם הקשר שלו. אותי הוא השאיר מאחור עם סגן מפקד הפלוגה ויתרת הכוח.

בעת שירד, הסתער מולו, בריצת אמוק, חייל קומנדו מצרי ענק, תוך שהוא יורה צרורות. כך, מנו נפגע ונהרג, והקשר שהיה צמוד אליו נפצע קשה. בתגובה, מייד ירנו כולנו על החייל המצרי וחסילנו אותו, אך זה היה שנייה או שתיים מאוחר מדי מבחינת מנו, שנהרג במקום מהצרור שספג בחזה. סגן מפקד הפלוגה, תפס פיקוד. הגיע כוח תגבור במסוקים והכנענו גם את יתרת הכוח המצרי. למחרת הקרב ספגנו גם הפצצה אווירית, שעה שמפציץ מצרי הגיח ומגובה נמוך הפציץ את בסיס אבו-רודס שבו שהינו. בהפצצה זאת נפצעו שמונה חיילים מפלוגת הצנחנים, חלקם באופן קשה, ופנו לבית חולים בישראל.

מעבר לפגיעה בכוח המצרי שהונחת במרחב ענק זה וחסילו, ובמהלך שמונת ימי הלחימה - העברנו מעל 200 קציני וחיילי קומנדו שבויים, כולל את מפקד הכוח בדרגת סגן-אלוף, למתקן חקירות שהוקם בבסיס אבו-רודס. חקרנו אותם יומם ולילה והעברנו לצה"ל, תוך כדי הלחימה, מידע מודיעיני בעל ערך רב.

הם רוצים שנשמידם. בחלק מהמקרים הם זיהו את מיקומי בזמן שכרזתי וירו לעברי. במקרה שכזה, שינינו את מיקומו והשבנו במכת אש חזקה יותר. שיטת הכריזה עבדה מצויין: לאחר הקריאה הראשונה או השנייה שלי, התחלנו לראות חיילים מצריים יוצאים מנקודות המחבוא שלהם ומרימים ידיים. אז, כרזתי להם לזרוק את נשקם, להרים שוב ידיים והנחיתי אותם לנוע לנקודת ריכוז שקבענו מראש; שבה ביצעתי תחקיר ראשוני על מנת לקבל מידע מפורט על הכוח, מפקדיו ומיקום מדויק של כוחות קומנדו נוספים בשטח.

ירינו פצצות לתוכה, אך הפצצות פגעו בצידה ולא חדרו פנימה. שוב כרזתי להם להיכנע, אך בתגובה הם ירו לעברנו

אם בתחקור הראשוני שלי הסתבר שלא כל הכוח הסגיר עצמו, השתמשנו במידע שהתקבל בתחקור כדי לגרום לשאר הכוח להיכנע. כאשר נדרש, הנחתנו מכת אש חזקה יותר על יתרת הכוח, תוך כריזה נוספת מצידי כדי לשכנע גם אותם להיכנע. בצורה זו - שילוב לחימה מטווח-

ומה עם העדות שלך?

קול קורא

יש לכם זכרונות?
אספתם צילומים?
יש לכם תובנות?
רעיונות מצוינים?

שתפונו!

חבנטל"ם

mlm@intelligenc.org.il

ובהתכנסות איש-איש במחשבותיו. דמיינתי לעצמי את השבוי, מהיכן הגיע? מה כבר הספיק להפסיד ולהרוויח במלחמה עד כה? את מי השאיר מאחור? ומה הסיכוי שנפילתו בשבי היא ההזדמנות הטובה ביותר שלו לצלוח בחיים את הימים הקרובים? השקט בזחל"ם והרעש בראש.

שעטנו הלאה וקדימה לטסה. מאובקים ודרכים הגענו לעת ערב לטסה. לתדהמת סגן-אלוף דני וולף, כשאמרתי לו שנסענו לאורך כביש הרחוב - כך אמר, "הכביש שורץ כוחות קומנדו מצריים, איך עברתם שם?". ענית לי כי גם אני מצרי, שהרי נולדתי באלכסנדריה... ולא מכבר אני מחשיב עצמי חלק מכוחות הקומנדו, אולי בשל כך הצלחתי לחמוק...

במהלך מלחמת יום הכיפורים ביצעה יחידה 154 מבצע הונאה בחזית המצרית באמצעות שבוי - חייל קומנדו מצרי - שנתפס עם מכשיר קשר SSB "סטונר"

יחידה 154

מבצע ההונאה בחזית המצרית

אל"ם (בדימ') ינאי זקס, מפקד היחידה

וסא"ל (בדימ') דני דנון, מפקד בסיס סיני במלחמה

תכלית השידורים הייתה לרתק את הארמייה השנייה מלנוע דרומה לכיוון העיר סואץ, כך שלא תוכל לשחרר את הארמייה השלישית שהייתה מכותרת

החייל נשבה ב-18 באוקטובר 1973, לאחר שהוחדר כחבר בחוליית חיילי קומנדו. המטרה - תצפית ודיווחי אלחוט על תנועות כוחותינו. המבצע נוהל על ידי היחידה כאשר חומר הדלף ששודר על ידי השבוי חובר על ידי ענף 3 במחב"ש (מחלקת ביטחון שדה) - ענף מחקר מודיעין אויב.

בפינה חשוכה בירכתי חמ"ל האוגדה ישב מכוונ בתוך עצמו, על רצפת החדר, השבוי המצרי, עינו מכוסות וידיו ורגליו אזוקות. ניגשתי אליו הרש, הקמתי אותו על רגליו וסרקתי את הציוד שנמצא בחזקתו: מכשיר קשר ואמצעי אלחוט איכותיים; חוברות הדרכה ותמונות של רק"ם (רכב קרבי משוריין) וטנקים צה"ליים; ומסמכים שכללו משימות וקודים לתקשורת בינו לבין מרכזיית הקשר באיסמעיליה.

הושבתיו באחת הפינות בחדר האוכל במפקדת האוגדה. עד לשלב זה לא פנית אל השבוי ולא השמעתי קול. הוא התיישב מולי כבול באזיקים, כשעיניו מכוסות והבעת פניו שידרה חרדה. לאחר שתיקה של מספר דקות, הסרתי מעליו את כיסוי העיניים ופנית אליו בלהג מצרי. התעניינתי בבריאותו ובמצבו הגופני. הבחנתי בארשת הקלה על פניו לאחר ששמע את העגה המצרית. ביקשתי שיגישו ארוחת ערב לשנינו.

"נולדתי באלכסנדריה, בן רביעי במשפחה בת שבע נפשות", כך סיפרתי לו ובכך נפתחה שיחה קרובה ולבבית, שבמהלכה הוא גולל בפניי את כל תולדות משפחתו וקורותיו עד לגיוסו לקומנדו המצרי, לגדוד הסיור 9 (גדוד מטכ"ל) שעסק במשימות איסוף מודיעין. הוא תיאר בפרוטרוט את המשימות שהוטלו עליו ואת האתגרים שנאלץ להתגבר עליהם בעת הגיוס ובתחילת המלחמה. השיחה נמשכה עד לשעות הבוקר המוקדמות. נוצרה בינינו קרבה אותנטית שכללה בדיחות על החיים המורכבים במצרים. האווירה שנוצרה

לא דילגה על אף אחד, במוצב פרטו ובצבא בכלל. חדרי הדיונים היו אפופי עשן סיגריות ודחוסים במתח רב כתוצאה מהניסיונות לייצר מענה הולם לאתגרים בשטח, מענה שישנה מהר ככל שניתן את המגמה,

השיחה נמשכה עד לשעות הבוקר המוקדמות. נוצרה בינינו קרבה אותנטית שכללה בדיחות על החיים המורכבים במצרים

מהפתעה לשליטה. בערב יום ה', 18 באוקטובר, התקבלה ידיעה כי כוח מאולתר, שהוקם על ידי **אמציה חן** (פצ'י) ו**דני וולף** (היו בעברם מפקדי סיירת "שקד"), שבה חייל מכוחות הקומנדו המצרי, בעת שהונחתו ממסוקים ממערב לטסה. בהודעה צוין כי השבוי נמצא בטסה, במפקדת אוגדה 143, אוגדת האלוף אריק שרון.

שיח מצרים עסלים...

יצאתי ממוצב הפיקוד "דבלה" לכיוון טסה באמצעות זחל"ם (זחלי למחצה) ונהג שהועמדו לרשותי, וללא כל כוח אבטחה. נסענו לאורכו של כביש הרחוב, גומאים את המרחק בשתיקה

מפקד מרחב דרום של היחידה, רב-סרן **זאב עשת ז"ל**, וסרן **דני דנון**, שהיה מפקד בסיס סיני, שהו בעת תפיסת השבוי במוצב הפיקוד "דבלה", בג'בל אום חשיבה, שם הם קיבלו את הידיעה על תפיסת השבוי. דני יצא לטסה, במרחק של כארבעים קילומטר, לתחקור השבוי. להלן עדותו...

תיאורו של סגן-אלוף, סרן דאז, דני דנון

באום חשיבה שבסיני היו חדר מלחמה (חמ"ל) ומוצב הפיקוד הקדמי של פיקוד דרום במהלך מלחמת יום הכיפורים. במוצב התנהלו רבים מדיוני הפיקוד הבכיר של צה"ל שעסקו במלחמה בחזית הדרום.

חדרי הדיונים היו אפופי עשן סיגריות ודחוסים במתח רב כתוצאה מהניסיונות לייצר מענה הולם לאתגרים בשטח

עם פרוץ מלחמת יום הכיפורים הוצבנו באום חשיבה - מפקד מרחב דרום רב-סרן זאב עשת, ואנוכי דני דנון, סרן צעיר, מפקד בסיס סיני. הימים היו אינטנסיביים ביותר. תחושת הבלבול וההפתעה

העומד ראשון משמאל הוא סגן-אלוף דוד גדליה, שהיה קמ"ן (קצין מודיעין) פיקוד הדרום במלחמה. הוא נותן סקירה על האויב, לאלוף מוטי הוד, לרב-אלוף דוד אלעזר, האלוף שמואל גורז'יש ואחרים. מציץ מאחור בחלון - דני דנון, שהיה במוצב הפיקוד "דבלה" עד שיצא לפגוש את אותו חייל קומנדו שנתפס, כחוקרו (ראו בכתבה).

בנוסף, רצינו למנוע מהארמייה השנייה לנוע לכיוון הגשר שהוקם על ידי צה"ל במרכז התעלה (אזור דוורסואר), לצליחתה. שידורי השבוי כדלף שהוכתב לו - כללו הסבר לנתק הקשר שלו מרגע תפיסתו ועד לחזרתו לשדר, ובקיצור "תקלות טכניות".

ב-18 באוקטובר הוא שידר כי שיירה של כעשרים טנקים על גבי מובילים, מכוסים ברשתות, נוסעים מערבה. למחרת, ב-19 באוקטובר, דיווח על חמישים משאיות נושאות ארגזים בצבע שחור, נוסעות בלילה ללא אורות, מכוסות בברזנט, כאשר המרחק בין כלי הרכב כ-15 מטר. השבוי ציין בדיווחו כי במשך כל הלילה שמע טנקים נוסעים על זחלים על הכביש מערבה. ב-21 באוקטובר שודר כי 35-40 תותחים עם קנה ארוך נעים לכיוון מערב ושישה הליקופטרים טסים לכיוון דרום-מערב.

התוכנית הוגשה למפקדת היחידה, בתיאום עם ביטחון שדה וגורמים נוספים. גובשה פעולה שכללה שידורי הונאה, שהועברו באמצעותנו למרכזייה באיסמעיליה. הידיעות ששודרו כללו דיווחים על

ענית לך כי גם אני מצרי, שהרי נולדתי באלכסנדריה... ולא מכבר אני מחשיב עצמי חלק מכוחות הקומנדו

כוחות ושיירות טנקים שנעים בציר הצפוני לכיוון הארמייה השנייה, שהייתה ערוכה בגזרה הצפונית של התעלה. תכלית השידורים הייתה לרתק את הארמייה השנייה מלנוע דרומה לכיוון העיר סואץ, כך שלא תוכל לשחרר את הארמייה השלישית שהייתה מכותרת.

השכיחה מעט מהמצרי כי הוא חייל שבוי. ברגע הנינוח ביותר בשיחה, הבזיק במוחי רעיון שייתכן שאפשר יהיה לרתום אותו למשימת הונאה של שידורים כוזבים על אודות הנעשה בגזרה שעליה נדרש לתצפת ולשדר את דיווחיו.

וואחד משלנו...

פנית אלי ואמרתי, "שמע אחי, בני אללה אנחנו, נשלחנו על ידי אללה לבצע את כל מה שלא ידינו לעשות על מנת למנוע הרס ושפיכות דמים, במלחמה הזו המובילה את שני העמים שלנו לעברם". הצעתי שנכני תוכנית משותפת של דיווחים שתגרום לכוחות להישאר במקומם ועל תילם, ולא לנוע להתנגשות ביניהם.

פעילות צוות 154 (504) במהלך הקרבות בעיר סואץ

אל"ם (מיל) סמי מוצפי ברק - חבר בצוות

קרב העיר סואץ במלחמת יום הכיפורים ניטש ב-24 וב-25 באוקטובר 1973, בין צה"ל לצבא המצרי, ממערב לתעלה. היה זה הקרב הגדול האחרון לפני כניסת הפסקת האש לתוקפה בחזית הדרום. הוא הסתיים בכיבוש חלקי של העיר, בלא השגת כל היעדים שנקבעו.

ברק - חקש"ב; והטכנאי, סמל **שאלתיאל לביא** ונהג מילואים. לאורך זמן נוספו לצוות קצינים וחלק מהאחרים התחלפו. הוא פעל כשלוחה של בסיס פאיד, שהשתייך למרחב דרום ביחידה. בסיס פאיד הוקם אחרי חציית התעלה בשדה התעופה פאיד ממערב לתעלה. הצוות, שכאמור היה מורכב מקציני מילואים, פעל במשך מספר חודשים עד לפירוקו עם נסיגת צה"ל חזרה לסיני.

כתוצאה מהקרבות הקשים שהתנהלו בעיר, היו לצה"ל שמונה לוחמים נעדרים, וביניהם שני קצינים מיחידה 154 שצוותו כחקש"בים (חוקרי שבויים) לחטיבה משורינית 500, מאוגדה 162: סרן **עדינו משה** וסרן **מנדלסון ישראל**.

במסגרת הלחימה והמצור על העיר סואץ, פעל צוות של היחידה במשימות איסוף יומינטי, שכללו: חקירת שבויים; לוחמה פסיכולוגית; וגיוס והפעלת סוכני שטח והחדרתם לתוך העיר הנצורה, בעיקר לצורך השגת מידע על גורל ומיקום נעדר צה"ל בתוכה.

במקור הצוות כלל את רב-סרן (מיל) **אלי פפושדו** - מפקד הצוות; סגן (מיל) **משה מוסא** (שולם - חקש"ב; סגן (מיל) **סמי מוצפי** -

פעילויות הצוות:

■ השתתפות בפריצה לתוך העיר סואץ בשלהי

הפסקת האש. בניסיון אחרון של אוגדה 162 להפעיל לחץ על העיר הנצורה, נשלח טור סנקים בציר כניסה מכיוון צפון-מערב לעיר. בראש הטור נע זחל"ם (זחלי למחצה) עם מערכת כריזה של הצוות, שמשימתו הייתה לכוון לחיילים המצריים להיכנע ולהסגיר את עצמם לידי כוחותינו. עם התקרבות כוחותינו לאזור הבנוי (מבנים בגובה של שתיים-

שלוש קומות, משני צידי הציור), נפתחה אש עזה לעבר הטור מהמבנים. טיל "סאגר" ששוגר לעבר הזחל"ם החטיא אותו במעט, חלף מעליו והתפוצץ מאחוריו. הסנקים שנו מאחור - הסתובבו ונסוגו. הזחל"ם המגושם, על צוותו, נותר בודד על הציור, שהיה סלול על סוללה מוגבהת. בדרך נס, הנהג הצליח להסתובב ולהיחלץ לאחור מבלי שמי מאנשי הצוות נפגע.

■ עם הפסקת האש, נוצר קו מגע מאולתר בין כוחות צה"ל לבין הצבא המצרי לאורך שכונה שבפאתי העיר. צוות היחידה

■ התמקם בדירה באחד המבנים, מעל הרחוב ששימש כקו הפסקת האש ומשם הוא פעל לאיסוף מידע בתחומים הבאים:

■ תחקורים וחקירות שדה של חיילים שבויים. גיוס ושיגורי בזק של שבויים ששוגרו לתוך העיר הנצורה, לצורך השגת מל"ם (מודיעין לפני מבצע) על גורל נעדריו, שחלקם חזרו וחלקם לא.

■ גיוס ושיגור אזרחים מצריים לאותה המטרה, תוך צידום באמצעי צילום.

■ ביצוע כריזות לוחמה פסיכולוגית לשכנוע חיילים מצריים להסגיר עצמם לכוחותינו.

■ יצירת קשר עם הכוחות המצריים הנצורים בעיר. באחד הסיורים, מסביב לעיר הנצורה, נתקל הצוות במעין טלפון שדה באחד המבנים ובאמצעותו נוצר קשר עם מושל העיר (או לפחות מי שהציג עצמו ככזה). הצעת הצוות למושל להיכנע ולהציל את העיר מחורבן - נענתה בסדרת קללות נמרצות כלפי צה"ל וכלפי האמריקאים המגבים את ישראל.

לצערנו, כל הפעילויות הנזכרות לעיל של הצוות - לא הביאו מידע קונקרטי על גורלם ומיקומם של הנעדרים מהקרב על העיר סואץ. גופות הנעדרים (וביניהן של שני קציני היחידה) הוחזרו לצה"ל זמן-מה לאחר מכן, במסגרת עסקת חילופי השבויים בסיום המלחמה. אולם כלל פעילות הצוות הביאה לכניעה ונפילה בשבי של חיילים מצריים בגזרת הלחימה ולקבלת מידע על הצבא המצרי בכלל ועל הנעשה בתוך העיר סואץ הנצורה.

סמי מוצפי וקת"מים אחרים בעיר סואץ (ארכיון המל"ם)

המודיעין הגלוי במלחמת יום הכיפורים

תא"ל (מיל') ד"ר אפרים לפיד

מפקד "חצב" בין השנים 1974-1976

יחידה 550 (בכינויה הידוע "חצב") הייתה אמונה על האיסוף הגלוי, ומוקמה אז בבניין אזרחי ליד הקריה, והוסיפה תרומה חשובה במלחמה לזיהוי שבויי צה"ל במצרים וסוריה.

במהלך המלחמה ולאחריה, הפכה יחידת "חצב" למקור מידע חיוני על אודות חיילי צה"ל השבויים והנעדרים בחזית המצרית והסורית. זיהוי השבויים והנעדרים התאפשר מתוך ראינות בלעדיים ששודרו עימם ברדיו קהיר בעברית ומתוך צילומי השבויים שהתפרסמו בטלוויזיה ובעיתונות המצרית והסורית. מידע חיוני זה הועבר מדי יום לגורמי אכ"א (אגף כוח אדם) לצורך זיהוי והבחנה בין החיים והנעדרים. מתקן מיוחד למטרה זו העמיד אכ"א במועדון הוועד למען החייל בתל אביב, לשם הביאו אנשי "חצב" יום-יום את ההקלטות מהטלוויזיה ושם גם הראו אותן למשפחות המודאגות.

בעקבות מלחמת 1973, הפיקה היחידה באוגוסט 1976 פרסום מיוחד על "ההונאה הערבית במלחמת יום הכיפורים", מתוך ספרות המלחמה במצרים. היחידה גם תרגמה תמצית מורחבת של הספר המצרי "מלחמת רמדאן - הסיבוב הערבי-ישראלי הרביעי - אוקטובר 1973".

לחמה. היחידה אספה אלפי מסמכים ופריטי ציוד, שחלק מהם היו לעזר עוד בתקופת המלחמה (בעיקר מרשמי קשר ותרשימי שדות מוקשים). עד 1977 המשיכה היחידה לתרגם מסמכי שלל מצריים וסוריים בעלי ערך, בעיקר על תורת הלחימה ופקודות הארגון של הצבאות.

בעקבות ההצלחה בתחום זה, הוקם ב-1976 ביחידה גדוד אמש"ט (איסוף מסמכי שלל וטכני) 641, שאגשיו מיסדו את האיסוף, המיון וההפצה של המידע - ממה שנאסף, לימים, במלחמות ובמצעים.

לפני מלחמת יום הכיפורים היו במקורות היחידה ביטויים לכוונות מלחמה מצד מצרים, בעיקר בנאומים של הנשיא אנואר סאדאת ובמאמרי פרשנות. בימים שלפני המלחמה, בלט הסיקור לקראת חודש הרמדאן ואף על כוננות בצבא המצרי. במלחמה עצמה הפעילה היחידה, בפיקודו של סגן-אלוף **יעקב נחמיאס**, לראשונה, מערך לאיסוף מסמכים וציוד שלל. נחמיאס התבסס על אנשי מילואים מיחידה 560 (חקירת שבויים), שעליה פיקד קודם. הוא אלתר בהצלחה אנשי מילואים מהענף הטכני באמ"ן מחקר, שסייעו בזיהוי אמצעי

התוכנית האסטרטגית המצרית

אל"ם (מיל') יגאל סימון

מפקד מרחב מרכז ביחידה 504 בשנים 1972-1974

לאחר מלחמת ששת הימים גויס על ידי מרחב מרכז, ביחידה 504, מקור צבאי רם-דרג ("**מסאג'יסט**"), שלימים השתתף בכנס הרמטכ"לים הערביים שנערך בקהיר בסוף אפריל 1973. להלן עיקרי הדיווח שנתקבל ממנו בתחילת מאי 1973:

הרמטכ"ל המצרי שאזלי - את המכה האווירית השאיר לסורים (ארכיון המל"ם)

בקשר לירדן הוטלו ספקות אם תחיליט ליטול חלק במערכה, הואיל שתהא חשופה בצפונה באם צה"ל יחליט לתקוף בצפון ירדן לעבר סוריה. בתום הכנס, סוכם כי ב-15 במאי 1973 ייערך כינוס נוסף של הרמטכ"לים ושרי ההגנה לגיבוש תוכנית מלחמה מוסכמת, לאחר שתתקבלנה ההתחייבויות השונות של כל מדינה למאמץ המלחמתי.

עם קבלת חומר זה, נשלח למרחב מרכז בקבוק שמפנייה, שעל תוויתו נרשמה ברכה בחתימת ראש אמ"ן, האלוף **אלי זעירא**... לצערנו, לא ניתן לאתרו היום... את הבקבוק.

בשיחה פרטית שנערכה במהלך הכנס - תיאר הרמטכ"ל שאזלי את תוכנית המלחמה: בכונת מצרים לרכז 11 דיוויזיות בחזית של מאה קילומטר מול ישראל, לערוך מסביבן "חגורות אפקטיביות" של טילי קרקע-אוויר וללבות אווירה של מתיחות, בתקווה שזו תאפשר לברית המועצות לטעון בוועידת הפסגה עם **ריצ'רד ניקסון**, נשיא ארצות הברית, כי מצרים אינה נמצאת בשליטה והיא מוכנה ומזומנה לצאת למלחמה נגד ישראל על כל הכרוך בכך. בהמשך התוכנית הצבאית נאמר, "אין לצפות שמצרים תפלוש לעומק סיני בגייסות שריון ומסות של ארטילריה ומטוסים, מכיוון שסיני תהיה בחזקת בית קברות ("מקברה" במקור) מבחינת צבאה. זאת, כיוון שהוא ייחשף והבעיות הלוגיסטיות שם תהיינה קשות ביותר. מצרים מעריכה עוד, שכאשר מטוסי ישראל יתקפו את ריכוזי כוחותיה בחזית, הם יסבלו אבדות ניכרות מהגנת הנ"מ (נגד מטוסים) המצרית. כאשר לסוריה נאמר, "היא פועלת בתיאום מלא עם מצרים, אך גם במידה שתחזור על 'משחקיה' במלחמת 1967 ולא תשתתף שכם אחד עם מצרים, הרי שזו תילחם לבדה, כי אין לה ברירה אחרת."

במהלך הכנס נתקבלה החלטה נחרצת כי מצרים, בשיתוף סוריה, תצא למלחמה מוגבלת נגד ישראל, שבסופה תיאלץ ארצות הברית לחוץ על ישראל למצוא פתרון של שלום.

דיווח מרחב מרכז, אשר פירט את מהלך הכנס והחלטותיו, נפתח במשפט, "כל אחד מכיר את המצב הגרוע שבו נמצאת מצרים כיום, מצב של **לא שלום ולא מלחמה**". מצרים מוציאה כיום כמיליון לירות מצריות בכל יום להחזקת הכוחות המזוינים, ודבר זה הוא נטל כבד מנשוא על כלכלתה ועמה. בנוסף לכך, אין באפשרות מצרים להחזיק את צבאה במצב של עצבנות ומתח המתמשכים שנים. לאור כל האמור לעיל, הגיעה מצרים למסקנה כי היא נמצאת כיום **ב'נקודה של חוסר ברירה'**.

הדברים צוטטו מפי **אחמד איסמעיל**, שר ההגנה המצרי והמפקד העליון של הצבא, ו**פריק סעד אלדין אלשאזלי** - רמטכ"ל צבא מצרים.

על פי דיווח המקור, שאזלי הוסיף, "למצרים אין מפיציים ארוכי-טווח המסוגלים להגיע לריכוזי האוכלוסייה של ישראל, והמצרים מתכוונות שהדבר יבוצע על ידי תקיפות אוויר מסוריה".

מהנכסה לעבור

הסכסוך הערבי-ישראלי והתנועה הלאומית הפלסטינית
מתבוסה צבאית לניצחון אסטרטגי
1974-1967

מאת: משה שמש

תל אביב: הוצאת רסלינג, 2022, 748 עמודים
אל"ם (מיל") ד"ר אפרים לביא

ספר זה הוא השלישי בטריולוגיה של המחבר, שביקש לתעד את קורות התנועה הלאומית הפלסטינית, תוך התייחסות לסכסוך הערבי-ישראלי בשנים 1949-1974.

שני הספרים הקודמים היו: "התחייה הלאומית הפלסטינית בצל משבר מנהיגות, 1937-1967"; "מהנכסה לנכסה: הסכסוך הערבי-ישראלי והבעיה הלאומית הפלסטינית 1957-1967".

הספר הנוכחי כולל חמישה שערים המספרים את קורות הסכסוך הערבי-ישראלי והתנועה הלאומית הפלסטינית בשנים 1967-1974. תקופה זו מתאפיינת בשלושה אירועים מרכזיים: התבוסה הערבית ("אל-נכסה") במלחמה עם ישראל ב-1967; ההישג הצבאי הערבי במלחמה ב-1973 ובמרכזו חציית התעלה ("אל-עבור"); ההכרה של מדינות ערב באש"ף, באוקטובר 1974, כמייצג החוקי הבלעדי של העם הפלסטיני.

שלושת ספרי הטריולוגיה נכתבו בהסתמך על מגוון רחב של מקורות ראשוניים ומשניים, ערביים, ישראליים ואחרים. עבור אנשי מחקר באקדמיה, במשרד החוץ ובקהילת המודיעין העוסקים בחברה הפלסטינית ובסכסוך הישראלי-פלסטיני, הטריולוגיה חיונית להכרת הפלסטינים כעם בעל תודעה לאומית, שעודו נאבק לעצמאות מדינית ולהגדרה עצמית.

בסוגיות מרכזיות רבות מביא המחבר מידע חדש ומציע תובנות מחקריות שונות מאלו שהיו מוכרות במחקר. באפילוג החותם את הטריולוגיה, מונה המחבר הערכות שונות של גורמי ממסד ואקדמיה, בסוגיות הנוגעות לסכסוך הערבי-ישראלי ולצמיחת התנועה הלאומית הפלסטינית, שלטענתו היו שגויות מיסודן. הוא מגיע למסקנה שהערכות אלה היו ברוב המקרים לקויות ורחוקות מהמציאות

החברתית והפוליטית של העולם הערבי ושל הפלסטינים, ומכאן רצף הכשלים וההפתעות שחוותה ישראל במהלך השנים בסכסוך עם מדינות ערב והפלסטינים, שכתוצאה מהן ייתכן שהוחמצו הזדמנויות להסדר.

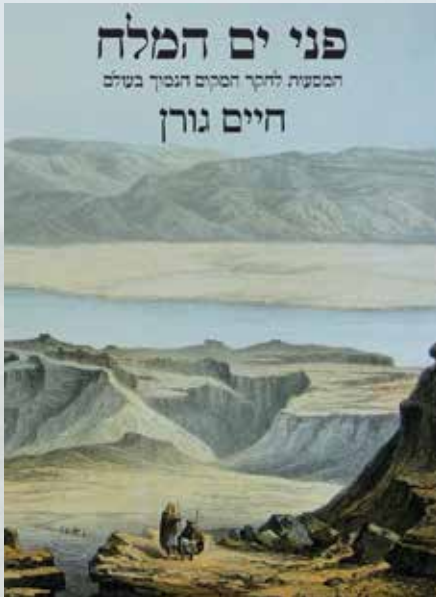
**גופים אלה חטאו לתפקידם
כאשר ניסו, לעתים, להימנע
מהעברת הערכות שסתרו את
העמדה של הצמרת המדינית**

המחבר מסביר כשלים אלה, בין היתר, ביחסי הגומלין שמתקיימים בין גופי ההערכה לבין הדרג המדיני. לדבריו, גופים אלה חטאו לתפקידם כאשר ניסו, לעתים, להימנע מהעברת הערכות שסתרו את העמדה של הצמרת המדינית - כך בעת כהונת **גולדה מאיר** כראשת הממשלה; ולעתים התאימו את הערכותיהם לדרג המדיני - כך בעת כהונת **אריאל שרון** כראש הממשלה. יחד עם זאת, ראוי לציין, כי היו בין המזרחנים והחוקרים באקדמיה ובקהילת המודיעין, אשר הציגו באומץ ובפיקוח את הערכותיהם בסכסוך הערבי-ישראלי ובנושא הפלסטיני, גם כאשר הדבר עמד בסתירה לדעה הרווחת בארגון או בניגוד לעמדות הדרג המדיני. כך למשל, בשנות

ה-80, זיהו הערכות אמ"ן את התהליכים באש"ף לקראת קבלת עקרון החלוקה לשתי מדינות ולאיומוץ החלטת מועצת הביטחון 242, וזאת חרף גישתה של ממשלת **יצחק שמיר**. נכון להוסיף, כי פרופ' **יהושפט הרכבי**, שעל הערכותיו נמתחה ביקורת באפילוג, הקדים לראות את החשיבות המרכזית של הסוגיה הפלסטינית, ודוגמא לכך היא הבאת "האמנה הפלסטינית" בשלב מוקדם לידיעת הציבור הרחב. לאחר המלחמה ב-1973, הוא חזר והדגיש את מרכזיות הסוגיה ואף פרסם (ביחד עם **מתי שטיינברג**) עיון משווה בין האמנה הפלסטינית לבין העמדות שאש"ף אימץ לאחר המלחמה, והצביע על ההבדלים הניכרים שהתפתחו במחשבה המדינית של הארגון.

לעניין החשוב של יחסי הגומלין בין גורמי המחקר לדרג המדיני, ראוי להקדיש מאמר נפרד.

פרופסור (אמריטוס) משה שמש
שרת שנים רבות במחלקת המחקר של אגף המודיעין. הוא חוקר בכיר במכון בן-גוריון לחקר ישראל והציונות בקרית שדה בוקר, אוניברסיטת בן-גוריון בנגב.

השבר הסורי-אפריקני: מודיעין, קרטוגרפיה, ארכיאולוגיה, אסטרטגיית-על, ומה שביניהם

חיים גורן, "פני ים המלח":
המסעות לחקר המקום הנמוך בעולם, "איתי בחור"
הוצאה לאור, 448 עמודים. רס"ן (מיל) קובי סגל

חקר ארץ ישראל במישורים הגאוגרפיים והארכיאולוגיים – במהלך 300 השנים האחרונות זכה לתיעוד רב מאוד בכל ארצות אירופה, ובמהלך העשורים האחרונים גם בעברית. סיפוריהם של נוסעים, מיסיונרים, מדענים וסתם תימהונים – עוררו עניין רב הן בקרב אוכלוסיית היעד באירופה ובארצות הברית, והן בארץ לאחר תרגום חלק מיצירותיהם, ביוזמת האלוף המנוח רחבעם זאבי ואחרים.

מסיבה זו, מיפה הצי הבריטי בקפדנות את חופי הארץ, פעולה שהביאה תועלת רבה מאוד שבעים שנים לאחר מכן, במהלך מלחמת העולם הראשונה; וגם מיפה את דרכי הארץ ונופיה. מאז ששורטטה על ידי ז'קוטן, קצין בצבא של נפוליאון, ראשונת המפות המודרניות של הארץ, עשרות שנים קודם לכן – נוצר צורך דחוף במיפוי מדויק של הארץ עבור כל מעצמה המתעניינת בה.

מסיבה זו, לא היו האנגלים השחקנים היחידים במגרש. עימם, פעלו כאן גם הצרפתים, הפרוסים ואפילו הרוסים ששלחו שני קציני מודיעין, בשם **דוהמל ופיטר לבוב**, למפות את חופי המזרח התיכון ואת הדרכים בו, במהלך המלחמות מול מוחמד עלי.

המרוץ המודיעיני הזה להשגת מידע קרטוגרפי, הידרולוגי וימיניטי בסיסי, על ארץ הקודש – הוא תחום חדש לחלוטין לקוראי עברית ופורץ דרך בכלל בחקר ארץ ישראל. פרופסור גורן הגיע אליו בעזרת מחקר ממושך של עשרות שנים, שכלל בעיקר התחקות אחרי ארכיונים פרטיים וצבאיים במדינות אירופה ובארצות הברית.

אחד מהישגיו הבולטים הוא מציאת האינטרס הבריטי המרכזי בחקר השבר הסורי-אפריקני: חיפוש אחרי חלופה שתקצר את הדרך מהודו, "פנינת הכתר" של האימפריה, אל בריטניה. שתי תוכניות חלופיות נשקלו במהלך מלכותה של **המלכה ויקטוריה**: ציר ימי שיחבר את המפרץ הפרסי לאורך נהרות הפרת והחידקל, ותעלה שתיחפר אל מזרח

כל אחת בדרכה, לנגוס נתח עסיסי ככל הניתן מבשרה של האימפריה הטורקית המתפוררת. שנות השלושים במאה ה-19 היו הזדמנות מצוינת להגביר את הפעילות, לאחר ש**מוחמד עלי** מרד באימפריה, כבש את מצרים כולה ואת ארץ ישראל, ואיים על לב האימפריה – טורקיה עצמה.

מבצע ימי בריטי משולב, הצליח להחזיר את

המרוץ המודיעיני הזה להשגת מידע קרטוגרפי, הידרולוגי וימיניטי בסיסי, על ארץ הקודש – הוא תחום חדש לחלוטין לקוראי עברית ופורץ דרך בכלל בחקר ארץ ישראל.

השלטון הטורקי לאחר כיבוש עכו ב-1840, ואחריו קיבלו הבריטים זכויות "לחקור" את הארץ.

מסתבר של"חקירות" האלו יש מכנה משותף בולט מאוד: האינטרסים הגאופוליטיים של בריטניה.

ספרו של הפרופסור **חיים גורן**, המתאר את מסעות המחקר המודרניים הראשונים לאזור השבר הסורי-אפריקני, במחצית הראשונה של המאה ה-19, ובעיקר בשנות השלושים-ארבעים באותה מאה, שייך, לכאורה, לסוגה זו. הספר מתאר בפירוט רב את קורותיהם של מטיילים מערביים שניסו לפתור את תעלומת גובהו היחסי של ים המלח ואת התוואי המדויק של הירדן הנשפך אליו. שמות חוקרים כמו **קוסיגין ומולינה**, מוכרים אולי לקורא הישראלי ממפות הניווט, ושמות אחרים דוגמת **לינץ' ורוב רוי** מספרות המטיילים. אלא שספרו של גורן מצליח לחשוף זווית נוספת שנעדרה מספרי הסוגה, רובם ככולם. זווית, שכלל הנראה הייתה הסיבה האמיתית לכל אותם מסעות מחקר. מסתבר שלא רק עניין מדעי, אינטלקטואלי או אפילו דתי, עמד מאחורי מסעות המחקר לארץ ישראל, אלא בעיקר שיקולים צבאיים ומדיניים. מאז ניסה **נפוליאון** לכבוש את הארץ מידי הטורקים ונהדף בעזרתם הפעילה מאוד של הבריטים, הפכה ארץ ישראל לזירת מאבק של כוחות אירופיים שונים: בריטניה, צרפת, אוסטריה ופרוסיה וכמובן גם רוסיה – ניסו,

מרגלים לא מושלמים

מאת יוסי מלמן הוצאת תכלת, 2020
תא"ל (מיל) ד"ר אפרים לפיד

הבאת הצורר הנאצי אדולף איימן מארגנטינה למשפט בישראל; הפעלתו של לוחם המודיעין אלי כהן ז"ל עד לנפילתו בידי הסורים; השגת מיג 21 וטייס עיראקי פעיל ועוד ועוד.

בספר המעודכן יש התייחסות גם לפעילות המודיעינית של העשורים האחרונים - האסיר א, בן זייגר; חיסולו של מחמוד אל מבחוח; חיסול עימאד מורניה ומעורבותו בתוכנית הגרעין הסורי, וכמובן המאמץ המודיעיני המרכזי לחשיפת הגרעין האיראני.

לחוקרים ולמתעניינים זהו ספר המכיל מידע רב, בחלקו ייחודי, היכול לשמש מקור טוב להכרת יכולותיהם של אמ"ן, המוסד ושב"כ.

עיון בחוק של מטרותיהם, תפקידיהם, משימותיהם, סמכויותיהם, תקציביהם והזיקה ההדדית ביניהם. התייחסות בין הגופים השונים

דוד בן-גוריון, לא עמד על חלוקת סמכויות ברורה בין הגופים השונים של המודיעין בעשרים השנים הראשונות של מדינת ישראל

לא היה תמיד ברור, ולעתים חדר האחד לתחומי פעילותו של האחר. שנים אלה היו מקור לתקלות קשות. אך באותה נשימה, יש לזכור כי בעשורים הראשונים המאמצים העיקריים היו לסיכול הריגול הסובייטי; למבצע המוצלח של

יוסי מלמן, עיתונאי ותיק ופרשן לענייני ביטחון ומודיעין, שיחזר הצלחה של ספר קודם שלו על המודיעין הישראלי, ובעיקר על המוסד, ופרסם מהדורה חדשה של מסכת אירועים משמעותיים של קהילת המודיעין הישראלי, מקום המדינה ועד ימינו אלה. יש בו שילוב של ההצלחות שקנו לישראל שם בעולם, כמו גם תקלות המתפרסמות בדרך כלל הרבה יותר מההצלחות, בשל אופייה הסודי של הפעילות. מעניין לקרוא עד כמה האב המייסד, דוד בן-גוריון, לא עמד על חלוקת סמכויות ברורה בין הגופים השונים של המודיעין בעשרים השנים הראשונות של מדינת ישראל. הוא התנגד עקרונית למתן פומבי לעצם קיומם של שירותי מודיעין וביטחון, ומנע בשל כך

בזירת ה"ריאל פוליטיק": מרגלים מוסווים כארכיאולוגים, מיסיונרים וחוקרי טבע. המודיעין, כמו תמיד, היה חלק בלתי נפרד לא רק מהמדיניות הגלובלית של כל אחת מהמעצמות, אלא גם מהמדע ואפילו מהדת.

הספר, הכתוב היטב, והאירורים הנדירים שבו - הפוכים את חוויית הקריאה להרבה יותר מאשר הרחבת ידע בלבד. יש בה מידה רבה של שינוי דפוסי חשיבה מוכרים, לכל קורא ישראלי המתעניין בתולדותיה של הארץ הזו.

ירדו שתי התוכניות מהפרק ובמקומן נבחרה החלופה השלישית: כריית תעלה מצפון מפרץ סואץ, דרך שני האגמים הגדולים, אל הים התיכון. הייתה זו תעלת סואץ שהושקה ב-1869, ואכן קיצרה מאוד את הדרך להודו הרחוקה.

ספרו של פרופסור גורן עוסק אומנם בים המלח ובמחקר לקביעת מבנהו ונתוניו, אך בעצם הוא ראשון מסוגו, המבקש לגלות את אסטרטגיית העל, שהביאה לחקר ארץ ישראל במאה ה-19 על ידי השחקנים הראשיים

המשך עמוד 64
הים התיכון; ותעלה שתחבר את עקבה, דרך הערבה, אל ים המלח, ומשם דרך הירדן, ותעלה רוחבית שתחצה את עמק יזרעאל, לאותו אזור. החלופה השנייה, תכונה לימים בשם "תעלת הימים", וייעודה העיקרי יהיה השגת אנרגיה הידרואלקטרית.

שתי התוכניות היו תלויות כמובן בידע מדויק של פני השטח ושל מכשולים ורכסי הרים בכל נתיב. רק לאחר שנמצא כי הפרשי הגבהים האמיתיים שונים ממה שסברו המתכננים -

דרמה עצובה-שמחה בשלוש מערכות: פגיעת טיל בפנטום, לפני הפגיעה בקרקע, הנטישה המוצלחת של הטיס!

(באדיבות ארכיון צה"ל ומערכת הביטחון. צלם: עוזי קרון)

מי היה האיש...

נולד בישראל ב-1942
נפטר ב-2019

שרת כקצין מודיעין בפיקוד צפון.
את רוב שירותו הבטחוני עשה ב'מוסד'
שם מילא תפקידים רבים ומגוונים.

בוגר המכללה לביטחון לאומי.
היה בעל זיקה מיוחדת לארץ-ישראל
ולתולדותיה. בעל ידע עצום
בתחומים רבים ומגוונים.
מן גרסה מודרנית של 'צפנת פענח'.

היה נינוח ושקול, בעל נכונות רבה לנתינה
ולהתנדבות שהרשימו את כל מכיריו ומוקיריו.

ועד כמה סייעו המצרים לניצחון המרשים של צה"ל ברמת הגולן?

אל"ם (מיל') שלמה קשי

באירועי יום השנה ה-50 למלחמת יום
הכיפורים, בכל הקשור לקרבות ברמת הגולן,
תודגשנה בצדק גבורת החיילים הסדירים בטנקים
ובמוצבים; ההגעה המהירה של אנשי המילואים;
חרוף הנפש של טייסי חיל האוויר מול חומת ההגנה
האווירית הסורית; ועוד...

סביר להניח שלא יצוין חלקם של המצרים
בכך שסוריה נכשלה לחלוטין מבחינת תוצאות
המלחמה, צבאית ומדינית. איני בא "לתבוע את
עלבונם של המצרים", אלא להאיר הדברים מזווית
אחרת, להשלמת התמונה.

ספרו של אל"ם (מיל.) פסח מלובני, "מלחמת
השחרור של אוקטובר 1973 בחזית הסורית",
חידד בעיני את חלקם של המצרים: כיצד למעשה
הכשילו את הסורים לפחות בארבעה צמתי לחימה
משמעותיים:

א. הפשרה של שעת "ש" בשעה 1400, בשישה
באוקטובר, מנעה מהסורים יכולת להנחית כוחות
קומנדו על גשרי הירדן. המשמעות: הסורים תכננו
24 שעות בהן יילחמו רק בכוחות הסדיר של צה"ל,
וכך יכבשו את מרבית שטחה של רמת הגולן.
בפועל, אנשי המילואים החלו לעלות כבר בלילה
הראשון, ובמיוחד למחרת, והשתתפו בקרב על
נפח בצהרי השבעה באוקטובר, קרב שגרם לסורים
להבין כי כישלונם קרוב.

ב. באותו ערב, **חאפז אל-אסד** פנה לרוסים
שידרשו מהמצרים להסכים להפסקת אש
מיידי. המצרים סירבו בשל הצלחותיהם בסיני.
המשמעות: מסוריה נמנע להקפיא את המצב
לפחות עם הישיגה החלקיים ביממה הראשונה.

ג. ב-12 באוקטובר, הסורים דרשו מהרוסים
לתבוע ממצרים חידוש ההתקפה בסיני לכיוון
המעברים, על מנת להקל עליהם מול השתלטות
צה"ל על המובלעת ברמת הגולן, החל ב-11
באוקטובר. המצרים יצאו להתקפה סמלית מזרחה
של חמש חטיבות, אחת בכל גזרת צליחה, ללא
סיוע אווירי והנחתות קומנדו, וספגו אבדות כבדות.

ד. ב-22 באוקטובר, הסורים הודיעו למצרים על
כוונתם להתקפת-נגד אסטרטגית על המובלעת,
שתתבסס על שתי הדיביזיות העיראקיות והדיביזיה
הירדנית שהגיעו לסוריה, ודיביזיות הצבא הסורי
שנותרו כשירות, ולו חלקית. המצרים סירבו
בטענה שהארמיה ה-3 מכותרת, ומתקפה סורית
רק תאריך המלחמה גם בסיני, ותאפשר כיתור
השמדת הארמיה.

חומר למחשבה...

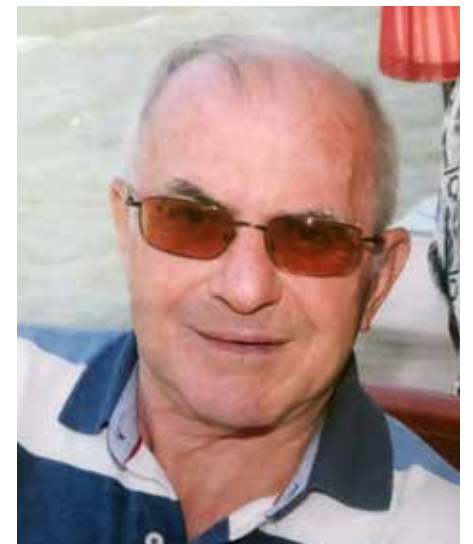
את החידה הפעם פתרו ארבעה והחמישי שטעה, מחברי העמותה.
בספר ב'הוצאת המל"ם' הזוכה הפעם הוא **גדי ורשה**.
פתרונות יש להמשיך ולשלוח למל"ם, דוא"ל mlm@intelligence.org.il
הזוכים בפרסי ספרים מתבקשים לתאם את בואם עם מזכירת המל"ם,
לבחירת ספר מהמגוון הקיים.

האיש שהיה... אליעזר (צוקרמן) רימון

נולד בפולין ב-1933 נפטר ב-2018.
בהיותו בן 13 ניסה לעלות לארץ ישראל באניה
'אקסודוס', אך האניה גורשה על ידי הבריטים לנמל
המבורג בגרמניה.

עלה עם משפחתו לישראל ב-1948.
התגייס לצה"ל ב-1951 ושרת בחיל המודיעין.
לאחר שסיים פו"ם בהצטיינות נבחר על ידי ראש
אמ"ן האלוף אר"ה יריב לשמש כראש לשכתו.
בשנת 1966 מונה לתפקיד ראש ענף סוריה
במחלקת מחקר.
שרת בתפקידו עד 1971 (החלף על-ידי אבי יערי)
ויצא ללימודים.

ב-1973 התמנה לעוזר נספח צה"ל בווינגטון.
לאחר ששוב לארץ שרת באגף תכנון והיה חבר
במשלחת הצבאית לשיחות השלום בקהיר.
לאחר שחרורו מצה"ל, בשנת 1979, שימש כראש
מנהל שיווק ב'תעשייה אווירית'.

קובי לפיד, הטנק

33 חיילי מוצב "פורקן" תלויים כ"אשכול ענבים" על טנק מג"ד 184, סא"ל שאול שלו, בדרך לחילוצם המופלא. (באדיבות הצייר).
סא"ל שלו נהרג זמן קצר לאחר מכן.
מאמרו של דודו כנען בעמוד 19.

שישה באוקטובר 1973